

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra politologie

System jedné dominantní (hegemonní) strany v
Japonsku od roku 1955

Bakalářská práce

Autor: Filip Mařha
Studijní program: B6701 Politologie
Studijní obor: Politologie (KPOL)
Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Stanislav Myšička Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2015/2016

Studijní program: Politologie
Forma: Kombinované
Obor: Politologie (KPOL)

Zadání bakalářské práce

Předkládá:

Filip Mařha

Název česky:

Systém jedné dominantní (hegemonní) strany v Japonsku od roku 1955

Název anglicky:

Hegemonic Party System in Japan since 1955

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce se zabývá problematikou politického a stranického systému Japonska. Charakteristickým znakem pro Japonsko byla politická a volební převaha jedné převládající (predominantní) politické strany - Liberálně demokratické strany (LDP), v období po roce 1955. Stěžejní otázka, která je v předkládané práci řešena, se týká převládajícího (predominantního) postavení zmíněné politické strany v zemi, které trvalo po dlouhá desetiletí. Konzervativní strana byla schopna v Japonsku dlouhodobě vládnout a v bakalářské práci je analyzováno přednostně to, proč tomu tak bylo, jaké faktory k její dominanci přispěly, proč voliči stále volili jen LDP. Cílem práce je podrobněji popsat politický a stranický systém v Japonsku, pokusit se zanalyzovat příčiny převládajícího politického vlivu jedné politické strany, důvody trvání a celkový charakter stranické soutěže. V teoretické části se práce zabývá klasifikací stranických systémů, tak jak byly navrženy Mauricem Duvergerem, Jeanem Blondelem a Giovannim Sartorim. V metodologické rovině se jedná o případovou studii.

Seznam doporučené literatury:

Amyx, Jennifer, Drysdale, Peter, eds. 2003. Japanese Governance: Beyond Japan Inc. London and New York: RoutledgeCurzon.

Curtis, Gerald L. 1999. The Logic of Japanese: Leaders, Institutions, and the Limits of Change. New York: Columbia University Press.

Duverger, Maurice. 1981. Les partis politiques. Paris: Librairie Armand Colin.

Hrebenar, Ronald J. 2000. Japan's New Party System. USA: Westview Press.

Krauss, Ellis S., Pekkanen, Robert J. 2011. The Rise and Fall of Japan's LDP: Political Party Organizations as Historical Institutions. Ithaca and London: Cornell University Press.

Reischauer, Edwin O., Craig, Albert M. 2000. Dějiny Japonska. 1. vyd. Praha: Lidové noviny.

Lijphart, Arend, Grofman, Bernard, eds. 1986. Electoral Laws and Their Political Consequences. New York: Agathon Press.

Sartori, Giovanni. 2005. Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 29. 6. 2016

Poděkování

Tímto bych rád srdečně poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce, Mgr. Stanislavu Myšičkovi Ph.D., za pomoc, shovívavost a veškeré udělené rady v průběhu psaní práce. Děkuji také své rodině za podporu v průběhu tvorby bakalářské práce i celého vysokoškolského studia.

Anotace

Mařha, Filip. 2016. *Systém jedné dominantní (hegemonní) strany v Japonsku od roku 1955*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2015, 78 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce se zabývá stranickým a politickým systémem Japonska. Pro Japonsko je unikátní dlouhodobý rys predominance jedné politické strany – Liberálně demokratické strany (LDP), v období po roce 1955. Hlavní výzkumná otázka se vztahuje k převládajícímu (predominantnímu) postavení LDP. V bakalářské práci jsou analyzovány vysvětlující faktory, které její dominantní postavení posilovaly, je zmíněna i problematika volebního chování.

Cílem práce je podrobněji popsat politický a stranický systém v Japonsku, vyložit příčiny převládajícího politického vlivu jedné politické strany. Za tímto účelem jsou stanoveny pracovní hypotézy, které budou verifikovány.

V teoretické části se práce zabývá klasifikacemi stranických systémů, tak jak byly navrženy Duvergerem, Blondelem a Sartorim. V metodologické rovině se jedná o případovou studii.

Klíčová slova: Asie, Japonsko, predominance, klientelismus, volební systém, stranický systém, LDP.

Annotation

Mařha, Filip. 2016. *Hegemonic Party System in Japan since 1955*.

Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 2016, 78 pp.

Bachelor Degree Thesis.

This thesis deals with the political and party system in Japan. Japan is a unique feature of long-term predominance of one political party – The Liberal Democratic Party (LDP), in the period after 1955. The main research question relates to the prevailing (predominant) position of the LDP. The thesis analyzes the explanatory factors that reinforce its dominant position, it also mentioned the issue of electoral behavior.

The aim is to describe in detail the political and party system in Japan, explain the causes of the prevailing political influence of one political party. For this purpose we are defined working hypotheses which to be verified.

The theoretical part deals with the classification of party systems, as they were designed by Duverger, Blondel and Sartori. In methodological level is this bachelor thesis example of a case study.

Keywords: Asia, Japan, predominance, clientelism, electoral system, party system, LDP.

Obsah

Úvod.....	8
1. TEORETICKÁ ČÁST	12
1.1. Obecná klasifikace stranického a politického systému	12
1.2. Institucionální a ústavní podmínky	16
2. JAPONSKÝ STRANICKÝ SYSTÉM.....	23
2.1.1. Vznik poválečného stranického systému	23
2.2. Vývoj poválečného stranického systému	25
2.3. Ukončení „systému 1955“	30
2.4. Stranický systém po roce 1993.....	35
3. JAPONSKÝ VOLEBNÍ SYSTÉM.....	37
3.1. Volební systém do roku 1994	38
3.2. Volební systém od roku 1994	39
3.2.1. Problematika schválení volební reformy	40
3.2.2. Rysy nového volebního systému.....	41
4. PŘÍČINNÉ DŮVODY PŘEVAHY LDP	43
4.1. Ekonomický vývoj	43
4.2. Specifické volební chování	47
4.2.1. Síť podporovatelů	48
4.2.2. Frakční politika	51
4.3. Volební systémy	54
4.3.1. Nerovnost volebních obvodů	54
4.3.2. Geografické protekcionářství.....	57
4.4. Slabost a roztržičnost opozice	60
4.4.1. Opozice do roku 1993	60
4.4.2. Opozice od roku 1993	64
5. ZODPOVĚZENÍ PRACOVNÍCH HYPOTÉZ.....	69
ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74

Úvod

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku dlouhotrvající politické převahy jedné a téže politické strany ve stranickém systému Japonska. Dané téma je jako jádro práce zvoleno z důvodu relativního deficitu pozornosti českých vědeckých prací na „zemi vycházejícího slunce“ a snahy tento stav alespoň částečně napravit. Unikátní historický, politický, společenský a ekonomický vývoj asijské ostrovní země po konci druhé světové války je zkrátka zajímavý ke studiu a dodnes v určitých ohledech determinuje japonskou společnost i politiku, například důrazem na pacifismus.

V Asii v minulosti mnoho demokratických režimů neexistovalo, Japonsko bylo v tomto ohledu delší dobu výraznou výjimkou, až ke konci 80. let se demokracie rozšířila do jižní Koreji, na Tchaj-wan, na Filipíny či do Thajska (Marsh et al. 1999: 1-3). Za opravdu liberální asijské demokracie však v zásadě můžeme považovat jen politické režimy právě v Japonsku, dále v Koreji, na Tchaj-wanu, v Indonésii, v Indii, v Izraeli a v Mongolsku (Marsh et al. 1999: 1-3; LeDuc et al. 2010: 16). V Japonsku funguje demokratické prostředí podobné tomu v Severní Americe či v západní Evropě dlouhá desetiletí (Marsh et al. 1999: 1-3; LeDuc et al. 2010: 16). I pro tuto svou dlouhodobě spíše specifickou vlastnost daného kontinentu si naši pozornost zasluhuje.

Předkládaná práce se tematicky zaměřuje na období poválečné, s ústředním důrazem na vývoj od druhé poloviny 60. let 20. století doposud. Důvodem bližšího přiblížení poměrně dlouhé etapy je jedinečný rys z hlediska politologické vědy patrný v tom, že se po roce 1955 v tomto demokraticky konsolidovaném politickém systému, v němž pravidelně probíhají plně soutěživé a svobodné volby, zakotvila tradice jedné vůdčí politické síly. Konkrétně se jedná o Liberálně demokratickou stranu (LDP, *Džijú minšutó*), která s krátkými intermezzy vyniká na japonské politické scéně dosud, čímž aspiruje na titul vůbec nejvíce úspěšné politické strany v demokraticky orientované části světa (Hrebenar 2000: 85). Dosahovala jedinečně vysokých a stabilních volebních výsledků po celá 60., 70. a 80. léta minulého století. Také po změně volebního systému v roce 1994 kontinuálně náleží mezi nejvlivnější politické reprezentanty japonského lidu.

Na základě politologického dělení stran a stranických systémů francouzského politického vědce Maurice Duvergera by Japonsko náleželo k tzv. „systému jedné strany“ v rámci plně soutěživé politické soustavy. Dle Jeana

Blondela by toto uspořádání odpovídalo „multipartismu s dominující stranou“. Konečně italský politolog Giovanni Sartori by ostrovní zemi zařadil mezi státy s „predominantní stranou“ (LeDuc et al. 2002: 91). Tyto jednotlivé politologické klasifikace téže situace budou vyloženy s ohledem na realie politického fungování v Japonsku v další části naší práce.

V našem projektu bude dále zmíněno působení Spojených států amerických na politiku a poválečné směřování Japonska, přiblíženy budou zákonitosti jeho politického zřízení. Bude zevrubněji popsán výskyt problematických korupčních jevů, jejich konsekvence i příčinné důvody. Většina úspěšných liberálně demokratických politiků se jen stěží dokázala obejít bez finančních prostředků pocházejících častokrát i z ne zcela legálních zdrojů. Proč tomu tak bylo, i o tom se práce zmíní. Následně budou blíže identifikovány specifické faktory, které napomáhaly či stále nějakým způsobem napomáhají LDP k jejímu nezvykle silnému postavení. Na počátku 90. let 20. století byla v Japonsku uskutečněna úprava volebního systému. Změna mohla a dle mnohých měla nějakým způsobem zapůsobit na voliče i strany, uvidíme však, jak dalece se tak opravdu stalo, nebo zda šlo spíše jen o předpokládané teoretické souvislosti a následky.

Hlavním cílem práce je prozkoumat a podrobněji objasnit příčiny politické dominance Liberálně demokratické strany. Ústřední výzkumná otázka práce zní: „Proč byla LDP schopna si udržovat svou převahu v politickém systému Japonska od roku 1955 dále?“ Druhou výzkumnou otázkou bude tázání se po tom, jak je možné, že i přes změnu volebních pravidel v roce 1994, je LDP i nadále po většinu času nejsilnějším politickým uskupením stranického spektra.

Hypotézy, sloužící k zodpovězení uvedených výzkumných otázek, týkající se toho, co přispělo k politické hegemonii LDP ve stranickém systému, jsou pro účely našeho zkoumání stanoveny následovně:

- 1) Vliv specifického systému mocenských lokálních uskupení a stranických frakcí na volební soutěž, jejich spjatost s parlamentní politikou a voliči.
- 2) Dlouhé období ekonomického růstu, s tím spjaté zlepšující se socioekonomické postavení obyvatelstva, a jejich účinky na neměnné volební rozhodování voličů.
- 3) Neschopnost na straně opozičních politických subjektů představovat pro voliče vhodnou alternativu vůči vládnoucí LDP.
- 4) Užívání volebního systému SNTV do roku 1994, smíšeného volebního systému po roce 1994, a jejich důsledky na volební zisky LDP.

Z metodologického hlediska se jedná o jednopřípadovou studii. V naší práci jde konkrétně o případovou studii predominantní (převládající) strany v japonském politickém systému. Účelem práce je příčinné vysvětlení a analýza dominantního postavení LDP na základě výše formulovaných výzkumných otázek. Text je členěn na čtyři hlavní kapitoly, které obsahují ještě další podkapitoly. V první části nastíníme odlišné typologie stranických systémů z pohledu klasických politologů uvedených výše. Dílčím záměrem první kapitoly je širší obeznámení čtenářů s institucionálním fungováním japonského politického systému. Druhý oddíl se zabývá japonským stranickým systémem, odlišnostmi i podobnostmi mezi soutěží politických stran od roku 1955 do roku 1993, a v období po něm. Následná kapitola se věnuje rozdílným volebním mechanismům aplikovaným pro volby do dolní komory parlamentu do schválení volební reformy a po jejím přijetí. Poslední úsek práce rozebere některá z možných vysvětlujících proměnných dlouhodobé dominance LDP, poté bude zodpovězeno na v úvodu uvedené hypotézy. V úplném závěru shrneme vypracovanou práci a vyřkneme teoretická očekávání ohledně budoucího vývoje japonského stranického systému a pozice LDP v něm.

Stav dosavadního poznání dotýkající se tohoto tématu je vhodné rozdělit na dvě základní skupiny. Český psané odborné politologické literatury na probíranou tematiku existuje poměrně poskrovnu. Několik prací podobného ražení však sepsáno přece jen bylo. Významnou výjimku představuje do češtiny přeložená kniha *Dějiny Japonska* autorů Edwina Reischauera a Alberta Craiga. Cenný přehled o Japonsku poskytuje též publikace editorské dvojice Davida Šance a Marka Ženíška s názvem *Pacifická Asie*, v níž se Japonsku v samostatné kapitole věnuje Michal Kubát. Klasické dílo, ze kterého práce čerpá, vyšlo v českém překladu pod názvem *Strany a stranické systémy* a pochází z pera významného italského politologa Giovanniho Sartoriho. Taktéž jeho kniha *Srovnávací ústavní inženýrství* poskytuje několik užitečných pasáží.

Co se týče druhé – cizojazyčné – skupiny textů, situace je diametrálně odlišná a statí, článků či celých knih věnujících se nějakým způsobem politice země, která nás primárně zajímá, je mnoho. Joji Watanuki se ve své knize *Politics In Postwar Japanese Society* věnuje stěžejně socioekonomickým proměnám japonské společnosti v průběhu poválečné epochy a politickým dopadům těchto změn. Další objevené dílo pojmenované *The Logic of Japanese Politics* vytvořil Gerald L. Curtis. Velmi užitečné publikace o Japonsku napsal též Ronald J. Hrebenar s autorskými kolegy, tato práce konkrétně čerpá z knih *Japan's New Party*

System a Party Politics in Japan. LDP a jejímu vývoji v čase se věnují autoři Krauss s Pekkanenem v jejich publikaci *The rise and fall of Japan's LDP*. Gary D. Allinson je tvůrcem knihy *Japan's postwar history*. V ní je zachycen nejen vývoj politický a ekonomický, ale také společenský, demografický a kulturní. K pochopení politických proměnných je potřeba porozumět i těmto sekundárním vlivům, z nichž často plyne primární volební chování. Z důvodu úspory místa neuvádíme další publikace pokrývající tematiku zde, ale až v závěru v pramenném seznamu veškerých užitých zdrojů.

Japonsko je zajímavá a bohatá země, jak ukazateli ekonomického výkonu, tak i lidským a technologickým potenciálem (LeDuc et al. 2002: 3). V globalizovaném světě je potřeba se zaměřovat nejen na evropské partnery, ale i na „exotičtější“ a vzdálenější země. Vzhledem ke shodnému politickému systému by nám mohlo být Japonsko bližší než Čína nebo Rusko. Pokud předkládaný text přispěje jeho čtenářům k hlubšímu porozumění především politického vývoje Japonska, pak má jistě svůj smysl. Navíc by mohlo přiblížení užívaného zajímavého smíšeného volebního systému přispět k teoretickým debatám o případných úpravách našich poměrných volebních pravidel, které se mohou jevit jako až příliš proporní.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Obecná klasifikace stranického a politického systému

Než přistoupíme k samotnému podrobnějšímu rozboru Japonska, je vhodné si na samém počátku uvést nejpodstatnější základní klasifikace stěžejních politických vědců týkajících se systémů politických stran v obecné rovině. V úvodu jsme naznačili, že se zaměříme především na Maurice Duvergera, Jeana Blondela a Giovanniho Sartoriho coby klasické autory a na jejich výklady stranických systémů. Činíme tak z důvodu omezeného rozsahu práce, která by se samozřejmě mohla zmínit i o dalších autorech píšících o daném okruhu, ale vzhledem k zaměření tohoto textu přednostně na problematiku predominantního schématu japonské politické scény, tímto způsobem postupovat nebudeme. Navíc zmínění politických vědců předložili základní poznatky o stranických a politických systémech, které se zatím nikomu z novějších autorů v zásadě nepodařilo příliš pozměnit a inovovat. I proto v textu předkládáme souhrn klasifikací stranických systémů pouze výše uvedenými jmény. Pro začátek uvedme, že odlišná typologie stranického systému vyskytující se v té které konkrétní zemi ukazuje zároveň na elementární znaky systému politického, jakožto celku (Klíma 1998a: 140-141). Obecně lze shrnout, že stranický systém je „*soustava politických stran, které vytvářejí síť vztahů na úrovni voleb, parlamentu a výkonné moci*“ (Klíma 1998a: 140). Jinými slovy, bez politických stran by nemohl existovat žádný stranický systém.

Pokud to vezmeme chronologicky, pak první klasickou prací na námět dělení stranických systémů představuje ta Duvergerova, ve francouzském originálu pod názvem *Les Partis Politiques*, z roku 1951.¹ Francouzský politolog v ní uvedl vlivové konsekvence praktikovaného volebního systému na reálné fungování stranického systému – tedy to, jakým stylem se systém voleb zrcadlí do podoby stran (Duverger 1981: 291). V tomto smyslu Duverger poznamenává, že volební systém spoluurčuje to, zda strany budou s větší pravděpodobností „nezávislé“, nebo utvoří koalici, zda bude poměr sil ve stranickém systému spíše vyvážený, nebo bude jedna strana silnější – dominantnější. Dále pak praktikovaný systém volebního klání determinuje to, jaká bude velikost stran, jaká bude jejich vnitřní stabilita a podobně (Duverger 1981: 289). V zásadě dle něj existují dva druhy států, a sice

¹ V této práci je užit francouzský překlad pozdějšího vydání, konkrétně z roku 1981, jelikož dřívější překlad se sehnat bohužel nepodařilo.

pluralitního demokratického typu a totalitního s jednou jedinou stranou (Duverger 1981: 293). Klasické teze uvedené Duvergerem se nazývají *Duvergerovy zákony* a jsou celkově tři (Duverger 1981: 291).² Představují jakýsi manuál, který nám sděluje, jaká praktikovaná pravidla ve svých důsledcích povedou snáze k existenci více stran v daném systému, a jaká naopak přítomnost stran budou eliminovat (Novák 1997: 60). Nás zajímá v této části práce stěžejně právě početní kritérium stran z hlediska kategorizace stranických systémů, je to vůbec nejhojněji užívané měřítko a zároveň snadno aplikovatelné (Mair 1997: 200). Jak bylo řečeno, volební systém v obecné rovině zavádí důležitá mechanická volební pravidla hry, na bázi kterých se postupem času spoluvytváří stranický systém, konkrétně počet vystupujících aktérů – stran (LeDuc et al. 2002: 91).

Duverger rozlišil mezi dvoustranickými a vícestranickými systémy (Mair 1997: 200). Majoritní volební systémy vedou v jeho pojetí ke vzniku a k ustálení dvoustranického (dualistického) modelu vládnutí, který je dle jeho mínění nejvíce příhodný k řešení podvojných dilemat, která jsou ve společnostech nejhojněji se vyskytující, a k obecnému posílení (případně vytvoření) konsenzuálního modelu demokracie (LeDuc et al. 2010: 49). Na opačné kontinuum umístil multipartismus, jež považuje za více náchylný k vnitřní nestabilitě a rozporům, a pomáhá jej vytvářet proporcionální mechanismus volebního klání (Duverger 1981: 291; Mair 1997: 200; Klíma 1998a: 148-151; Sartori 2011: 40-41). Tendence k politické nestabilitě v proporčních volebních systémech je výraznější zejména z důvodu v průměru vyššího počtu politických stran zastoupených v parlamentu, které jsou navíc obecně více ideologicky zaměřené (LeDuc et al. 2002: 56-59). Poměrný volební systém umožňuje s větší pravděpodobností zvolení menších politických stran s nižším voličským zázemím. Ty pak sice disponují méně mandáty než větší strany, zato jsou často nezbytné k sestavení akceschopné vládní většiny – disponují tzv. koaličním potenciálem (Sartori 2011: 45). Vládní většinu pak tvoří více rozličných názorových politických proudů, což může s větší pravděpodobností vést až k pádům vlád a předčasným volbám. Toto z podstaty povahy v systémech dvou stran nenastává, vládu tvoří jedna strana a politická situace je tudíž přehlednější a stabilnější (LeDuc et al. 2002: 61).

² 1. *Poměrný systém voleb* podněcuje vznik četných, ukázněných, nezávislých a stabilních politických stran. 2. *Většinový systém s dvěma koly voleb* tenduje k fungování více než dvou neukázněných, závislých a docela stabilních stran. 3. *Většinový systém jednokolového volebního aktu* pak napomáhá k ukotvení systému dvou velkých nezávislých stran a jejich střídání u moci (Duverger 1981: 291; Novák 1997: 60).

Druhý jmenovaný politolog, taktéž francouzského původu, Jean Blondel, přišel v roce 1968 s upřesňujícím tříděním stranických soustav. Rozlišil nejen mezi počtem existujících stran, nýbrž také mezi jejich relativní velikostní důležitostí, konkrétně na čtyři odlišné systémy. První se významově překrýval s Duvergerovým systémem dvou stran. Další typy ale již přinesly hodnotné rozšíření původního dělení o zcela nové kategorie. Konkrétně dal Blondel vzniknout tzv. systému dvou a půlté strany (*two-and-a half-party systems*), vícestranickému systému bez dominující strany, a konečně systému více stran s jednou převládající stranou (Mair 1997: 201-202).

Na své předchůdce navázal Giovanni Sartori, jehož koncepce se jeví jako nejvíce propracovaná, do nynějška je používána (LeDuc et al. 2002: 91-92). Objevují se však i kritici některých slabin Italova pojetí. Česky psaná publikace *Teorie politických stran* autorské dvojice Maxmiliána Strmisky a Petra Fialy přináší patrně nejvíce propracovanou reflexi teorie stranických systémů a najdeme v ní několik výtek směrem ke stranické klasifikaci věhlasného florentského politologa. Kupříkladu uveďme kritické poznámky týkající se Sartoriho vytyčení systému predominantní strany, které je soudě dle českých politologů příliš vágní, zasluhovalo by proto přesnější definiční vymezení. Chybí v něm návaznost jak na počet vystupujících stran v systému, tak na jejich ideologickou vzdálenost (Fiala, Strmiska 2009: 227). K tomu dodejme, že z jejich pohledu není ani příliš jasné odlišení oproti systému dominantní strany, systém predominantní strany nadto postrádá opačný příklad stranického fungování (Fiala, Strmiska 2009: 222-228). I přes naznačené nedostatky je přínos Sartoriho paradigmatu dodnes patrný a zřejmý (LeDuc et al. 2010: 49-50). Jeho nejznámější a nejdůležitější dílo vzhledem k systému stran je do češtiny přeloženo pod názvem *Strany a stranické systémy* (v anglickém originálu *Parties and party systems* z roku 1976). Autor v něm definuje jednotlivé modely stranických systémů v závislosti zejména na počtu politických aktérů v nich obsažených (Sartori 2005: 123-128). K numerickému kritériu přidává dvě důležité proměnné, které výrazně napomáhají přesněji a účinněji definovat „pravou tvář“ stranických systémů, díky čemuž je jeho inovace politologicky cenná a přínosná.

První pojem, který vnesl do členění potřebnou redefinici ohledně toho, jaké politické subjekty ještě započítávat do stranického fungování, a jaké již nikoli, je tzv. *relevantnost* politických stran (Mair 1997: 203; Sartori 2005: 126-128). Jejich významnost spočívá buďto v *koaličním* anebo *vyděračském* potenciálu (Sartori

2011: 45). Druhým prospěšným krokem bylo zavedení deskripce dílčích stranických systémů z hlediska vzdálenosti jednotlivých aktérů z názorového (ideologického) pohledu – z toho vyplývající ideologická *blízkost* respektive *roztříštěnost* (Mair 1997: 203; LeDuc et al. 2010: 49-50).

Nejpodstatnější z hlediska této bakalářské práce pak představuje definování tzv. predominantního typu stranického systému (LeDuc et al. 2002: 91; Sartori 2005: 208-218). Ten vzniká, pokud jedna a tatáž strana je pravidelně schopna, podle Sartoriho kritéria minimálně ve čtyřech po sobě jdoucích volbách, „*získávat absolutní většinu mandátů (nikoli nutně hlasů) v parlamentu*“ (Sartori 2005: 211-213).³ Sartori systém predominantní strany pojímá obdobně jako Blondel svůj „multistranický systém s dominujícím subjektem“, avšak a priori neříká, zda predominance panuje výlučně v rámci dvoustranického nebo vícestranického „rozložení karet“ (Sartori 2005: 216). Jedinou nezbytnou podmínkou existence predominance je konání plně soutěživých, transparentních a svobodných voleb (Sartori 2005: 212). Z toho vyplývá, že se musí jednat o pluralitní systém, ve kterém ostatní vystupující strany jsou absolutně legitimní, zároveň mohou kdykoli, alespoň na teoretické rovině, vystřídat predominantní stranu v úřadě, čímž je systém predominantní strany ukončen (Hrebenar 2000: 9; Sartori 2005: 211-216).

Předpoklady predominance splňovala po dlouhá desetiletí v japonském politickém systému fungující Liberálně demokratická strana (LDP), již se budeme v práci přednostně věnovat (Mair 1997: 202-204; Hrebenar 2000: 9; LeDuc et al. 2002: 91; Sartori 2005: 215-217; LeDuc et al. 2010: 50). Kritérium týkající se svobodných voleb bylo od počátku sledovaného období splněno, volební soutěže se mohly naprosto svobodně účastnit formálně rovnocenní političtí protivníci (Hrebenar 2000: 13; Kuroda 2005: 149). Lze tím pádem s určitostí říci, že „*Japonsko bylo v posledních dvaceti letech systémem predominantní strany charakterizovaným jednobarevnými liberálně-demokratickými vládami*“ (Sartori 2005: 103).⁴

³ Fiala se Strmiskou uvádějí kritérium tří či čtyř po sobě jdoucích volebních výher umožňujících sestavení koaliční vlády bez nutnosti sestavení koalice o více stranách. Podmínkou je tedy získání více než poloviny mandátů jedním politickým uskupením (Fiala, Strmiska 2009: 223).

⁴ Citace je z anglického originálu Sartoriho knihy z roku 1976, teze se tudíž vztahuje k dvaceti letům po roce 1955.

1.2. Institucionální a ústavní podmínky

V podkapitole 1.2. si práce klade za cíl přiblížit čtenářům institucionální a ústavní pravidla zkoumaného státu. Současný ústavodárný pořádek byl v zemi postupně zaváděn do praxe po skončení druhé světové války a definitivní porážce Japonska v ní. Již na Postupimské konferenci v roce 1945 byla smluvena deklarace, která svým plánem vytvoření demokratického a demilitarizovaného prostředí výrazně ovlivnila budoucí politicko-právní směřování poražené země (Kuroda 2005: 148; Caprio, Sugita 2007: 4; Tsutsui et al. 2007: 274; Kubát 2009: 45; Kingston 2013: 5).⁵ Na profilování nové podoby režimu a dohledu nad ním se formálně měli podílet zástupci zemí vítězné aliance, včetně Sovětského svazu. Ve skutečnosti se ale úkolu vypracování zcela nového ústavního dokumentu a nových pořádků chopily, a v demokratizačním procesu hrály prim, Spojené státy americké (Watanuki 1977: 43; Stockwin 2003: xvi; Allinson 2004: 52-53; Ikenberry, Inoguchi 2007: 53; Estévez-Abe 2008: 103).

Okupační správa započala v srpnu 1945 a personálně s ní byl nejvíce spjat americký generál Douglas MacArthur, který se stal „režisérem změn“ (Watanuki 1977: 17; Allinson 2004: 53; Tsutsui et al. 2007: 265; Inoguchi, Jain 2011: 32; Kingston 2013: 4-5). Realizované změny byly vyvolány z vnějšku a dohlíženy shora dolů, zároveň však disponovaly ke svému prosazení potřebnou podporou, a to jak u dostatečné části japonských politiků, tak také u podnikatelů a společnosti jako celku (Watanuki 1977: 11; Curtis 1999: 41-42; Reischuer 2000: 272; Tsutsui et al. 2007: 265).⁶ Veřejnost byla otevřena novým tendencím a idejím z vyspělé a demokratické části světa, to jí pomohlo se lépe a rychleji adaptovat na obtížné podmínky a výzvy, kterým čelila bezprostředně po skončení válečného stavu (Reischuer 2000: 272). Na jednu stranu to může být překvapivé, protože Japonci do té doby nezažili přímou okupaci cizí zemí (Allinson 2004: 63). Na druhou stranu situaci výrazně napomohlo, že se Američané nakonec rozhodli Japonsko svým počínáním zpětně netrestat za válečné období, ale naopak jej pojali jako svého významného a do budoucna strategického regionálního spojence, v boji proti komunismu ztělesňovaného Čínou a Sovětským svazem, v éře studené války

⁵ 26. 7. 1945 se k tomu smluvně zavázali zástupci Anglie, Spojených států a Číny tzv. Postupimskou deklarací (Kubát 2009: 42).

⁶ Dodejme pro úplnost, že na některých navrhovaných inovacích se podíleli samotní japonští politici a zejména úředníci, a to v čase okupace, nebo dokonce již v minulosti v průběhu války s tím, že jejich rozhodovací pozice nebyla bezvýznamná (Crozier et al. 1975: 122; Kingston 2013: 8).

(Stockwin 2003: xvii; Allinson 2004: 53; Kuroda 2005: 62; Caprio, Sugita 2007: 4; Kingston 2013: 8).

Transformační procesy, mající za svůj primární cíl vytvoření demokratického zřízení, pokud možno co nejvíce se podobajícího vyspělým západním vzorům, byly nastartovány již na počátku roku 1946, kdy byl japonské vládě předán hrubý nástin nové ústavy. V průběhu února byl postupně vypracováván koncept budoucí úplně nové japonské ústavy, následně byl již v březnu schválen japonským parlamentem pod silným tlakem USA (Crozier et al. 1975: 121; Watanuki 1977: 17; Kubát 2009: 42). Změny byly rychlé, a jak už to tak většinou v takových případech bývá, zároveň i překotné (Tsutsui et al. 2007: 265). Již o dva měsíce později, v témže roce, se konaly vůbec první parlamentní volby po skončení globální války (Hrebenar 2000: 5; Allinson 2004: 63-64; Caprio, Sugita 2007: 6; Estévez-Abe 2008: 103).⁷ Volit v nich již mohly i ženy a zhruba polovina Japonců starší dvaceti let byla oprávněna odevzdat svůj hlas (Kuroda 2005: 153; Estévez-Abe 2008: 103). Ti, kteří se k volbám dostavili, si mohli vybírat z převážně nových politických formací, které nasadily z naprosté většiny rovněž novou „poválečnou“ generaci politiků. Mnoho bývalých poslanců bylo okupační správou zbaveno svých dřívějších funkcí (Hrebenar 2000: 5-6).⁸ Jak uvádí Reischuer (2000: 275) v knize *Dějiny Japonska*: „Mnozí kandidovali na své funkce coby nezávislí a jedenaosmdesát procent (81%) poslanců zvolených do Dolní sněmovny v roce 1946 bylo politickými nováčky.“

Na druhou stranu tradiční politické strany obnovily po válce svou činnost, vystupovaly pod nezměněnými názvy, a také v jejich čele stáli politici předválečné, popřípadě válečné éry, což přetrvalo nezměněno i v prvních letech „systému 1955“ (Reischuer, 2000: 276, 296). Pod termínem „systém 1955“ („systém pětadesátého roku“, zkráceně „systém 55“, nebo také „systém LDP“), který je často uváděn v odborné literatuře, se rozumí vznik kvalitativně a typologicky odlišného stranického fungování Japonska, jehož kořeny sahají do roku 1955, a jehož trvání bylo ukončeno k roku 1993 (Strmiska 2002: 391; Inoguchi, Jain 2011: 51). V průběhu roku 1955 vstupují na politickou scénu dvě významné politické strany, které po následující dekádě představují rozhodující politické reprezentanty japonského lidu a také hlavní ideologické soupeře (Christensen 2000: 136;

⁷ Těchto voleb se zúčastnilo zhruba 75% Japonců (Caprio, Sugita 2007: 6).

⁸ Jen 19% zvolených politiků bylo členy parlamentu v předešlé etapě (Hrebenar 2000: 6).

Hrebenar 2000: 6; Kuroda 2005: 58; Scheiner 2006: 50; Rosenbluth, Thies 2010: 57). Systém 1955 je prvotně spjat s nepřetržitou převahou strany LDP ve stranickém fungování Japonska, kdy v letech jeho vymezení a trvání, tj. v časovém rozpětí let 1955 až 1993, byla konzervativní strana nepřetržitě největší – predominantní (převládající) – vládní stranou v dolní komoře japonského parlamentu (Woodall 1996: 83; Curtis 1999: 27; Hrebenar 2000: 85; LeDuc et al. 2002: 96; Inoguchi, Jain 2011: 72; Kingston 2013: 9).⁹ Na tomto místě je ještě zapotřebí poznamenat, že dvě konzervativní předchůdkyně LDP byly i v přechozích letech úspěšnější než levicové strany, které sice taktéž nakrátko vládly v období 1947 až 1948, ale jen málo zdařile, i bezprostředně po válce vládly po většinu doby konzervativní strany, buď samostatně, nebo v koalici (Hrebenar 2000: 85; Estévez-Abe 2008: 78, 104).¹⁰

V definitivní platnost vstoupila poválečná Ústava 3. května 1947 s tím, že je v platnosti doposud a již v době své implementace měla většinovou podporu veřejnosti (Watanuki 1977: 19; Kubát 2009: 45). Stala se základním dokumentem budoucího demokratického směřování země (Crozier et al. 1975: 121). Zavedla mimo jiné dělbu moci, poskytla pravomoc Nejvyššímu soudu vykládat Ústavu, umožnila účast u voleb i ženám, jejichž postavení oproti předchozí ústavní verzi zrovnoprávnila (Tsutsui et al. 2007: 268).¹¹ Dále kodifikovala základní lidská práva¹², ustavila přímé volby všech zástupců lidu do obou parlamentních těles, i do horní komory, která do té doby nebyla volena, spolu s tím posílila postavení celého parlamentu (Hori 2005: 36; Tsutsui et al. 2007: 273). Prosadila snížení aktivního volebního práva všech občanů z 25 na 20 let (Youngshik et al. 2012: 142). Tzv. mírová ústava dala také za vznik jedinečnému ústavnímu článku 9, příznačně nazvanému *Zřeknutí se války*. Článek stavěl na pacifistickém a zdrženlivém přístupu k obraně a válce obecně (Crozier et al. 1975: 122; Watanuki 1977: 17; Curtis 1999: 103; Reischuer 2000: 272; Stockwin 2003: xviii; Allinson 2004: 61;

⁹ Podrobněji se „systémem roku 1955“ budeme zabývat později na jiném místě práce. Čtenáři budou s detaily politického fungování po roce 1955, s důvody převahy jedné strany, a se souvisejícími znaky politického a stranického systému ještě intenzivněji obeznámeni v dalších kapitolách.

¹⁰ Koalice vedená socialistickým předsedou vlády byla první a zároveň poslední svého druhu až do roku 1994, tak dlouho levice čekala na post premiéra (Hrebenar 2000: 86).

¹¹ V předchozí variantě mohli volit jen muži, ještě v roce 1925 byla obdařena volebním právem zhruba jen pětina obyvatel, ačkoli v témže roce došlo ke zrušení daňové hranice (Hrebenar 2000: 54; Kuroda 2005: 152-153; Hrebenar et al. 2015: 31). Z úplně prvních voleb v roce 1890 bylo na základě pohlaví a daní vyřazeno téměř 99% Japonců, většina z nich se volebního práva dočkala až v roce 1946 (Hrebenar 2000: 53-54; Kuroda 2005: 147-148; Rosenbluth, Thies 2010: 41).

¹² Patřila k nim klasická západní lidská práva jako *právo na shromažďování, svobodu tisku* či *právo na život, svobodu a sledování vlastního štěstí*, ale zahrnovala též práva nová, jako *právo na udržení minimální úrovně zdravého a kulturního života, akademickou svobodu* a *právo dělníků na kolektivní vyjednávání* (Reischuer 2000: 272).

Caprio, Sugita 2007: 5-6; Kingston 2013: 5).¹³ Oproti předchozí Ústavě z období *Meidži*, která byla v platnosti od roku 1889, nová ústava taktéž podstatným způsobem zredukovala moc císaře (Caprio, Sugita 2007: 4-5). Podle starých ústavních pravidel byl odpovědný za vykonávání jak soudní, tak i legislativní a výkonné moci, podle nových se stal pouhým symbolem státu (Allinson 2004: 18; McCargo 2004: 92; Hori 2005: 36).¹⁴

Definitivní svrchovanosti dosáhlo Japonsko ke dni 28. dubna roku 1952, na čemž se s ním předtím smluvně dohodly Spojené státy americké a dalších 47 zemí světa v San Franciscu, okupační dohled tak byl po sedmi letech ukončen (Watanuki 1977: 45; Reischuer, 2000: 275; Allinson 2004: 63; Caprio, Sugita 2007: 1; Tsutsui et al. 2007: 265-266; Kingston 2013: 11).¹⁵ Ve stejném roce byla rovněž podepsána bezpečnostní smlouva mezi USA a Japonskem, ve které se americká strana zavázala zajišťovat vojenskou bezpečnost spojenecké země (Ikenberry, Inoguchi 2007: 53). Podstatné z hlediska budoucího směřování státu je to, že se v něm pod dohledem americké okupační správy podařilo v poměrně krátké době úspěšně prosadit nejrůznější reformy zavádějící demokratické politické zřízení, které zde funguje dodnes (Curtis 1999: 42; Hrebenar 2000: 1; Kuroda 2005: 148). Implementace pravidel učinila z Japonska vůbec první asijský stát s fungujícím demokratickým systémem podobajícím se svým západním předlohám (Hrebenar et al. 2015: 1-2). Jedná se o monarchii, formálně v čele s císařem, s fungujícím systémem parlamentní demokracie, znovuzavedeným v roce 1946 (Hrebenar 2000: 5; Lijphart 2012: 127; Hrebenar et al. 2015: 1).

Orgánem zákonodárné moci je Národní Shromáždění (*Diet*). Oficiálně se jedná se o nejvyšší legislativní orgán v zemi (Kuroda 2005: 58; Kubát 2009: 50). Japonsko je bikamerálním systémem, což značí, že v jeho politickém systému funguje dvoukomorový parlament (Estévez-Abe 2008: 78). Obě komory parlamentu jsou voleny přímo, v tajných, soutěživých a demokratických volbách (Kubát 2009: 49). Právo kandidovat – tedy tzv. pasivní volební právo – mají občané

¹³ V článku bylo zakotveno verbální zřeknutí se prostředku války a zakazovala se v něm jakákoli existence vlastních ozbrojených sil, Japonsko tedy oficiálně nesmělo mít vlastní armádu. Z důvodu jeho existence byla japonská ústava přezdívána jako „mírová“ či „pacifistická“. Originální celé znění článku je následující: „*Pozemní, námořní a vzdušné síly a další vojenský potenciál, už nikdy nebude podporován ani zachován, právo na vyhlášení válečného stavu není dovoleno*“ (Allinson 2004: 61).

¹⁴ Císař byl v rámci staré Ústavy z roku 1889 představitelem svrchované moci a zároveň vrchním velitelem ozbrojených sil (Inoguchi, Jain 2011: 31).

¹⁵ Sovětský svaz a Čína jednání bojkotovaly (Reischuer 2000: 275).

starší 25 let v případě voleb do dolní komory, do horní komory je umožněna kandidatura zájemcům starším třiceti let (Pekkanen et al. 2013: 103).

Horní komora parlamentu se nazývá *Sněmovna rádců (Sangiin; House of Councillors)* (Youngshik et al. 2012: 139). Zasedá v ní v současnosti dohromady 242 senátorů (Hrebenar et al. 2015: 157).¹⁶ Funkční období horního parlamentního tělesa je dohromady šestileté, přičemž každé tři roky se obměňuje volební procedurou polovina senátorů (Lijphart 2012: 191). Dolní komora japonského parlamentu se nazývá Sněmovna reprezentantů (*Shugiin; House of Representatives*) (Pekkanen et al. 2013: 34). Do roku 1996 čítala Sněmovna reprezentantů 511 členů, kteří byli až do přijetí volební reformy voleni volebním systémem jednoho nepřenosného hlasu (SNTV) (McCargo 2004: 92; Lijphart 2012: 136). V roce 1996 byl počet volených reprezentantů zredukován na 500, ale zejména byl v témže roce pro volby do dolní komory parlamentu poprvé užit do současnosti používaný smíšený volební systém, schválený parlamentem v roce 1994 (Kubát 2009: 52-53; Inoguchi, Jain 2011: 94; Lijphart 2012: 137). V roce 2000 se počet poslanců dále snížil, na nynějších 480 reprezentantů, kteří jsou voleni na funkční období čtyř let (Kuroda 2005: 58; Lijphart 2012: 137).

Japonsko je příkladem tzv. asymetrického bikameralismu, pod čímž se konkrétně rozumí to, že rozhodující slovo v případě vzájemné neshody má dolní komora parlamentu (McCargo 2004: 92; Kuroda 2005: 58; Estévez-Abe 2008: 80; Kubát 2009: 49-50; Youngshik et al. 2012: 141-142). Převaha dolní komory se projevuje mimo jiné tím, že v případě nutnosti může dvou třetinovou většinou svých členů přehlasovat případné odmítavé stanovisko (veto) komory horní (Estévez-Abe 2008: 78; Kubát 2009: 51). Nadto má ve třech klíčových oblastech: státním rozpočtu, ratifikaci mezinárodních smluv a v rozhodování o osobě budoucího premiéra – tzv. kreační funkce, jednoznačně dominantní pozici (Youngshik et al. 2012: 142). V těchto třech sférách je hlasování dolní komory pokládáno za hlasování celého parlamentu.

Postavení horní komory v systému nicméně není slabé minimálně z důvodu tradice, neboť v minulosti nebylo zvykem, aby dolní komora využívala práva přehlasovat veto komory horní (Hrebenar et al. 2015). To je v zásadě logické, neboť

¹⁶ Horní komora měla původně 250 členů, posléze byl počet navýšen v roce 1972 na 252 členů, aby byl v roce 2001 snížen na 247 členů, a poté v roce 2004 na současných 242 členů (Stockwin 2003: 84; McCargo 2004: 92; Kuroda 2005: 58; Hrebenar et al. 2015: 157).

konzistentně vládnoucí strana si v průběhu tzv. systému 1955 udržovala nadpoloviční většinu hlasů v obou parlamentních komorách (Amyx, Drysdale 2003: 20; Youngshik et al. 2012: 139). Bylo to podpořeno i jejím politickým jednáním, snažila se pro své zákonné návrhy sjednávat podporu i od opozičních stran (Lijphart 2012: 97). Od 90. let se politická situace přece jen proměnila a práva přehlasování bylo několikrát využito (Hrebenar et al. 2015). Platí však, že pro stabilní fungování japonské vlády a její efektivitu je v zásadě nutné, aby disponovala funkční většinou v obou parlamentních komorách (Amyx, Drysdale 2003: 20; Youngshik et al. 2012: 137-139; Hrebenar et al. 2015: 4). K přehlasování odmítavého stanoviska horní komory k jednotlivým zákonům je totiž zapotřebí minimálně dvou třetin hlasů členů komory dolní, což není vždy jednoduché získat (Amyx, Drysdale 2003: 20). Veto horní komory je tudíž docela zásadní a narušuje stabilitu japonské vlády i rychlost legislativního procesu při schvalování zákonů.

V systému 1955 nastala situace „rozděleného parlamentu“ (*nejire genshō*) po roce 1989, kdy horní komoru ovládla opoziční JSP, zatímco LDP byla i nadále rozhodující stranou v dolní komoře (Amyx, Drysdale 2003: 19). Pod novým volebním systémem se tato situace stala hojnějším jevem a vedla k politicky nestabilnímu prostředí, k výměnám na postu ministerských předsedů, často i k předčasným volbám (Youngshik et al. 2012: 137-138; Pekkanen et al. 2013: 63,70). Na druhou stranu vytvářela situace odlišných většin tlak na politické vyjednávání, strany musely sjednávat kompromisní podoby zákonných návrhů (Pekkanen et al. 2013: 130-132). LDP také až do nynějška řeší svou častější absenci většinového postavení, stěžejně v horní komoře, sestavováním vládních koalic, nejčastěji se stranou *Komeito*, která setrvává v pozici třetí největší japonské strany i od druhé poloviny 90. let 20. století (Inoguchi, Jain 2011: 90; Pekkanen et al. 2013: 34; Hrebenar et al. 2015: 164).

Reálnou exekutivní moc třímá ve svých rukou vláda, respektive vládní kabinet (*Naikaku*), konkrétně pak ministerský předseda (McCargo 2004: 92; Kuroda 2005: 149). Naopak japonský císař podle nového ústavního znění stojí mimo výkonnou moc, „*ústava jej výslovně zbavuje možnosti řídit stát*“ (Kubát 2009: 47). Z formálního hlediska jmenuje předsedu vlády, činí tak ale až po předchozím odsouhlasení této nominace dolní komorou parlamentu (Lijphart 2012: 106-107). Postavení premiéra, vlády, ani strany LDP ve skutečnosti nebylo až do prosazení volební úpravy v devadesátých letech 20. století nikterak silné (McCargo 2004: 94).

Rozhodující slovo v legislativním procesu měli vrcholní ministerští úředníci a platí, že ani dnes jejich vliv úplně nevymizel (Kuroda 2005: 150; Inoguchi, Jain 2011: 29; Kingston 2013: 10). Byrokraté se navíc u veřejnosti těšili dobré pověsti a jejich pozice byla stabilní zásluhou toho, že nebyli voleni lidem a nemuseli tak skládat účty ve volbách (Amyx, Drysdale 2003: 15; Kingston 2013: 10). Stranu oslabovali také jednotliví politici zvolení za ni, zastupovali takřka výhradně své volební okrsky, byli zaměřeni na specifické zájmy lokalit, ze kterých pocházeli (Allinson 2004: 95; Scheiner 2006: 61). LDP tak byla značně decentralizována, jak v prosazovaných politikách, tak vedením volebních kampaní (Lijphart 2012: 70). Nedosahovala přílišné lokální působnosti a jednalo se o stranu zaměřenou na národní – parlamentní – úroveň (Woodall 1996: 84).

Z hlediska případného revidování ústavy patří Japonsko k nejrigidnějším ústavám světa, i proto se úspěšná úprava poválečných pravidel dosud neschválila (Lijphart 2012: 211). K prosazení změn v japonské ústavě je totiž i zde nutná dvou třetinová většina všech poslanců, a to obou komor parlamentu (Watanuki 1977: 46; Lijphart 2012: 211; Youngshik et al. 2012: 141).¹⁷ Záměrem LDP z počátku bylo prosazení dílčích ústavních změn, nelíbily se jí některé konstituční prvky prosazené okupačním dozorem, čemuž však opozice, v čele s nejsilnější JSP, byla vždy schopna úspěšně čelit (Crozier et al. 1975: 122-123; Amyx, Drysdale 2003: 18).

V Japonsku neexistuje specializovaný Ústavní soud (jako například v České republice), jeho funkci plní Nejvyšší soud (*The Supreme Court*), který je také nejvyšším orgánem soustavy soudů pro občanské a trestní právo (Kubát 2009: 60).

¹⁷ Následně je nutné tuto korekci ještě stvrdit ve všelidovém hlasování, kde je pro návrh zapotřebí nadpoloviční podpora všech hlasujících občanů (Watanuki 1977: 46; Lijphart 2012: 211).

2. JAPONSKÝ STRANICKÝ SYSTÉM

Francouzský politolog Maurice Duverger v souvislosti se stranickým systémem poznamenává, že systém stran v konkrétním státě je souhrnem rozmanitých vlivů. Uvádí například účinky odlišného historického vývoje, náboženského prostředí, etnického složení obyvatelstva či geografické pozice (Duverger 1981: 289-290). Ronald J. Hrebendar (2000: 4) definuje stranický systém jako „*určitý vzorec stranické organizace, identifikace voličů s různými stranami a sada volebních výsledků a systémových charakteristik, což činí danou éru jedinečnou.*“ O všech zmíněných součástech stranického systému bude řeč v dalších částech této práce, nyní se zaměříme přímo na japonský stranický systém, který pro jednodušší orientaci a přehlednost rozdělíme na dvě samostatné, v určitém ohledu odlišné vývojové etapy. Studium vývoje stranického systému započne v roce 1955, jelikož se jedná o důležitý politický mezník.

2.1.1. Vznik poválečného stranického systému

V Japonsku byl historický vývoj zdánlivě přerušen druhou světovou válkou, avšak reálně došlo po roce 1945 v některých oblastech k dílčímu navázání na vývoj předešlý, zejména co se týká „tradičního“ propojení byznysu s politikou, významnosti nejrůznějších benefitů, nebo důležitosti byrokratického aparátu v rozhodovacím vládním procesu, jenž dosáhl prominentního postavení už v roce 1868 (Woronoff 1996: 146; Hori 2005: 37-39; Kuroda 2005: 150). Stěžejním letopočtem pro budoucí směřování japonského stranického systému se stal rok 1955 (Kuroda 2005: 59). V průběhu něho totiž došlo v zemi ke dvěma, z retrospektivního pohledu, zásadním fúzím dvou klíčových aktérů politicko-stranické soutěže, které ovlivnily směřování japonské politiky na následující desetiletí (Hrebendar 2000: 6; Scheiner 2006: 50; Rosenbluth, Thies 2010: 57). Nejprve se v říjnu 1955 znovusjednotila levicová část stranického spektra (Hrebendar 2000: 6). Tímto krokem do politické arény vstoupila jednotná Japonská socialistická strana (Reischuer 2000: 296). JSP nebyla novým prvkem stranického systému, avšak byla jeho nově sjednoceným aktérem (Scheiner 2006: 37). Po čtyři roky předcházející sloučení v ní panovalo názorové rozdělení reprezentované více levicovým a více pravicovým křídlem. Křídla tvořila samostatné strany (Curtis 1999: 27). Obě ideově ne zcela sourodé strany uzavřely jakousi „mírovou smlouvu“, která v sobě

zahrnovala budoucí koexistenci v jedné politické straně (Curtis 1999: 46; Christensen 2000: 136; Scheiner 2006: 37). Integrace se uskutečnila pod vlivem vnějšího tlaku z řad odborářů a jejich zájmů, ztělesňovaných především tou dobou největším japonským odborovým svazem *Sohyo*, který se zároveň stal stěžejním zdrojem volební podpory a nástrojem sloužícím k mobilizaci voličů pro nově unifikovanou levicovou JSP (Crozier et al. 1975: 137; Watanuki 1977: 29; Curtis 1999: 46; Rosenbluth, Thies 2010: 54,59).¹⁸

Toto významné politické gesto nemohlo dlouho zůstat bez odezvy ze strany dvou konkurenčních konzervativních uskupení, která do té doby taktéž odděleně a zcela autonomně soupeřila o hlasy japonských voličů (Estévez-Abe 2008: 84; Krauss, Pekkanen 2011: 54). První z nich byla Liberální strana, druhou Demokratická strana (Rosenbluth, Thies 2010: 57). Obě pochopitelně na sloučení antagonistického tábora nahlížely se značnými obavami umocněnými růstem volebních preferencí jednotné JSP (Kingston 2013: 9). K tomu přidejme svět byznysu, který pocíťoval z levicových sjednocených sil taktéž strach (Christensen 2000: 136). Podnikatelé vyžadovali v ideálním případě pokud možno stabilní, kontinuální a předvídatelnou konzervativní vládu, která by udržovala dobré politické a obchodní vztahy se Spojenými státy americkými – tedy která by v tomto směru zachovávala status quo. Z těchto naznačených příčin a právě i zásluhou tlaku podnikatelské sféry, zejména zastřešující organizace *Keidanren*¹⁹, vzniká o měsíc později, tj. 15. listopadu 1955, i ze dvou konzervativně orientovaných stran – Liberální a Demokratické, strana jedna, s jasným sjednocujícím názvem Liberálně demokratická strana (Reischuer 2000: 296; Rosenbluth, Thies 2010: 57; Krauss, Pekkanen 2011: 51; Kingston 2013: 100). V případě konzervativní integrace sehrál z personálního hlediska stěžejní úlohu bývalý významný úředník z časů předválečných i válečných, Nobusuke Kishi, který se zároveň stal premiérovým předsedou vlády po volbách 1958, kterých se LDP prvně vítězně účastnila (Krauss, Pekkanen 2011: 53). Ve své funkci vydržel do roku 1960, kdy ho ve funkci nahradil Hayato Ikeda (Allinson 2004: 89-90; Inoguchi, Jain 2011: 80).

¹⁸ Je třeba ovšem podotknout, že odbory v Japonsku všeobecně nedosáhly takového vlivu, jako v některých jiných státech, jednak z důvodu toho, že u vlády setrvala jedna strana, která se předně orientovala na byznys, a jednak proto, že odborové členství nedosahovalo vysokých hodnot. K roku 1983 se ke členství hlásilo pouze 29% ekonomicky aktivních obyvatel (Curtis 1999: 46; Hrebenar 2000: 15-16). Navíc, jak Hrebenar dále poznamenává, zdaleka ne všichni členové odborů byli silněji identifikováni s JSP, dokonce takových jedinců nebyla ani polovina (Hrebenar 2000: 15-16).

¹⁹ Jedná se o velmi vlivnou vrcholnou organizaci zastřešující japonské podnikatele a firmy (Estévez-Abe 2008: 89).

Silné vnější tlaky, v případě levicového „smíru“ reprezentovány odboráři, v případě opačného kontinua pak živnostníky, podpořily tato spojení a faktický zrod dvou do budoucna zásadních, dlouhodobě si konkurujících politických táborů: LDP na straně jedné, JSP na straně druhé. Obě strany na svém sloučení vydělaly. JSP se stala silnější opoziční stranou, konzervativci měli podobné pohledy na politické otázky a do příště se tak již nemuseli mezi sebou dělit o konzervativně smýšlející voliče, které mohli naopak integrovat a lépe mobilizovat ke své volební podpoře (Reischuer 2000: 296; Youngshik et al. 2012: 148). Díky sdružovacím krokům si oba největší ideologicky sjednocené bloky připsaly v následujících volbách do dolní komory parlamentu v roce 1958 na svůj účet dohromady více než 90% odevzdaných hlasů (58% pro LDP, 33% pro JSP), jejich poslanci díky tomu dokonce obsadili bez tří procent všechna volná poslanecká křesla (Curtis 1999: 31-32; Hrebenar et al. 2015: 137).²⁰

Oba jmenovaní političtí hráči jednali ve prospěch určitých společenských skupin. LDP představovala konzervativní směr a zaměřovala se zejména na malé i větší podnikatele a firmy, a také na zemědělské zájmy (Curtis 1999: 31-32). Naproti tomu JSP zaujímala levicové názory, vystupovala ve prospěch především odborářů, dále apelovala na progresivní část elektorátu a zahrnovala v sobě třídní zájmy, s důrazem na zájmy nižších společenských tříd, přičemž se zasazovala o co nejvíce rovnostářskou výdajovou politiku s důrazem na potlačení chudoby (Curtis 1999: 32; Kuroda 2005: 60; Scheiner 2006: 37). Z ideologického pohledu představovala LDP v „systému 1955“ pravicovou (konzervativní) část elektorátu, zatímco JSP a JCP zaujímaly levicové názory (Kingston 2013: 100; Hrebenar et al. 2015: 192).

2.2. Vývoj poválečného stranického systému

Politická realita následujících let se vyznačovala na demokratický režim neobyčejnou stabilitou, alespoň co se týče kontinuity v držení vládní odpovědnosti výlučně jednou suverénní stranou. Zejména z toho důvodu se pro období po roce 1955 vžilo označení „*systém 1955*“ (Curtis 1999: 27). Tento systém lze také označit jako „*první stranický systém z roku 1955*“ (Hrebenar 2000: 4). Patrně nejzajímavějším a nejhojněji řešeným rysem tohoto uspořádání je fakt, že se po dlouhou dobu více než tři dekad v Japonsku u vlády trvale udržovala Liberálně

²⁰ Komunisté (třetí v pořadí) si připsali jen tříprocentní volební zisk (Curtis 1999: 31).

demokratická strana, která ztělesňovala dlouhodobě dominující subjekt politické scény (Hrebenar 2000: 8-9; Krauss, Pekkanen 2011: 21). V horní komoře setrvala nepřetržitě vedoucí politickou silou do roku 1989, v té dolní dokonce ještě o čtyři roky déle (Curtis 1999: 62; Christensen 2000: 2-3; Hori 2005: 41; Rosenbluth, Thies 2010: 57-58). Odbornou politologickou terminologií, konkrétně s využitím Sartoriho definice je možno tento stav popsat jako výjimečný příklad tzv. predominantního stranického systému, který v Japonsku fungoval po dobu téměř čtyř desetiletí trvající nadvlády jedné strany (Mair 1997: 202-204, 208-209; Hrebenar 2000: 9).

Pro zcela demokratická zřízení je tato kontinuita zcela unikátní, japonská LDP je v tomto ohledu jedinečná a zajímavá, poněvadž zůstala historicky dočista posledním případem dominantní politické strany, tzv. jedno stranického systému vlády (Christensen 2000: 2; Hrebenar 2000: 9, 17). Pokud to budeme brát tak, že ani v roce 1993 LDP volby neprohrála a ztratila svou pozici především následkem vnitřního štěpného procesu, pak opravdu u elektorátu ztratila převládající politické postavení ještě mnohem později (Woodall 1996: 144; Christensen 2000: 19). Přestože si ve volbách 1993 preferenčně pohoršila na úkor nově vzniklých stran konzervativního ražení, které jí svou kandidaturou uškodily, dokázala v nich i tak zvítězit (Inoguchi, Jain 2011: 100). Zůstala suverénně největší stranou s obstojným ziskem 223 mandátů z celkových 511, což ale bylo o 33 mandátů méně, než kolik potřebovala k pokračování trendu svých jednobarevných vlád (Curtis 1999: 69, 101; Strmiska 2002: 392). Sama strana se přičinila o ukončení svého vládního angažmá, poněvadž až kulminace vnitřních neshod vedla k jejímu odstavení od výkonné moci (Reed, Thies 2001: 152; Rosenbluth, Thies 2010: 60; Inoguchi, Jain 2011: 100).

Proto za moment, ve kterém LDP v pravém slova smyslu, tedy na základě výsledku voleb, ztratila svou premiantskou pozici na politickém žebříčku, můžeme označit až rok 2009, kdy ve volbách do dolní komory poprvé ve své historii neobsadila první příčku (Pekkanen et al. 2013: 8). I tentokrát, obdobně jako o dvě dekády dříve ve volbách do horní komory parlamentu, se na jejím odchodu do opozičních lavic spolupodepsaly neúčinné snahy strany řešit ekonomické problémy probíhající tzv. „ztracené dekády“ (Kingston 2013: 10). Stručně řečeno byla predominantní strana od svého vzniku po více než půl století nejstabilnějším poválečným politickým subjektem a téměř bez přerušení byla nejdůležitějším elementem japonských vlád (Curtis 1999: 63; Kubát 2009: 54-55; Kingston 2013: 95).

Pokud bychom to však brali Sartoriho striktní optikou, pak dominantní pořádky v zemi trvaly přísně vzato „pouze“ do voleb roku 1976, do tohoto roku byla LDP schopna ve volbách do dolní komory pravidelně získávat dostatečnou volební podporu na to, aby obsazovala více než polovinu všech poslaneckých křesel, a mohla z toho důvodu sama utvářet jednobarevné vládní kabinetu disponující potřebnou většinou hlasů (Reischuer 2000: 296; Amyx, Drysdale 2003: 45; Kubát 2009: 54; Hrebenar et al. 2015: 138).²¹ Po volbách 1976 scházelo Liberální demokracii v jejích řadách k usnášeníschopné většině několik poslanců. Ke snížení početního deficitu jí pomohlo volební zvýhodnění zemědělských volebních okrsků a definitivně své početní nesnáze vyřešila tím, že k sobě přibrala nezávislé kandidáty, respektive členy Nového liberálního klubu (Watanuki 1977: 23; Reischuer 2000: 296, 315). Přesto pro ni tyto volby představovaly nejhorší volební výsledek od jejího vzniku, hlas jí do volebních urn vhodilo „jen“ 41,8% zúčastněných voličů (Watanuki 1977: 23). Úplně první případ, kdy LDP oficiálně vstoupila na vládní úrovni do spolupráce s jinou stranou, se však udál až na konci roku 1983, kdy uzavřela koalici právě s Novým Liberálním Klubem, který vznikl z iniciativy bývalého člena LDP a po čase se s LDP znovu sloučil (Woodall 1996: 83; Hrebenar 2000: 10).²²

V knize *Pacifická Asie* se můžeme dozvědět, že ani „v dalším období, do roku 1993, se už nepodařilo systém predominantní strany beze zbytku udržet. Liberálně demokratická strana sice nadále bez přerušení vládla, ale už ne výhradně sama a většinou“ (Kubát 2009: 54-55). V tomto kontextu je nicméně třeba zdůraznit, že v čele všech vlád až do roku 1989 (respektive do roku 1993 v případě důležitější dolní komory) stál zástupce LDP, které se vždy podařilo sestavit usnášeníschopnou vládu (Woodall 1996: 83; Christensen 2000: 2-3; Hrebenar 2000: 8-9; Allinson 2004: 155-156). Buď k tomu sama měla dostatek zvolených poslanců, jako tomu bylo po volbách do dolní sněmovny v roce 1980 a 1986, anebo k sobě do vlády přizvala marginální počet konzervativismu nakloněných nezávislých kandidátů, případně své bývalé členy zvolené za jiné strany (Allinson 2004: 156). V 80. letech 20. století navíc došlo v souvislosti s efektivním vládním

²¹ Podotkněme, že nadpolovičního počtu hlasů odevzdaných pro LDP strana dosahovala jen do voleb v roce 1963 (Scheiner 2006: 53-54).

²² První poválečnou koalici byla ta z roku 1946, jejímž předsedou se stal Shigeru Yoshida a tvořily ji Demokratická a Liberální strana, které se v roce 1955 spojily v jednu stranu: LDP (Hrebenar 2000: 86).

přerozdělováním ekonomického růstu do různých pater společnosti k nárůstu volebních preferencí LDP, která opět dosahovala nadpoloviční výše voličské podpory (Hrebenar et al. 2015: 139). Proto není úplně na místě dle našeho názoru z těchto důvodů hovořit o nějakém významném poklesu LDP, k jistě větší nejistotě čas od času docházelo, například i po volbách 1983, přesto LDP zůstávala suverénně největší politickou stranou a držela se v úřadě i díky svému obratnému politickému počínání (Hrebenar et al. 2015: 139).

Ústřední opoziční sílu představovala po celé toto období Socialistická strana Japonska (JSP), která se nicméně ani jednou nepřiblížila k vládnímu angažmá v dolní komoře parlamentu (Curtis 1999: 62). Japonský stranický systém bývá proto v tomto období často označován jako tzv. jeden a půl stranický systém (*one and one-half party system*), nebo též jako jednostranický dominantní systém (*one party dominant system*), což se více hodí k popisu reality než užití označení systém dvou stran (Hrebenar 2000: 6; Strmiska 2002: 391; Amyx, Drysdale 2003: 18; Kuroda 2005: 59; Scheiner 2006: 37; Rosenbluth, Thies 2010: 53; Hrebenar et al. 2015: 137-138). Početně byla japonská politika v rámci tohoto uspořádání omezena na dvě strany, jež si přerozdělovaly největší část voličského koláče, konkrétně v roce 1958 si rozdělily 97% mandátů, k čemuž jim stačil v součtu 90% zisk hlasů (Hrebenar et al. 2015: 137).

Tradiční „třetí“ strana, Komunistická strana Japonska (JCP; *Nihon Kyosan To*), která se o přízeň voličů ucházela již ve volbách před rokem 1955, nebyla zpočátku příliš úspěšná, získávala jen málo křesel v parlamentu, a jen málo úspěšně tak dvěma nejvýraznějším stranám sekundovala (Scheiner 2006: 38). To se ovšem postupem času pozměnilo, komunisté byli schopni v dalších volbách v letech 1969 a 1972 ukořistit 14, respektive dokonce 38 mandátů (Hrebenar 2000: 6).²³ Parlamentní zastoupení komunistických poslanců bylo usnadněno užívaným volebním systémem SNTV, který vykazoval semiproporcionální (poloproporční) výsledky, kdy k zisku mandátu v některých volebních obvodech dostačoval podíl odevzdaných hlasovacích lístků kolem 10% až 20%, a také jejich relativně vysokou podporou ve městech (Crozier et al. 1975: 151; Lijphart et al. 1986: 154-155,169; Christensen 2000: 10,38,65; Hrebenar 2000: 277; LeDuc et al. 2010: 28; Sartori

²³ Ve volbách do dolní komory v roce 1967 dosáhli komunističtí kandidáti dohromady na necelých 5% hlasů, v roce 1969 už byl podíl pro ně hlasujících téměř 7%, ve volbách 1972 si pak JCP připsala zisk 10,49% (Crozier et al. 1975: 151).

2011: 37).²⁴ Ze všech druhů limitovaného hlasování (*limited vote*) je právě volební systém SNTV vůči volebním ziskům menších stran a reprezentaci menšinových názorových proudů vůbec nejpříhodnější (Lijphart et al. 1986: 157-158; Lijphart 2012: 297).²⁵

Rovněž v rámci nového smíšeného volebního systému je i v dnešní době JCP zastoupena v japonském parlamentu, ačkoli její mandátový příděl postupně poklesl téměř k nule (Hrebenar et al. 2015: 18-19). Také procento lidí podporující JCP postupně kleslo, když v roce 2009 dosáhli „jen“ 7% výše volební podpory, oproti 11,3% v roce 2000 (Kingston 2013: 106). Nová volební kalkulace v sobě obsahuje proporční část rozdělující 200 mandátů, která nadále ulehčuje zastoupení i takových stran, které dosahují menších volebních zisků (Klíma 1998b: 222; Hrebenar 2000: 277; LeDuc et al. 2010: 31; Hrebenar et al. 2015: 2). Svých ústředních volebních zisků dosahuje JCP tradičně ve městech, přičemž právě zásluhou poměrné složky voleb si je schopna udržet určitý minimální stupeň zastoupení, ačkoli právě městských volebních okrsků se v první řadě týká problematika „nerovnosti reprezentace“ jednotlivých obvodů (Christensen 2000: 65; Hrebenar 2000: 277).²⁶ JCP má ke svému prospěchu rovněž k dispozici relativně dobrý stupeň organizačního zázemí i na lokální úrovni, na japonské poměry se dosud jedná o nejlépe organizačně vybavenou politickou stranu (Watanuki 2000: 142; Hrebenar et al. 2015: 11). Hlasují pro ni také tzv. protestní voliči (Kingston 2013: 106).

Vstupem nové, buddhisticky orientované politické strany s názvem *Komeito*, napojené na náboženskou sektu *Soka Gakkai*, na volební kolbiště, se situace dále modifikovala, bezprostředně po volbách 1967 začalo být čím dál tím více patrné, že dva dosavadní ústřední sběratelé hlasů veřejnosti, tedy LDP a JSP, již nebudou v budoucnu natolik suverénní (Christensen 2000: 138; Rosenbluth, Thies 2010: 62). Po roce 1967 zasedlo do poslaneckých lavic v dolní komoře parlamentu za *Komeito* 25 zvolených politiků (z celkových 32 kandidátů), jednalo se o první volby, kterých se strana na národní úrovni účastnila (Palmer

²⁴ Zvýšený volební zisk ve větších městech byl společným rysem pro všechny opoziční strany, právě JCP v nich získávala v 70. letech 20. století okolo jedné pětiny všech svých hlasů (Watanuki 1977: 40-41).

²⁵ Na druhou stranu je nutné mít na paměti, že japonské volební okrsky byly spíše menší velikosti (3 až 5 mandátové), což poměrnost výsledků limituje, platí, že „čím menší volební obvod, tím menší *proporcionalita*“ (Sartori 2011: 21).

²⁶ V rámci obou volebních systémů komunistická strana dosahovala a dosahuje vyššího zisku hlasů, než odpovídá jejímu mandátovému zisku, je tzv. podhodnocena (Hrebenar 2000: 277).

1971: 15). O dva roky později nábožensky profilovaná strana svůj výsledek téměř zdvojnásobila, když dokázala vyhrát 47 mandátů, čímž se stala v pořadí druhou největší stranou opozičního spektra (Christensen 2000: 138; Hrebenar et al. 2015: 150). V dalších volbách konaných v 70. a 80. letech již strana *Komeito* pravidelně obsazovala 50 až téměř 60 křesel (Hrebenar et al. 2015: 158).²⁷

Tendence směrem ke zvýšené fragmentizaci stranického spektra měla za následek, že dvě volebně nejúspěšnější strany (tj. LDP a JSP) si po volbách 1972 na své konto tentokrát dohromady připsaly „pouze“ 81,5% vyhraných mandátů (Hrebenar 2000: 6). Před volbami v roce 1976 se situace dále znepréhlednila, když se mladý člen LDP Yohei Kono rozhodl z důvodu korupce svou stranu opustit, aby posléze založil Nový Liberální Klub, kterému se v nich podařilo ukořistit 18 mandátů, Curtis uvádí dokonce zisk 25 mandátů, jenže 7 poslanců se připojilo po volbách zpět k LDP (Curtis 1999: 66; Hrebenar 2000: 6; Scheiner 2006: 51).

Minimálně pět politických uskupení tak získávalo od 70. let i v průběhu 80. let určitou porci volebních preferencí (Curtis 1999: 32; Hrebenar 2000: 9; Rosenbluth, Thies 2010: 53). Stále více se tudíž začala projevovat tendence k vícestranickému, a tedy i složitějšímu politickému modelu stranické soutěže (Hrebenar 2000: 6-7; Amyx, Drysdale 2003: 45). Přesto jediná LDP zůstala po celou dobu „systému 1955“ de facto jednotná a konzistentní, což ji zachovalo ve vedoucí politické pozici, kterou si udržela i zásluhou popsaného tříštění stranického spektra po celou dobu fungování prvního poválečného systému stran do té míry, že až na nepodstatné výjimky byla schopna vždy sama složit vládu (Christensen 2000: 2; Hrebenar 2000: 9; Rosenbluth, Thies 2010: 53).²⁸

2.3. Ukončení „systému 1955“

Stále více nestabilní vnitropolitická, mezinárodní, ekonomická či společenská situace takřka vždy vede k nějakým změnám. Dokud se japonské ekonomice dařilo, dominantní strana mohla ze situace těžit, mohla z pozice vládní strany odměňovat své věrné voliče, posilovat zaměstnanost skrze veřejné projekty, rozdělovat štědré státní dotace a podobně (Woronoff 1996: 144-145; Estévez-Abe

²⁷ S výjimkou voleb 1972, ve kterých získalo mandát poslance jen dvacet devět kandidátů *Komeita*, na stranu totiž o dva roky dříve praskl mediální skandál, který ji poškodil (Hrebenar et al. 2015: 158).

²⁸ Poprvé ve své historii sestavila oficiálně koalici s Novým liberálním klubem v roce 1983 (Hrebenar 2000: 10).

2008: 104). Ke konci 80. let 20. století se ale japonské ekonomice začínalo dařit stále méně a vše vyvrcholilo na počátku 90. let, kdy došlo k prohloubení hospodářské krize, hovořilo se o definitivním prasknutí bubliny tzv. bublinové ekonomiky (Marsh et al. 1999: 14; Katzner 2008: 101; Youngshik et al. 2012: 8,67; Inoguchi et al. 2015a: 93). Zatímco v průběhu 80. let dosahoval průměrný roční růst HDP stále ještě téměř pěti procent, v průběhu 90. let už to bylo jen 1,2% (Inoguchi et al. 2015a: 93). Evidentní zpomalování hospodářství si žádalo odpovědné politické kroky. Jenže stávající politici reagovali na ekonomické výzvy vlažně a neadekvátně skrze navyšování financování veřejných prací, což nevedlo ke kýženému oživení (Youngshik et al. 2012: 61; Inoguchi et al. 2015a: 93-94,101). Čím dál tím více lidem začínalo docházet, že vládní strana s největší pravděpodobností nedisponuje účinným lékem na hospodářské obtíže, a že ani úřednictvo na tom není o mnoho lépe, všeobecná nedůvěra rostla (Curtis 1999: 73; Dalton 2004: 63,111; Katzner 2008: 102).

Ekonomické obtíže, tak jako mnohokrát předtím, ale i potom v mnoha jiných zemích, vedly i v Japonsku nepřímo ke krizi politické (Inoguchi et al. 2015a: 94). Ke všemu se přidala odhalení různých politiky se týkajících korupčních skandálů, které v průběhu několika mála let vyplouvaly na povrch (Reed, Thies 2001: 156). Od 80. let se začaly prostřednictvím masových médií do širšího společenského povědomí dostávat četné korupční skandály spojené s politikou a politiky z LDP (Hrebenar 2000: 87; Hori 2005: 58-59). Už v roce 1976 vypukl skandál *Lockheed*, v roce 1988 aféra *Recruit* a v roce 1992 se na titulních stránkách novin objevil skandál *Sagawa Express* (Norris 2000: 9; Scheiner 2006: 33; Hrebenar et al. 2015: 128). Lidé v Japonsku všeobecně věnovali četbě novin a sledování televizního vysílání daleko více hodin, než bylo zvykem jinde ve světě (Norris 2000: 65,85). I proto měl dosah korupčních odhalení v médiích o to větší negativní následky na důvěru lidí v politiku a politiky (Norris 2000: 37). V dubnu 1989 byla ke všemu uzákoněna nová 3% daň z přidané hodnoty (DPH), jež byla u občanů taktéž značně nepopulární (Curtis 1999: 34; Christensen 2000: 112; Hrebenar 2000: 88). LDP nádavkem poškodila zájmy svých skalních příznivců z venkovských oblastí rozhodnutím vyjít částečně vstříc obchodním zájmům USA (Hrebenar 2000: 88; Christensen 2000: 112).

V lidech z výše nastíněných příčin nejpozději od druhé poloviny 80. let ustavičně narůstaly pocity rozhořčení a nespokojenosti se stavem věcí veřejných (Woodall 1996: 143; Dalton 2004: 180). LDP přišla o další část své podpory a

kredibility u japonské veřejnosti, konkrétně si pohoršila o 11% oproti roku 1986 (Curtis 1999: 34). Výzkumy veřejného mínění od počátku 90. let potvrzovaly, že za LDP již nestojí tolik věrných občanů. Minimálně přibližně polovina z nich si již nepřála u moci stále jen jednu a tutéž stranu (Hrebenar 2000: 10-11; Allinson 2004: 157-158; Scheiner 2006: 41). Japoncům zkrátka docházela trpělivost s vládní garniturou a začali se rozhlížet „do stran“, která z nabízejících se stranických alternativ by byla nejlépe kompatibilní s nastalými horšími časy. První volební ztráta LDP se dostavila už v roce 1989, ve kterém zaznamenala prohru ve volbách do horní komory parlamentu, v nichž první příčku obsadila vůbec poprvé od svého založení „věčně“ opoziční JSP (Amyx, Drysdale 2003: 18-19; Scheiner 2006: 41; Inoguchi, Jain 2011: 80). Opozice se v těchto volbách dokázala domluvit na jisté kooperaci a podpořila ji také v roce 1987 sjednocená odborová asociace *Rengo*, která dokonce postavila několik vlastních kandidátů, kteří byli úspěšně zvoleni, z části na úkor LDP (Christensen 2000: 111-113; Hrebenar 2000: 163).

Voliči svým rozhodnutím podpořit opozici jasně zdvihli varovný prst nad dosavadním počínáním konzervativní strany. Určující strana uplynulých desetiletí si však z výsledku voleb do horní komory přílišné ponaučení nevzala a namísto toho, aby se vnitřně semkla, vyřešila vlastní korupční problémy, pokusila se vymyslet a veřejnosti představit účinný plán na ekonomickou reorganizaci a oživení národního hospodářství, prohloubily se v ní naopak vnitřní pŕtky (Hrebenar 2000: 90). Nadcházející volby do důležitější dolní komory parlamentu v roce 1990 nicméně LDP znovu ovládla se ziskem 286 mandátů, na kterém se podepsala obratná a štedrá volební taktika konzervativců cílící na tradiční vrstvy voličů, což upozadilo případné reformní úvahy (Hrebenar 2000: 89-90; Scheiner 2006: 41). Ve volbách do Sněmovny reprezentantů pro ni lidé zdánlivě paradoxně stále hlasovali i proto, že v opozičních uskupeních nespátrovali vhodnou, kompetentní, odpovědnou a jednotnou alternativu, jiní se obávali možné nežádoucí politické nestability pramenící z eventuálního „přehození volební výhybky“ (Curtis 1999: 70; Hrebenar 2000: 13-16; Allinson 2004: 157-158; Scheiner 2006: 2). Jeden z důvodů, který je uváděn jako důvod přetrvávání jedné strany „na trůně“, je konzervativní prostředí japonské společnosti, která je do velké míry citlivá a rezistentní vůči náhlým změnám (Hrebenar 2000: 25; Dalton 2004: 67). Lidé se obávali změn ve větší míře než ostatní národy západního světa.

Navzdory volebnímu úspěchu strany v ní interní stranické konflikty, jejichž vůdčími představiteli se stali liberálně-demokratičtí politici Ozawa a Hata,

eskalovaly již na počátku 90. let. Liberálně demokratické vládě vedené ministerským předsedou Miyazawou byla v červnu 1993 i hlasy rebelů z řad Hatovy frakce uvnitř LDP a s přispěním Ozawy vyslovena parlamentem nedůvěra, oficiálně z důvodu opětovného neschválení volebních změn, vše tak směřovalo až k předčasným letním sněmovním volbám (Woodall 1996: 144; Curtis 1999: 96; Christensen 2000: 11-13; Kuroda 2005: 59; Hori 2005: 59-60). Vnitrostranické rozpory mezi jednotlivými frakcemi v letech 1992 až 1993 vyústily nakonec až v odchod vzbouřeneckých skupin z mateřské strany a k založení vlastních, úplně nových politických stran (Christensen 2000: 13; Strmiska 2002: 391-392; Rosenbluth, Thies 2010: 60). V roce 1992 bývalý člen LDP Hosakawa zakládá politickou formaci *Nihon Shinto*, v roce 1993 pak vznikají další strany s názvy *Shinseito*, za jejímž zrodem stáli Hata s Ozawou, a *Sakigake*, kterou založili řadoví ex-poslanci LDP (Curtis 1999: 96; Hrebenar 2000: 90-91).

Secese části členstva LDP znamenala nejen oslabení strany jako takové, ale také rozšířila nabídku kandidujících subjektů pro voliče v podobě vzniklých konkurenčních stran konzervativního typu. V konečném důsledku vyústila až ve zhroucení stávajícího systému stran, který byl v uplynulých desetiletích zdánlivě vysoce stabilní (Christensen 2000: 13-14; Watanuki 2000: 137-138; Inoguchi, Jain 2011: 100). Voličská volatilita vzrostla, výsledkem čehož dosáhly premiérové volební výsledky vytvořených stran takových hodnot, jež je opravňovaly k souhrnnému obsazení 106 poslaneckých křesel (Hrebenar 2000: 91; LeDuc et al. 2002: 104). To jim umožnilo se Socialistickou stranou (JSP), která obdržela 136 mandátů a setrvala tak i nadále největší opoziční formací, a dalšími stranami, sestavit většinovou vládní koalici, bez nutnosti zahrnutí do ní poslanců z LDP a JCP (Hrebenar 2000: 91; Inoguchi, Jain 2011: 90,100). Do čela vcelku osmičlenné koalice byl v létě 1993 zvolen lídr strany *Nihon Shinto* Morihiro Hosakawa, který se stal historicky prvním předsedou vlády od roku 1955 vně LDP, jelikož tou dobou již nebyl jejím členem (Curtis 1999: 116; Hrebenar 2000: 91; Hori 2005: 65). Strůjcem sestavení koaliční vlády se stal jmenovaný klíčový politický stratég Ichiro Ozawa, jehož proklamovaným dominantním záměrem byla redukce korupčních aspektů politiky skrze úspěšné prosazení volební reformy zavádějící většinově volené jednomandátové volební okrsky, což mělo vést k ustálení a upevnění systému dvou stran, k jejich pravidelnému střídání ve vládě, v neposlední řadě pak i k omezení rozsáhlých výdajů na vedení politických kampaní (Christensen 2000: 11-12).

V roce 1993 se dosavadní zdánlivě stabilní „systém 1955“ tímto novým vládním aranžmá, jež dokonalo ztrátu moci LDP a její odchod do opozice, totálně zhroutil (Curtis 1999: 5; Hrebenar 2000: 2). Koalice zdánlivě zpečetila osud převládající LDP, která po 38 letech byla nucena opustit vládní post a odejít do opozice (Watanuki 2000: 137; Amyx, Drysdale 2003: 15; Hori 2005: 60). Ukončené mocenské postavení LDP otevřelo cestu k ustavení kvalitativně i kvantitativně odlišného druhu stranického systému. Systém, který trval téměř čtyři desetiletí, byl u konce, politická soutěž se odehrávala v rámci změněných podmínek, nové politické strany se přihlásily o pozornost a přízeň Japonců (Christensen 2000: 18; LeDuc et al. 2002: 104-105; Hori 2005: 60-61).

Důležitá je rovněž skutečnost, jakým způsobem k výměně na vládním postu došlo. Peter Mair ve své práci *Party System Change* uvádí tři základní způsoby vládní alternace. Prvním případem je ten, kdy původní vládu (ať již jednočlennou či vícečlennou) *kompletně* nahradí opozice (i zde platí, že se může jednat o jednu stranu, nebo o koalici opozičních stran). Druhou možností je vládní obměna pouze *částečná*. Tak se tomu děje častěji ve vícestranických systémech, v rámci poměrných volebních systémů. Jak bylo řečeno, v poměrných systémech voleb je obvykle přítomno ve stranickém systému více relevantních stran a obvykle tak existuje nutnost vytváření koaliční vlády složené z více než jedné politické strany (LeDuc et al. 2002: 56-57). Je tudíž častější, že alespoň jeden prvek bývalé vlády je přítomen i ve vládě nové, typický příklad znázorňovalo Německo a tamní strana FDP. Naopak v systému dvou stran se tak z podstaty systému neděje a původní vládnoucí strana je kompletně nahrazena stranou opoziční, nejčastěji se tak děje ve Velké Británii (LeDuc et al. 2002: 94-95). Třetí možnou variantu znázorňuje situace, kdy vládní alternace *nenastává* po volbách vůbec, což byl tedy příklad právě Japonska až do roku 1993, v minulosti kupříkladu také Itálie, Švýcarska či Indie (Mair 1997: 207-208; LeDuc et al. 2002: 93-95).

V roce 1993 postihla LDP první varianta, kdy byla kompletně nahrazena koalicí opozičních stran (Cox 2005: 114). I přes zjevnou ideologickou nesourodost se strany z opačných pólů stranického spektra v tomto roce rozhodly využít vidiny tak dlouho očekávané a náhle tak reálně proveditelné možnosti odstavení LDP od moci (Curtis 1999: 114; Hrebenar 2000: 91). Ač byla výsledná koaliční vláda názorově značně pestrá, povedlo se přesto domluvit společnou vládní spolupráci (Hrebenar 2000: 14). S propůjčením si Sartoriho slov by se situace ve vládě dala dost dobře popsat jako „extrémně polarizovaná“. Tmelící prvek nepředstavoval

programový průsečík stran, ale spíše jejich touha okusit moc a odstranit suverénního politického účastníka, což bylo oboje dlouhá desetiletí dost dobře nemyslitelné z důvodů volebních výsledků a panující politické konstelace (Curtis 1999; Hrebenar 2000).

Následující pasáž se na rozdílné, shodné i úplně nové prvky, týkající se systému stran, které devadesátá léta dvacátého století přinesla, zaměří podrobněji.

2.4. Stranický systém po roce 1993

Počínaje rokem 1993 byl otevřen prostor pro zcela nový styl politiky a stranického schématu Japonska (Hrebenar 2000: 2). Především se změnila ideologická rovina politického boje. Rozhodující ideologický rozpor již dále nepředstavoval konflikt mezi *konzervativními* a *progresivními* hodnotami přítomnými ve společnosti a odrážejícími se v politických stranách (Curtis 1999: 5). Popišme si nyní podrobněji výzvy a úskalí „nové doby“, kterými si museli prakticky všichni relevantní hráči v průběhu 90. let 20. století projít.

V roce 1993 vznikla široká koaliční vláda bez účasti LDP, první svého druhu od roku 1955 (Woodall 1996: 100). Ministerský předseda Hosakawa si celkem očekávatelně vytyčil za hlavní styčné body své široké a pestré koaliční vlády, v jejíž čele stanul, tolik potřebné, odborníky i laickou veřejností dlouho diskutované a žádané reformy (Amyx, Drysdale 2003: 15; Hori 2005: 65). Názorová pestrost a vnitřní heterogenita vládních účastníků nicméně nemohla dlouhodobě vytvářet příliš prostoru pro konsenzuální politiku a celá situace tak byla značně nestabilní. Jediné, na čem existovala shoda napříč celou koalici, a co ji zároveň drželo při životě, to bylo zavedení nových volebních pravidel kombinujících v sobě v určitém poměru jednočlenné volební okrsky s těmi proporčně volenými (Woodall 1996: 144; Curtis 1999: 116). Jakmile zákon upravující volební klání po řadě složitých politických vyjednáváních, zahrnujících nakonec i toho času opoziční LDP, v lednu 1994 prošel, koalice přestala být jednotná ve svých cílech a programové animozity začaly stále větší měrou narušovat vládní akceschopnost, navíc ministerského předsedu Hosakawu postihl korupční skandál, což záhy vyústilo v dubnu téhož roku v jeho rezignaci (Curtis 1999: 116; Christensen 2000: 15; Inoguchi, Jain 2011: 100). Ani výměna ministerského předsedy však neznamenal nějakou výraznější stabilizaci koaliční koexistence a za další dva měsíce se menšinová koalice s konečnou platností rozpadla (Hrebenar 2000: 91).

Ukázalo se, že LDP je silnější a vlivnější než se mohlo zdát, i přes svou vládní neúčast byla v parlamentu zastoupena nejvíce poslanci (223 z 511), navíc strategicky nabídla svému v minulosti úhlavnímu nepříteli: SDPJ (dříve vystupující pod názvem JSP), návrh na koaliční spolupráci zahrnující v sobě garanci postu předsedy vlády pro SDPJ (Kingston 2013: 105). SDPJ (dříve JSP) se po této nabídce definitivně rozhodla odejít do opozice, čímž koalice přišla o většinu v dolní komoře parlamentu (Hrebenar 2000). Křehký koaliční slepenec několika stran se tímto rozhodnutím nevyhnutelně rozpadl a udržel se tudíž u moci pouhých 10 měsíců (Scheiner 2006: 12). Nahlíženo zpětně se tak „konec LDP“ nakonec nekonal, neboť suverénní strana uplynulých dekád setrvala mimo vládní post jen po dobu necelého jednoho roku, po jejíž uplynutí se znovu stala stěžejní vládnoucí japonskou politickou stranou, ačkoli byla nucena uzavřít netradiční koaliční dohodu se svým tradičně úhlavním opozičním sokem (Christensen 2000: 3; Scheiner 2006: 1). Perioda po roce 1994 se vyznačovala opětovným nabýváním zdánlivě nenávratně ztraceného politického vlivu LDP, většinového postavení strana dosáhla v dolní komoře znovu v roce 1997 (Christensen 2000: 3; Hrebenar 2000: 85; Amyx, Drysdale 2003: 19).

Z politologického hlediska byla druhá polovina 90. let z počátku ve znamení velké proměnlivosti a nestabilnosti ve stranickém systému a zejména v „ideologické jednotě“, „programovém ukotvení“ a „celkové stálosti“ opozičních politických stran (Curtis 1999; Hrebenar et al. 2015). Mocenská suverenita liberálních demokratů uplynulých desítek let se taktéž přece jen poněkud zeslabila, minimálně z toho pohledu, že LDP měla problémy udržet si většinu svých zástupců v obou komorách parlamentu a byla nucena vyjednávat koaliční spolupráci s jinými stranami, na což v minulosti nebyl zvyklá (Inoguchi, Jain 2011: 90). Stranický systém prošel do velké míry „nucenou“ transformací z „multistranického systému s dominující stranou“ či lépe řečeno „systému predominantní strany“ do „systému koaliční spolupráce“, v jehož rámci bylo zapotřebí mnohem častěji tvořit vícečlenné vládní koalice (Curtis 1999: 11; Amyx, Drysdale 2005: 45-46; Pekkanen et al. 2013). Přesto LDP jednak byla a doteď je členem prakticky všech vlád i po roce 1994, jednak byla a doteď je suverénně největší vládní stranou s výjimkou období po roce 2009, o kterém bude ještě řeč na jiném místě práce (Pekkanen et al. 2013: 3; Pekkanen et al. 2016).

V roce 1996 vstoupila na politickou scénu nová opoziční Demokratická strana Japonska (DPJ; *Minšutō*) (Hrebenar et al. 2015: 13). I přes její prvotní obtíže

nabídnout věrohodnou politickou alternativu vůči liberálním demokratům její volební relevance v očích voličů přece jen postupně narůstala (Strmiska 2002: 392). Již ve volbách do dolní komory v roce 2000 se stala nejúspěšnější, hned po LDP (Hrebenar et al. 2015: 13). Za dalších devět let nakonec právě tato nová vůdčí představitelka opozice dokázala ve volbách do Sněmovny reprezentantů LDP „konečně“ porazit a nahradit ji tudíž ve vládním úřadě (Inoguchi et al. 2015a: 93-94). Postupem času se v reálnějších konturách začal jevit kýžený systém dvou stran (bipolární stranické uspořádání) (Pekkanen et al. 2013: 20). Obě hlavní strany stranického systému od druhé poloviny 90. let, tedy LDP a DPJ (obdobně jako na počátku „systému 1955“ LDP a JSP), obsazují v součtu vysoké procento křesel, jediná alespoň trochu podstatnější třetí strana je tradiční *Komeito* (Cox 2005: 116; Inoguchi, Jain 2011).

Vývoj v posledních trojích parlamentních volbách byl velice nestabilní a plný nenadálých zvrátů. Volby 2009 nejdříve přinesly první velikou volební porážku v historii LDP, aby se tato strana o pouhé tři roky později znovu radovala z volebního vítězství (Pekkanen et al. 2016: 9). Volby 2012 neznamenal jen návrat liberálně demokratických poslanců do vládních lavic, ale také zvolení kandidátů ze zcela nových stran, které do voleb nasadily své kandidátky (Pekkanen et al. 2013: 20). Tyto strany z části odčerpaly nespokojené voliče od DPJ a dokonce se přiblížily k jejímu mandátovému zisku (Pekkanen et al. 2016: 11). Avšak hned následující volby 2014 situaci opět „vrátily“ do původního bipolárního stavu. V zásadě tak nyní v Japonsku funguje stranický systém, který bychom mohli nazvat *systémem dvou stran*, ovšem s tím, že rozložení volební podpory napovídá tomu, že LDP je přece jen dost silná na to, aby mohla DPJ dlouhodobě porážet a držet se tak ve vládě, i zásluhou koaliční spolupráce s *Komeitem* (Pekkanen et al. 2013).

3. JAPONSKÝ VOLEBNÍ SYSTÉM

Systém, který se používá ke zvolení parlamentního orgánu, spoluformuje rozhodování voličů, respektive podobu stranického systému jako takového (Duverger 1981; Sartori 2011: 15, 44). Určuje totiž způsob, jakým se přidělené hlasy od voličů budou odrážet v konkrétním voleném parlamentním tělese (LeDuc et al. 2002: 40). V následujících pasážích práce přiblíží volební systémy užívané v poválečném Japonsku, jejich podstatné znaky a dopady na japonskou politiku.

3.1. Volební systém do roku 1994

V Japonsku v minulosti nebyl používán pro volby do rozhodujícího parlamentního sboru – dolní komory, ani jeden ze základních volebních systémů hojně užívaných v Evropě i jinde ve světě, tedy ani *proporční*, ani *majoritní* volební systém (LeDuc et al. 2002: 41; Lijphart 2012: 136). Od roku 1947 až do roku 1993 se volební akt v Japonsku uskutečňoval podle pravidel tzv. systému jednoho nepřenosného hlasu (SNTV, *Single nontransferable vote*) (LeDuc et al. 2002: 42; Pekkanen et al. 2013: 103; Pekkanen et al. 2016: 28). V tomto schématu obdržel každý oprávněný volič jen jeden hlas, ačkoli z naprosté většiny okrsků vzešlo více reprezentantů, nejčastěji čtyři (Rosenbluth, Thies 2010: 55; Lijphart 2012: 136-137). Celkem v dolní komoře zasedalo 511 poslanců, kteří nabyli své funkce ve volebních obvodech, ve kterých se volilo od 1 do maximálně 6 budoucích poslanců (Amyx, Drysdale 2003: 23; McCargo 2004: 92). Kandidáti s nevíce hlasy obsadili daná křesla (Lijphart 2012: 136). Souhrnný numerický počet volebních okrsků činil 129 (McCargo 2004: 92).

Účinky SNTV na politickou scénu jsou uváděny jako jedny ze základních vlivových konsekvencí trvání a stability systému 1955, respektive jeho základního stavebního prvku v podobě LDP (Cox 2005: 114). Pokud chtěly jednotlivé politické strany pomýšlet na úspěch, musely získat prakticky v každém okrsku více než jeden mandát (Cox 2005: 114; Youngshik et al. 2012: 142). Toho LDP využívala k hájení své privilegované pozice ve stranickém systému, poněvadž si v každém volebním obvodu mohla dovolit stavět (a také skutečně stavěla) více než jednoho kandidáta ze svých řad, k získání většinového postavení dokonce byla tato strategie nezbytná (Reed, Thies 2001: 155; Estévez-Abe 2008: 81; Krauss, Pekkanen 2011: 21; Youngshik et al. 2012: 142).²⁹ To mělo samozřejmě výhody pro její zisk mandátů, na druhé straně to mělo i stinné stránky, jmenovitě v podobě vnitrostranických šarvátek (Amyx, Drysdale 2003: 23-24; Estévez-Abe 2008: 81). Důvod pro ně byl prostý, pokud by majorita voličů rozhodnuta podpořit Liberální demokracii hlasovala jen pro jednoho jejich kandidujícího politika, teoreticky by další v pořadí nemusel získat dostatek hlasů pro zisk poslaneckého křesla, naopak první by vyhrál

²⁹ Nasazování více kandidátů vyžadovalo množství financí potřebných na vedení politických kampaní pro více kandidátů, proto se také pro toto období vžilo označení „*money politics*“. LDP samozřejmě také potřebovala dostatek voličů, aby mohlo být zvolení více než jednoho kandidáta uskutečnitelné, ale lze říci, že peníze byly prvořadé (Curtis 1999: 77; Amyx, Drysdale 2003: 24).

s přílišným náskokem (Christensen 2000: 161-162; Cox 2005: 114).

V takovém případě by nadbytečné hlasy voličů prvního kandidáta „propadly“ (tzv. „*wasted votes*“), byly by z pohledu strany ztracené, neboť mohly být použity pro zvolení více kandidátů z řad LDP (Lijphart et al. 1986: 159; Christensen 2000: 37-38; Youngshik et al. 2012: 142). Hlasy totiž nebyly přenosné, což podněcovalo nežádoucí vnitrostranické boje o každý volební hlas (Reed, Thies 2001: 154-155; Estévez-Abe 2008: 81). Velké strany musely strategicky zvažovat, kolik kandidátů si v konkrétním volebním obvodu ještě mohou dovolit postavit, a kolik už nikoli, vzhledem k místní odhadované výši podpory strany (Lijphart et al. 1986: 159; Youngshik et al. 2012: 142). LDP se však dokázala jak nasazování příliš mnoha, tak i příliš mála kandidátů, v podstatě účinně vyvarovat, což taktéž napomáhalo udržovat její dominanci (Amyx, Drysdale 2003: 24; Sartori 2011: 37).

3.2. Volební systém od roku 1994

Rok 1994 představuje z hlediska japonské politiky milník, od něhož se sice mnohé změnilo, ale mnohé zůstalo v podstatě konzistentní (Strmiska 2002: 391-392). Nejvýraznější změnou prošel systém voleb, podařilo se úspěšně prosadit volební reformu. Úprava volební procedury byla schválena pomocí hlasů „anti-LDP“ koalice a týkala se voleb do dolní komory parlamentu – Sněmovny reprezentantů (Curtis 1999: 116). Dosud užívaný *systém jednoho nepřenosného hlasu* (SNTV) byl nahrazen zcela novým volebním systémem (Estévez-Abe 2008: 80). Ten byl *smíšené podoby* a jeho předpokládanými důsledky měly být postupný přechod stranického systému k systému dvou stran (Inoguchi, Jain 2011: 83), posílení politických stran a jejich role v politickém systému, větší důraz na volební programy, zefektivnění vládního rozhodovacího procesu a omezení korupce (Dalton 2004: 180; Norris 2004: 5; Inoguchi, Jain 2011: 94).

Spolu s odlišným volebním systémem byl představen i další reformní krok, který měl podpořit pozici politických stran v systému a jejich finanční zázemí. Poprvé v novodobé historii byly zavedeny dotace od státu, které probíhaly formou veřejných příspěvků (McCargo 2004: 94). Druhá úprava revidovala dosavadní volební systém do Sněmovny reprezentantů, na základě něhož se do té doby souvisle utvářela politická reprezentace od roku 1947 (Reed, Thies 2001: 152).

Následující podkapitoly jsou zaměřeny stěžejně právě na volební mechanismus, na základě něhož se od druhé poloviny 90. let konají volby do dolní

komory parlamentu, na jeho reálné a praktické důsledky na stranické, respektive obecně politické fungování země. Nejprve si ovšem uvedeme, jaké souvislosti a důvody vedly k prosazení úpravy volební procedury, proč se politici k takovému kroku odhodlali.

3.2.1. Problematika schválení volební reformy

Již od roku 1955 několikrát diskutovaná potřeba nějakým způsobem korigovat volební systém země nebyla až do roku 1994 dotažena do úspěšného konce (Reed,Thies 2001: 157).³⁰ Situace se změnila až počátkem roku 1994 s nástupem nové koaliční vlády, kdy hned v lednu byly parlamentem schváleny dva stěžejní návrhy reformních zákonů, kterými se měnil stávající volební systém (Curtis 1999: 116). Stalo se tak půl roku po konci dlouhodobě rozhodující vládní LDP. Předchozí neúspěšné pokusy o novou podobu volebních mechanismů byly vždy navrhovány z řad převládající LDP, ale pokaždé nebyly úspěšně dotaženy do zdárné implementace, mimo jiné i proto, že revidovat volební systém pomocí hlasů těch, kteří díky němu byli s úspěchem do svých funkcí zvoleni, není vždy snadné (Sakamoto 1999: 99; Christensen 2000: 23; Reed,Thies 2001: 152).³¹

Obecné důvody, které se musí v jeden okamžik sejít, a které i v Japonsku vedly k náhlému rozhodnutí pro tentokrát změnu volebního systému skutečně prosadit, jsou v zásadě dvojího druhu. Za prvé museli politici uvěřit, že jim volební systém do budoucna pomůže v jejich opětovném znovuzvolení, tento jejich pocit lze označit jako faktor spíše budoucího déletrvajícího rázu (Christensen 2000: 23). Je nutno mít na paměti, že politickou reformu prosadila nová vládní koalice, kdy se přinejmenším někteří její členové mohli subjektivně domnívat, že jim úpravy volebně prospějí, k tomu si koalice jako hlavní východisko svého vládnutí vytyčila reformu jako svou cílovou metu (Amyx,Drysdale 2003: 15; Hori 2005: 65). Za druhé se zdárným prosazením souvisí i tlak veřejnosti, která určité inovace, ne jen kosmetického rázu, státa výrazněji očekávala (Christensen 2000: 26; Reed,Thies 2001: 153; LeDuc et al. 2002: 56). Názor veřejnosti je více krátkodobý determinant, a právě tento „okamžitý účinek“ sehrál v japonském případě významnější roli v

³⁰ První pokus o úpravu volebního mechanismu proběhl na přelomu let 1955 až 1956, další v roce 1973, poslední neúspěšný pokus byl z roku 1991 (Reed, Thies 2001: 157).

³¹ Zvolení politici jsou každopádně vždy těmi, kteří o navrhovaných zákonných přeměnách volebních mechanismů definitivně rozhodují na základě vlastního uvážení (Christensen 2000: 23).

naplnění proklamované reorganizace volebních pravidel (Reed,Thies 2001: 154; LeDuc et al. 2002: 56; Dalton 2004: 13,178-179). Politici zkrátka nechtěli získat nálepku těch, kteří znovu „pohřbili“ jakoukoli reformu stávajícího systému (Christensen 2000: 26; Reed,Thies 2001: 157). Oba racionální typy důvodů se promítly do úspěšného schválení volební reformy.

3.2.2. Rysy nového volebního systému

Definitivně odsouhlasená verze volebního systému je smíšené (semiproporční) podoby (Estévez-Abe 2008: 80; LeDuc et al. 2010: 31; Hrebenar et al. 2015: 1). Tento druh volebních systémů má všeobecně za cíl vytvořit jedinečnou směs složenou z pozitivních proměnných obou hlavních forem volebních systémů, proporčních i většinových (Klíma 1998b: 215; Hrebenar et al. 2015: 35). „*Je zřejmé, že co smíšený systém, to originální tvar volebního uspořádání*“ (Klíma 1998b: 216).

Politologická terminologie rozlišuje mezi dvěma hlavními druhy smíšených volených systémů. Rozdílnost spočívá v tom, zda jsou na sobě odlišné volební „výstupy“ z proporcionalní a majoritní části smíšené volební procedury *závislé*, nebo naopak *nemají jeden na druhý žádný vliv*. Pokud jsou na sobě *závislé*, pak se navzájem *korigují* a jedná se o druh tzv. korekce (Klíma 1998b: 216-217). Druhou formou smíšeného volebního systému je tzv. navrstvení, v rámci něhož *nedochází k vzájemnému ovlivnění* většinové a poměrné části voleb. Paralelní (navrstvující) typ smíšeného systému zkrátka značí, že obě dvě jmenované složky jsou na sobě *nezávislé*, výsledky jedné nijak neovlivňují „výstupy“ druhé (Cox 2005: 115). Japonsko je případem právě tzv. *navrstvujícího (paralelního) smíšeného systému*, tj. obě části voleb jsou na sobě *nezávislé* (Klíma 1998b: 222; LeDuc et al. 2002: 46,52; Kubát 2009: 52-53; LeDuc et al. 2010: 31; Lijphart 2012: 137).

Smíšený systém v případě voleb do dolní komory japonského parlamentu v sobě kombinuje proporčně volené poslance a poslance volené v jednomandátových obvodech většinovou formou – „systémem prvního v cíli“ (Norris 2004: 5; Cox 2005: 115; Inoguchi,Jain 2011: 71). Varianta, která se užívá v Japonsku, je založena na tom, že každý oprávněný volič nyní disponuje při volbách dvěma hlasy (Klíma 1998b: 222; Estévez-Abe 2008: 80-81; Pekkanen et al. 2013: 35). Jinými slovy, každý volič vykonává svou jedinečnou a individuální politickou vůli dvakrát. Pomocí prvního hlasu volí kandidátní listinu jím vybrané politické strany či hnutí

(Estévez-Abe 2008: 80-81). D'Hondtova metoda je druhem matematické formule, pomocí níž se v případě voleb do dolní komory parlamentu odevzdané hlasy pro jednotlivé kandidátky politických stran přepočítávají na mandáty (Klíma 1998b: 222; Christensen 2000: 39; Kubát et al. 2009: 53). Ta je obecně považována za zvýhodňující větší politické strany (Klíma 1998a: 199; LeDuc et al. 2002: 48; Sartori 2011: 20). Zbývajícím hlasem pak Japonci volí jednotlivého konkrétního kandidáta ve většinové složce (Estévez-Abe 2008: 80-81; Hrebenar et al. 2015: 34).

Svého prvního testování se smíšená pravidla hry dočkala v roce 1996 ve volbách do Sněmovny reprezentantů (Inoguchi, Jain 2011: 94). V nich bylo zvoleno dohromady 500 poslanců, z nichž 300 bylo vyselektováno v jednomandátových většinových volebních okrscích („systémem prvního v cíli“), zbytek byl zvolen proporčním způsobem, pomocí selekce kandidátní listiny, které do voleb nasadily politické strany (Watanuki 2000: 139; Lijphart 2012: 137). Cifra takto volených poslanců se pohybovala v rozmezí od 7, v nejmenším poměrně konstituovaném obvodu, po 33 v největším (Cox 2005: 115). V roce 2000 proběhla redukce počtu poslanců volených proporcionální složkou na 180 (LeDuc et al. 2002: 52; Lijphart 2012: 137). V souvislosti s ní se zmenšila i mandátová velikost okrsků na 6 až 29, přičemž počet obvodů zůstal konstantní (Cox 2005: 115). Poměrně volených obvodů je celkem 11 (Hrebenar 2000: 49; LeDuc et al. 2002: 52; Estévez-Abe 2008: 81).

V současné době se tak volí do dolní komory 480 zástupců, z kterých 300, tj. většina, pochází z jednočlenných volebních okrsků, zbytek vychází z poměrné části voleb (LeDuc et al. 2002: 52; Estévez-Abe 2008: 81). Z důvodu toho, že větší počet zástupců lidu je volen na základě většinové volební formule a navíc nezávisle na poměrné formuli, jsou pod novým volebním systémem zvýhodněny velké strany oproti menším stranám (Cox 2005: 115; Hrebenar et al. 2015: 150). Nicméně existence proporcionální složky voleb s větší pravděpodobností umožňuje parlamentní zastoupení více než dvou relevantních politických stran, což rozhodně nepodporuje ideální předpoklad k ustálení „systému dvou stran“ (LeDuc et al. 2002: 56-59).³²

³² Pouze zásluhou poměrně volených poslaneckých míst se do parlamentu pravidelně dostávají například komunističtí poslanci zvoleni v barvách JCP (Hrebenar et al. 2015: 2).

4. PŘÍČINNÉ DŮVODY PŘEVAHY LDP

K tomu, aby nějaká strana mohla v plně svobodném systému být nejsilnější po delší období, je zapotřebí několika proměnných. Mezi ně samozřejmě patří jedinečné volební chování, které zůstává v čase velmi stabilní. K tomu, aby strana mohla zůstat u moci, potřebuje dostatek voličů, kteří ji podpoří, a k tomu, aby ji skutečně podpořili, potřebují voliči nějaké pádné důvody, nebo alespoň důvody pro to, aby nepodpořili žádnou z nabízejících se alternativních stran. V následujících podkapitolách si blíže rozebereme jednotlivé specifické znaky japonské volební soutěže, které pravděpodobně přispěly k neměnným volebním preferencím obyvatel.

4.1. Ekonomický vývoj

Teorie racionální volby je v politologické a sociologické literatuře poměrně hojně užívána k vysvětlení volebního chování. Na jedince a jeho individuální vnímání politiky působí současný vývoj hospodářství a jeho stavu, což se posléze spolupodílí na rozhodnutí, komu volič přidělí svůj hlas v nejbližších volbách. Pravděpodobnostní předpoklad je takový, že dokud se ekonomice daří, pak se s větší probabilitou daří i voličům, kteří jsou tím pádem spíše nakloněni přispět k uchování vládního statusu quo, tedy hlasovat pro některou ze stran podílející se na současné vládní podobě politického rozhodování. Naopak, pokud se hospodářství přestává vést dobře, stagnuje, anebo dokonce upadá do záporných čísel, pak podpora stran, které jsou v očích mnohých občanů za stav spoluzodpovědné, také klesá (Dalton 2004: 126; Norris 2004: 121). Nutno podotknout, že takováto evaluace politických stran je snadnější v systémech s méně stranami, existence více stran ji pro voliče znesnadňuje, rovněž odpovědnost jednotlivých politických stran vůči elektorátu je intenzivnější v případě systému dvou stran (LeDuc et al. 2010: 49; Sartori 2011: 71).

V Japonsku byla situace taková, že zde působící Liberálně demokratická strana (LDP) vládla v dobách ekonomické konjunktury, navíc v zásadě bez potřeby vytváření koaličních vlád (Hori 2005: 55). Když navíc v roce 1960 odstoupil premiér Kishi, spolu s jeho odchodem poklesl důraz na prosazení ústavních změn jeho stranou (Kingston 2013: 101). Z řad LDP totiž bezprostředně po jejím vzniku zaznívaly revizionistické hlasy ohledně úpravy konstitučních pořádků nastolených

americkou okupační správou (Crozier et al. 1975: 122-123). Opoziční politická scéna v čele s JSP korekčním snahám konzervativců úspěšně bránila a nový ministerský předseda Ikeda se navíc rozhodl redefinovat politický apel LDP směrem k ekonomické sféře (Watanuki 2000: 141; Kuroda 2005: 60; Ikenberry, Inoguchi 2007: 53; Kingston 2013: 101). V 60. letech představil *plán zdvojnásobení příjmů*, se záměrem jeho naplnění do roku 1970, vše tudíž bylo podřízeno růstu hospodářství (Watanuki 1977: 7; Stockwin 2003: xx; Ikenberry, Inoguchi 2007: 55). Plán se podařilo úspěšně splnit ještě před rokem 1970 a straně se pod vedením Ikedy zásluhou jeho strategické a chytré politiky podařilo ve společnosti navodit zdání, ať již více či méně oprávněné, že je za zlepšující se životní podmínky do velké míry zodpovědná (Scheiner 2006: 52; Ikenberry, Inoguchi 2007: 55; Kingston 2013: 10,102). Faktem je, že pod nepřetržitým vládním dohledem poslanců a premiérů z LDP se z Japonska stala ve velmi krátkém časovém období vysoce rozvinutá a industriální ekonomika, na čas dokonce nejúspěšnější v globálním srovnání (Woodall 1996: 83; Hrebenar 2000).

Od 50. let 20. století až do zhruba poloviny 70. let národní ekonomika pravidelně dosahovala dvouciferného ročního růstu, přesahujícího 10% hranici (Crozier et al. 1975: 132; Watanuki 1977: 7,25; Stockwin 2003: xx). „*Před rokem 1973 HDP země průměrně ročně rostlo o 8,1%*“ (Hrebenar et al. 135). Období ohraničené letopočty 1955 až 1973 se proto označuje jako tzv. „ekonomický zázrak“ (Katzner 2008: 101; Kingston 2013: 13). Vysokému a v čase stabilnímu růstu státního hospodářství napomohly dobré obchodní i zahraničně-politické vztahy se Spojenými státy, kterých se Japonsko pod vedením konzervativní LDP dlouhodobě těšilo (Kuroda 2005: 60). K hospodářskému růstu a jeho udržení přispíval také velice úzký vztah založený na vyjednáváních a vzájemných konzultacích mezi volenými politiky, byznysmeny a vrcholným byrokratickým aparátem, tedy mezi veřejným a soukromým sektorem – označovaný pojmem „*Japan Incorporated (Inc.)*“ (Crozier et al. 1975: 125; Marsh et al. 1999: 63-66; Sakakibara 2003: 22; Kuroda 2005: 61-62; Kingston 2013: 3). Procesu přijímání konkrétních rozhodnutí politickou reprezentací předcházela dlouhá rozhodování spjata s debatami, jejichž úmyslem bylo najít co nejširší konsenzus mezi participujícími subjekty (Marsh et al. 1999: 9; Kuroda 2005: 150).

Rapidní růst samozřejmě způsoboval enormní změny ve struktuře pracovního trhu a v životních podmínkách obyvatelstva (Crozier et al. 1975: 145; Watanuki 1977: 7,49; Sakakibara 2003: 19). Poválečná situace, kdy ještě v roce

1950 byla téměř polovina dělníků zaměstnána v primárním sektoru, svědčí o stavu zanedbanosti země těsně po válce, který si žádal odpovídající politické kroky a odpovědné vedení. O pět let později podíl takto zaměstnaných klesl na 41 procentních bodů (Watanuki 1977: 6). Z počátku tak Japonsko vykazovalo více zemědělský charakter, postupně se ovšem země přeorientovala směrem na sekundární a terciální ekonomický sektor, probíhal proces industrializace (Sakakibara 2003: 18-19). K roku 1970 poklesl počet lidí pracujících v primárním sektoru pod jednu pětinu (19,4%) (Watanuki 1977: 7). Ve stejném roce naopak vzrostl počet lidí zaměstnaných ve výrobě ze 7,5 milionů na téměř 14 milionů, obdobně stavební průmysl od roku 1970 zaměstnával takřka 4 miliony osob namísto dřívějších necelých 2 milionů pracovníků (Sakakibara 2003: 21). V roce 2000 poklesl podíl farmářů pod 5% hranici veškeré pracovní síly (Sakakibara 2003: 133).

Lze tak poměrně bez nadsázky říci, že na výraznější změny politického rázu nejen již prakticky nezbýval čas, ale současně pro ně nebyly mezi japonským elektorátem nějaké výrazné důvody (Curtis 1999: 40; Kingston 2013: 9-10). Národním cílem, který mobilizoval občany k neměnnému volebnímu chování zajišťující setrvání LDP ve vládě, byla podpora hospodářského růstu a dohánění západních ekonomik (Marsh et al. 1999: 55; Kingston 2013: 9-10). Cíle se s úspěchem chopila LDP, navrch se ho podařilo dosáhnout ve velmi krátké době (Ikenberry, Inoguchi 2007: 55). Prosperita se stala ústředním mottem japonských voleb a konzervativního politického programu (Watanuki 2000: 141; Estévez-Abe 2008: 104). Časy vysokého a stabilního ekonomického růstu mimoto umožňovaly vládě poměrně rovnoměrně rozdělovat plody rozvoje do širokých vrstev společnosti (Scheiner 2006: 47; Kingston 2013: 96). Stručně řečeno dokázala vláda rozsáhlým segmentům obyvatelstva zajistit takřka permanentní navyšování životní úrovně (Scheiner 2006: 17). Proces „bohatnutí a prosperity“ znamenal vyrovnávání peněžních rozdílů ve společnosti, čímž klesal význam třídního postavení na volební rozhodování (Curtis 1999: 32; Kingston 2013: 34). Již v roce 1960 dospěl Lipset k závěru, že tam, kde je rozvinutá ekonomika, ve své většině chudší část společnosti preferuje častěji levici, zatímco lépe postavení občané tíhnou obecně k pravicovým politickým řešením (Lipset 1960: 223-224). Zasluhou vysokého růstu se naprostá majorita japonské společnosti ve výzkumech veřejného mínění cítila být součástí rozsáhlé střední třídy (Curtis 1999: 32,71; Hrebenar 2000: 105). I z toho důvodu postavení na společenském žebříčku (třídně podmíněné hlasování) obecně v minulosti nehrálo (a stále nehraje) ve volebním chování obyvatel významnější

roli, což činilo z Japonska výjimku ve srovnání s většinou zemí západní a severní Evropy (Watanuki 1977: 78; Curtis 1999: 32; LeDuc et al. 2002: 171, 192-194; LeDuc et al. 2010: 151-153).³³ Přesto statisticky vyjádřeno hlasovali pro konzervativní LDP nejčastěji podnikatelé, drobní i velcí, dále osoby samostatně výdělečně činné, ale také zemědělci, farmáři a rybáři (Crozier et al. 1975: 138; Watanuki 2000: 140; Kingston 2013: 100). Postupem času se jí dařilo získávat větší podporu i od dalších částí společnosti, konkrétně početně stále rostoucí střední třídy obývajících převážně města (Hrebenar 2000: 25).

Hrebenar (2000: 137) poměrně trefně podotýká, že dokud ekonomika rostla dostatečně rychlým a vysokým tempem, vládní strana mohla rozdělovat rozsáhlé finanční přebytky dle svého uvážení, jediná podstatná otázka proto zněla „kdo dostane kolik peněz“, respektive v jakém poměru a kam se tyto finanční stimuly rozdělí. Požadavky veřejnosti v čase rostly, na což vláda reagovala tím, že začala lidem nejen proklamačně slibovat víc, ale také reálně navyšovala veřejné výdaje, na což měla díky kladnému hospodářskému vývoji dostatek zdrojů (Crozier et al. 1975: 132; Watanuki 1977: 8,25; Watanuki 2000: 141; Hori 2005: 50).³⁴ Došlo k transformaci sociální struktury obyvatel, nejmarkantněji na venkově (Krauss, Pekkanen 2011: 53). Na něj vláda cíleně zaměřovala svou pozornost. Vzhledem k tomu, v jaké situaci se po válce rurální oblasti nacházely, potřebovaly štědré státní dotace, které jim LDP ochotně poskytovala výměnou za volební úspěchy (Estévez-Abe 2008: 104-105).

Zlaté hospodářské časy, které změnilly japonskou veřejnost a do určité míry stabilizovaly a „zakonzervovaly“ politickou situaci v zemi, však spěly ke konci 80. let 20. století ke svému konci (Hori 2005: 55). Začínaly narůstat sociální rozdíly ve společnosti (Kingston 2013: 34). Od počátku 90. let se situace národního hospodářství ještě zhoršila, epocha je nazývána jako „ztracená dekáda“ (Kingston 2013: 15). Otázka již dále nezněla „kdo dostane kolik“, nýbrž „kdo přijde o kolik“ (Hrebenar et al. 2015: 135). Problémy spjaté s koncem „dlouhotrvajícího ekonomického zázraku“ negativním způsobem ovlivnily i politickou stálost v zemi. LDP ztrácela pevnou půdu pod nohama, veřejné mínění se začalo stavět v její neprospěch (Hrebenar 2000: 10-11). Nedlouho od doby, kdy se japonské

³³ Slabý význam třídního postavení na volební chování byl zaznamenán i v USA, Kanadě či Austrálii (LeDuc et al. 2002: 193).

³⁴ V rozhodovacím procesu o poskytování a přidělování peněz mělo velké slovo vlivné Ministerstvo financí, respektive mocní japonsští úředníci a vrcholní byrokraté, i z dalších ministerstev (Hrebenar et al. 2015: 134).

hospodářství dostávalo do recese, začala i LDP ztrácet své voliče (Stockwin 2003: xx-xxi; Rosenbluth, Thies 2010: 53).

Souvislost mezi ekonomickým výkonem a vnímáním politiky občanů byla v japonském případě zjevná, čím nižších hodnot hospodářský růst dosahoval, tím nižší reputace dosahovala politická scéna (Dalton 2004: 127). Nezanedbatelný vliv ekonomického výkonu na rozhodování voličstva přetrvává dodnes, stál určitou měrou za volební porážkou LDP v roce 2009 i následnou prohrou konkurenční DPJ v roce 2012. Stav ekonomiky zemi i nadále trápí a pro politiky i voliče je tato otázka velice důležitá, i pro neschopnost ekonomickou problematiku efektivně řešit DPJ volby 2012 prohrála (Pekkanen et al. 2013: 195-197). Celkem vzato Japonsko od 90. let 20. století čelí časům „ztracené dekády“, což se ještě nepodařilo zcela vyřešit ani v novém miléniu (Pekkanen et al. 2013: 3-4).

4.2. Specifické volební chování

V Japonsku k dominanci jedné strany v zásadě bylo příhodné prostředí. Politické strany samy o sobě nebyly při politickém rozhodování koho podpořit pro většinu voličů tím nejstěžejnějším. Klíčoví v tomto procesu byli samotní kandidáti, přičemž ti z predominantní LDP měli objektivně nejlepší možné podmínky ke svému úspěšnému zvolení. Liberálně demokratičtí politici disponovali díky členství ve vnitrostranických frakcích dostatkem peněz, měli vybudovanou dostatečnou prestiž ve svých volebních obvodech činností tzv. *koenkai*. Liberálně demokratičtí politici měli tyto volebně-mobilizační mechanismy, sloužící k jejich (znovu)zvolení, nejpropracovanější a nejúčinnější (Christensen 2000: 10,23). Politická soutěž byla stručně řečeno založena na osobnostech kandidátů, respektive na jejich osobních skupinách občanů, kteří jim měli zajistit potřebnou podporu (Scheiner 2006: 13). Coby vládní poslanci mohli snadněji navrhnout a prosazovat finanční i jiná zvýhodnění pro své volební okrsky, za které byli do parlamentu zvoleni.

Následující podkapitoly nastíní jednotlivé prvky a faktory, které na základě společného spolupůsobení napomáhaly uchovávat převládající postavení LDP.

4.2.1. Síť podporovatelů

V plně demokratických systémech představují jednotlivá politická uskupení ústředního představitele obyvatel daného státu, zastupují a vyjadřují jejich zájmy a potřeby (Říchová 2012: 87; Inoguchi et al. 2015a: 25). Elementární úlohou politických stran je volební mobilizace – její úspěch či neúspěch spoluurčuje budoucí volební zisky té které strany (Mair 1997: 95; Říchová 2012: 91).

Japonský vzor je nicméně v tomto případě opět raritní, neboť mobilizační funkci nevykonávají příliš politické strany jako celek, nýbrž k tomuto účelu slouží primárně tzv. *koenkai* (Krauss, Pekkanen 2011: 31; Kingston 2013: 99).³⁵ Jedná se zjednodušeně řečeno o rozsáhlé síť podporovatelů, které mají pole působnosti v určité oblasti, ve které si je konkrétní politik organizuje a financuje k tomu, aby v ní obdržel v nadcházejících volbách co nejvíce hlasů (Hrebenar 2000: 19-20; Krauss, Pekkanen 2011: 29, 37). Charakter *koenkai* je stálý a masový, není to tak, že by byly činné jen v čase voleb, i když v té době jejich aktivita samozřejmě kulminuje (Krauss, Pekkanen 2011: 30). Jde o systém, ve kterém se jednotliví kandidáti politicky intenzivně spoléhají na svá místně organizovaná seskupení podporovatelů, která si budují a dotují (Watanuki 1977: 11; Christensen 2000: 10; Scheiner 2006: 4; Rosenbluth, Thier 2010: 56). Členům *koenkai* aspiranti na poslanecká křesla hradí mimo jiné výdaje spojené se svatebními obřady, pohřby, zahrnují je dary, financují večírky, organizují nejrůznější volnočasové výlety, pořádají bowlingové turnaje a podobně (Rosenbluth, Thier 2010: 56; Krauss, Pekkanen 2011: 55). Vedení předvolebních kampaní jsou z těchto příčin náročná, politiky stojí jednak množství času, ale zejména finančních investic, nicméně pro jejich zvolení se jedná takřka o nezbytnost (Crozier et al. 1975: 126; Christensen 2000: 10; Reed, Thies 2001: 155; Sartori 2011: 37; Krauss, Pekkanen 2011: 40).

Interakce mezi členy *koenkai* a japonskými voliči probíhá na osobní rovině a v ideálním případě z ní příslušníci těchto „náborových organizací“ nalákají co nejvíce osob ze svého okolí k volbě určitého politika (Krauss, Pekkanen 2011: 31-32). Nezaměřují se při tom jen na získání přívrženců náležitých do určité třídě určené skupiny obyvatel, například na méně kvalifikované zaměstnance, nýbrž na

³⁵ Je nutné poznamenat, že „*koenkai se v Japonsku opravdu začínají objevovat až po jeho získání suverenity v roce 1952*“ (Krauss, Pekkanen 2011: 49).

všechny vrstvy obyvatel, bez ohledu na jejich vzdělání, pracovní zařazení či třídní postavení (Scheiner 2006: 47).

Politika odvislá od *koenkai* se zdánlivě nejvíce rozšířila v rámci predominantní LDP, v menší intenzitě i u opoziční JSP (Crozier et al. 1975: 126). U JSP navíc členství v *koenkai* v průběhu 70. let 20. století rostlo, ačkoli vzájemné souboje více kandidátů JSP v jednom obvodu na své intenzitě oslabovaly (Krauss, Pekkanen 2011: 60). Také u dalších stran v „systému 1955“, tedy u *Komeita* a u JCP se *koenkai* objevovaly (Krauss, Pekkanen 2011: 60).³⁶ Významnost personálních volebních mechanismů pro zvolení kandidátů v rámci LDP vyplývala z jejich neúspěšně realizovaných snah rozšířit pole působnosti po svém vzniku v roce 1955 i do lokálních oblastí, kde již ovšem tou dobou byly založeny a připraveny *koenkai* (Watanuki 2000: 141; Krauss, Pekkanen 2011: 53-54). Organizační slabost LDP byla patrna stěžejně právě na komunální úrovni a tento nedostatek do jisté míry bohužel pro ni stále přetrvává i ve třetím tisíciletí (Woodall 1996: 84; Krauss, Pekkanen 2011: 95; Hrebenar et al. 2015: 133).³⁷ Dodnes obecný regionální organizační deficit přetrvává, když Inoguchi et al. (2015a: 25) poznamenává, že „*politické strany v Japonsku jsou predominantně stranami parlamentních politiků, nikoli lokálních členů*“.

Druhý posilující aspekt volebně-mobilizačního prvku (*koenkai*) představoval volební systém jednoho nepřenosného hlasu (SNTV), který byl praktikovaný do roku 1993 a pobízel stěžejně predominantní LDP k tomu, aby stavěla více svých kandidátů prakticky ve všech volebních okrscích, a ti, pokud chtěli být úspěšní, se museli nějakým způsobem adaptovat na volební podmínky, volební chování občanů a praktikovaná pravidla hry (Pekkanen et al. 2013: 103). Voliči v rámci SNTV systému disponovali jedním jediným hlasem, i když se z volebních obvodů do poslaneckých lavic delegovalo více nejúspěšnějších kandidátů (Lijphart 2012: 136-137).³⁸ O hlasy individuálního voliče tak téměř všude soupeřilo více kandidátů z LDP, nikoli výhradně s uchazeči z ostatních politických stran (Hrebenar 2000: 23; Rosenbluth, Thies 2010: 54-55). Žadatelé o

³⁶ Ve skutečnosti dokonce u *Komeita* a JCP dosahovaly *koenkai* více členů, což může být vysvětlitelné jejich organizační vyspělostí (Krauss, Pekkanen 2011: 60).

³⁷ Ani další politické strany obecně nebyly na komunální úrovni příliš silně organizovány a „zakořeněny“, to se týká například JSP (Hrebenar 2000: 245). Výraznou výjimku v tomto ohledu představovala pouze Komunistická strana Japonska (JCP), částečně rovněž na náboženském přesvědčení založená strana *Komeito* (Hrebenar 2000: 253; Hrebenar et al. 2015: 11).

³⁸ Nejčastěji se jednalo o čtyř mandátové volební okrsky (Rosenbluth, Thies 2010: 55).

volební podporu z téže strany si jen stěží mohli konkurovat na bázi odlišných politických idejí a programových tezí. Politická předvolební klání se tak netýkala výlučně politických otázek, ale daleko častěji se dostávala do více personální roviny (Hrebenar 2000: 23; Stockwin 2003: xx). Straničtí konkurenti též s oblibou využívali strategie, kdy svým voličům při jejich rozhodování, komu udělí důvěru, nabízeli nejrůznější benefity za účelem osobního zvýhodnění v konkurenčním vnitrostranickém boji. Právě k tomuto záměru si budovali a organizovali personální a loajální skupiny podporovatelů – *koenkai*, aby jejich naděje na získání poslaneckého místa v *Dietu* byly co možná nejvyšší (Reed, Thies 2001: 155; Rosenbluth, Thies 2010: 56; Krauss, Pekkanen 2011: 52).

Na druhé straně rovněž členství v *koenkai* v sobě zahrnovalo některá privilegia, kupříkladu mohli členové snadněji artikulovat národním politikům své požadavky (Crozier et al. 1975: 126-127; Watanuki 1977: 20-22). A politici byli v zájmu volebního úspěchu více ochotni přáním naslouchat (Crozier et al. 1975: 126). Lze tedy konstatovat, že zájmy občanů nereprezentovala striktně politická strana jako celek, jako spíše konkrétní kandidát zvolený za určitý volební obvod (Krauss, Pekkanen 2011: 29). Rovněž politickou socializaci neobstarávaly primárně strany, jak je běžné (Říchová 2012: 91), ale právě *koenkai*, prostřednictvím kterých občané vnímali politiku a politiky (Krauss, Pekkanen 2011: 29).

Význam a důležitost lokálních „loajálních skupin podporovatelů“ se odrážel i v rozšířené praxi „politiků druhé či třetí generace“ z dané rodiny – tzv. „dědiční poslanci“ (Kingston 2013: 9). Synové obsazovali poslanecká křesla po svých otcích – poslancích, zejména a snadněji se tak dělo ve stejných volebních obvodech a na venkově (Inoguchi, Jain 2011). Do značné míry se dědily i podporovatelské volební skupiny (*koenkai*), které „nástupnický fenomén“ posilovaly (Curtis 1999: 77; Christensen 2000: 24; Inoguchi, Jain 2011: 53-54). Pokračovatelský trend mandátů se objevoval především, ačkoli nikoli výhradně, právě u LDP (Kingston 2013: 9). Z počátku se poslanci, kteří navazovali na tradice svých otců či dědů, nevyskytovali v takové míře: „v roce 1958 byl méně než jeden ze sedmi členů *Dietu* za LDP dědičným poslancem“ (Krauss, Pekkanen 2011: 43). Postupem času se ale tento počet zvýšil, v roce 2003 už jím byl každý druhý poslanec z pěti (Krauss, Pekkanen 2011: 43). Ve volebním roce 2005 byla jedna čtvrtina zvolených poslanců dědičná (Kingston 2013: 99). Vlivem rozšíření praxe dědičných mandátů scházely „novým“ politikům zkušenosti, jimiž dřívější poslanci disponovali, ať již z komunální politiky, nebo z byrokratického prostředí (Curtis 1999: 77).

Jako vedlejší negativní produkt „*koenkai* praxe“ vzniklo jakési „finanční potrubí“, prostřednictvím něhož se finanční fondy či jiné druhy podpory dostávaly k zákonodárcům (Youngshik et al. 2012: 152-153). Zvolení poslanci posléze často měli tendenci svým donátorům jejich přízeň oplácet, což už je forma nekalého korupčního jednání a poslanci tak de facto ztratili schopnost rozhodovat o projednávaných zákonech s plnou dávkou nezaujatosti (Scheiner 2006).

Koenkai fungují v japonské politice i dnes, ač se předpokládalo s účinností nové volební reformy s jejich postupným vymizením či alespoň podstatnějším oslabením (Krauss, Pekkanen 2011: 96; Inoguchi, Jain 2011: 94). *Koenkai* skutečně po roce 1994 oslabily, protože s pokračujícím stěhováním občanů do měst se jejich efektivita snížila, přesto stále sehrávají důležitou roli zejména v podpoře kandidátů v jednomandátových obvodech v rurálních oblastech, tedy tam, kde plnily důležitou funkci kumulace hlasů vždy, i v rámci dřívějšího „systému 1955“ (Hrebenar 2000: 20; Krauss, Pekkanen 2011: 65, 90, 96; Inoguchi, Jain 2011: 94). Nicméně nepochybně platí, že: „*vztah mezi politiky a zájmovými skupinami se v důsledku volební reformy změnil*“ (Krauss, Pekkanen 2011: 93).

4.2.2. Frakční politika

Frakce (*habatsu*) nepředstavují v japonském politicko-stranickém prostředí žádné novum (Stockwin 2003: xx). Významné frakce existují či v minulosti existovaly i jinde, například v Itálii či Indii, kde v obou případech také byla dlouhou dobu u moci táž strana (Sartori 2005; Lijphart 2012: 70). V Japonsku však dosáhly vysokého stupně organizační úrovně a figurovaly nějakým způsobem v každé politické straně (Kubát 2009: 56; Krauss, Pekkanen 2011: 100). „*Někdy se zdají být miniaturními stranami uvnitř velké strany*“ (Krauss, Pekkanen 2011: 100). Nejvýrazněji se prosadily v rámci predominantní LDP, tu lze označit za velmi decentralizovanou stranu, kde význam frakcí je vysoký (Woodall 1996: 17; Sartori 2011: 37; Lijphart 2012: 70). Na druhou stranu se frakční skupiny v rámci „systému 1955“ nikdy plně neosamostatnily v tom smyslu, že by se aktivně účastnily voleb, spokojily se s kandidaturou „svých lidí“ pod jednotnou zavedenou značkou LDP, nešlo jim ani příliš o politické záležitosti strany, o její programové ukotvení, vznikaly a fungovaly de facto na neideologické podstatě (Crozier et al. 1975: 127; Stockwin 2003: xx; Sartori 2005; Kingston 2013: 102-103).

Obdobně jako u vytváření osobních podporovatelských skupin, i v pozadí

frakcí stál velkou měrou užívaný volební mechanismus volebního systému SNTV (McCargo 2004: 93; Rosenbluth, Thies 2010: 53,64). Vícečlenné volební obvody vedly ke konkurenčním střetům uvnitř stran a napomáhaly růstu významu frakcionářství a frakčnímu konkurenčnímu zápolení o moc uvnitř stran (Estévez-Abe 2008: 87; Sartori 2011: 37). Pod systémem 1955 byly frakční skupiny vysoce vlivné nejen u největší vládní strany, ale také u největší opoziční strany JSP (Hrebenar et al. 2015: 11). V obecné rovině plnily nezastupitelné funkce i u většiny dalších stran (Hrebenar et al. 2015: 11). V souvislosti s vládní LDP je nicméně frakční politikaření zmiňováno vůbec nejčastěji (Curtis 1999: 80). Po jejím vzniku v roce 1955 význam frakcí vzrostl, v návaznosti na to, že dvě bývalé samostatně vystupující konzervativní strany si uchovaly určitou personální diverzitu a kontinuitu (Allinson 2004: 156; Krauss, Pekkanen 2011: 57, 62). K významnosti vnitrostranických frakcí v LDP rovněž napomáhala její kontinuální přítomnost ve vládě, s tím související nedostatečná síla a nedůslednost opozičních stran, a dále nepřítomnost opoziční diskuze, jakou vidáme v jiných parlamentních demokraciích (Scheiner 2006).

Přestože frakce oficiálně nebyly součástí organizační struktury LDP, sloužily v ní k mnoha důležitým funkcím (Curtis 1999: 89). Sahrávaly svou roli jak ve směru „dovnitř“ strany, tak i ve směru „ven“, tedy na volební soutěž. Co se týče druhého jmenovaného, byly uplatňovány, podobně jako *koenkai*, k volebními zvýhodnění kandidátů z téže strany, kteří se střetávali ve volebních obvodech o poslanecké posty (Hrebenar 2000: 23; Estévez-Abe 2008: 87). Usnadňovaly svým příslušníkům nabytí poslaneckého mandátu dominantně tím, že participovaly na financování jejich volebních bojů, sháněly jim peněžní prostředky na volební agitace, a posléze je protlačovaly do vysokých stranických a vládních funkcí (Watanuki 1977: 21; Hori 2005: 64; Rosenbluth, Thies 2010: 64; Kingston 2013: 102-103). Ústřední motivací pro členství v některé z frakcí byla právě finanční stránka věci (Crozier et al. 1975: 126-127). Pro mnohé kandidáty dokonce nebylo jejich úspěšné zvolení bez členství v některé z existujících stranických frakcí prakticky uskutečnitelné (Rosenbluth, Thies 2010: 64). Zároveň frakce podporovaly jen jednoho svého kandidáta v konkrétním volebním obvodu, kde si každá frakce hledala a posléze zaštiťovala vlastního politika nominovaného na post budoucího poslance parlamentu (Rosenbluth, Thies 2010: 65).

Koenkai a frakce se ve svých účincích na volební bitvu vzájemně doplňovaly a posilovaly, oba mechanismy fungovaly ku prospěchu kandidátů (Krauss, Pekkanen 2011: 57). Obě „neoficiální vnitrostranické instituce“ zároveň sloužily k artikulaci zájmů vůči jednotlivým politikům LDP (Watanuki 1977: 21; Hori 2005: 64).

Pokud jde o vnitrostranické záležitosti, významně určovaly budoucího šéfa strany, který se posléze stával i ministerským předsedou a tudíž nejdůležitější postavou státu (Reed, Thier 2001: 155; Estévez-Abe 2008: 87). Na předsedu strany nominovaly frakce své šéfy, jejich úspěšné prosazení do vedoucí pozice bylo stěžejním zájmem jejich činnosti (Estévez-Abe 2008: 87; Krauss, Pekkanen 2011: 100; Rosenbluth, Thies 2010: 64-65). Stejně tak spolurozhodovaly o personálním obsazení jednotlivých ministerstev (Woodall 1996: 109-110; Hori 2005: 64). Byly zkrátka významné při určování vertikální mocenské stranické hierarchie a protlačovaly své lidi do vysokých stranických a vládních funkcí (Allinson 2004: 156). Frakce z těchto důvodů převzaly prakticky všechny úlohy, které jinak v ostatních vyspělých demokraciích náleží zejména politickým stranám (Estévez-Abe 2008: 87). K těmto funkcím patřil *výběr kandidátů*, *rozdělování finančních příspěvků* na volební kampaně, nejdůležitější rolí byla *alokace postů*. Tyto mechanismy též v podstatě oslabovaly pozici samotných politiků z řad strany, kteří se museli mocensky i ekonomicky rozsáhle spoléhat na frakce (Hori 2005: 64). Další stinnou stránkou byly frakční neshody a boje o vliv a moc, jež zpomalovaly legislativní proces i tvorbu politik a jejich implementaci (Allinson 2004: 157).

Co se týče pozice frakcí v rámci změněného politického prostředí od druhé poloviny 90. let, obdobně jako v případě *koenkai*, také vlivnost a početnost frakcí poněkud poklesla spolu s provedenými reformními kroky, přesto si uchovaly určité kompetence až do nynějších dob (Curtis 1999: 80; Hrebendar et al. 2015: 11, 23). Jisté pokusy o zúžení vlivu frakčních tradic byly učiněny i později, zejména z iniciativy liberálně demokratického premiéra Koizumiho na počátku 21. století, ale bez větších eliminačních dopadů (Kuroda 2005: 65). Ačkoli byl tedy tento významný znak důležitější v epoše před schválením volební reformy, ani po roce 1994 z politického života zcela nezmizel a určitou sílu si udržel, například v určování stěžejních postů ve vládním kabinetu (Curtis 1999: 80; Krauss, Pekkanen 2011: 101).

4.3. Volební systémy

Žádný volební systém, ani ten nejvíce poměrný není v praktické rovině nikdy zcela spravedlivý v otázce přesného převodu odevzdaných hlasů na mandáty, tedy nikdy není zcela „objektivní“ ke všem kandidujícím stranám a hnutím (Lijphart et al. 1986: 170). Každopádně platí, že některé volby jsou spravedlivější, jiné relativně méně. V Japonsku situace ohledně rovnosti voličských hlasů a následných volebních výstupů („poměrnosti voleb“) v podobě alokovaných mandátů nebyla a není ideální, zvláště to platilo pro „systém 1955“. Následující podkapitoly problematiku nastíní.

4.3.1. Nerovnost volebních obvodů

Většinou se mandáty přidělované v jednotlivých volebních okrscích určují dle počtu tamních trvale žijících obyvatel. V japonském případě tomu nebylo jinak. Po válce se konalo sčítání lidu, na základě něhož se přerozdělily volební obvody a počty křesel v nich rozdělovaných. Situace byla taková, že mnoho lidí žilo častěji ve venkovských oblastech, z důvodu mimo jiné toho, že terčem válečných operací a bombardování se stala v prvé řadě větší města, což je enormně poškodilo, z 40% byla zničena, z toho důvodu byli lidé v nich žijící častokrát zbaveni svých domovů nucenou evakuací, trpěli hladem apod. (Allinson 2004: 113; Caprio, Sugita 2007: 2; Hrebenar et al. 2015: 139). I proto obyvatelé z měst odcházeli ve velkém počtu na venkov. Tokio, jakožto hlavní město Japonska, přišlo o více než 4 miliony svých obyvatel, což byla více než polovina předválečného stavu, podobná situace nastala i v dalších městech (Allinson 2004: 46). V poválečném období proto Japonsko vykazovalo venkovský charakter (Scheiner 2006: 63).

Naopak již v průběhu 50. let 20. století docházelo k procesu relativně rychlé a rozsáhlé urbanizace, začala výstavba nových továren, průmyslových staveb (Hrebenar 2000: 277; Scheiner 2006: 46; Kingston 2013: 3). Lidé se stěhovali do měst, například z důvodů širší pracovní nabídky, lepších životních možností a celkových vyhlídek, zemědělsky orientovaného venkovského obyvatelstva ubývalo (Watanuki 1977: 7; Kingston 2013: 3). V roce 1950 ve městech žily necelé čtyři desetiny obyvatelstva, celková cirkulace obyvatelstva se od 60. let zvýšila a do roku 1975 se podíl lidí žijících ve městech zvýšil na zhruba tři čtvrtiny (Reischuer 2000: 285; Allinson 2004: 112). *„Za dvacet let se z Japonska stal urbánní národ, průmyslový gigant a byla to jedna z hlavních světových obchodních*

mocností“ (Allinson 2004: 123-124). „*V roce 1972 žil každý devátý Japonec v Tokiu a každý čtvrtý v průmyslovém pásu mezi Tokiem a Ósakou*“ (Reischuer 2000: 285).

Velikost volebních obvodů se však demografickým změnám nepřizpůsobovala a zůstávala v podstatě neměnná (Rosenbluth, Thies 2010: 59; Hrebenar et al. 2015: 139). Z toho důvodu docházelo k tomu, že méně početní voliči z venkova byli zastoupeni více poslanci (rozdělovali více mandátů, než na kolik měli nárok) a vice versa početnější voliči obývající urbánní oblasti vybírali ve volebních kláních méně svých budoucích poslanců (Lijphart et al. 1986: 164; Reischuer 2000: 301; Reed, Thier 2001: 156; Allinson 2004: 158; Scheiner 2006: 57; Lijphart 2012: 143; Youngshik et al. 2012: 151). V některých případech byly venkovské obvody zvýhodněny v poměru až 4:1 oproti obvodům městským, v průměru pak 3:1 (Hrebenar 2000: 277; Inoguchi, Jain 2011: 93). K popsání této volební praxe se v odborné politologické terminologii užívá anglický pojem „*malapportionment*“ (nebo také *misapportionment*).³⁹ K tomuto stavu dochází, když geografie voleb není objektivní a neměří všem obvodům „stejným metrem“ (Lijphart 2012: 143; Hrebenar et al. 2015: 28-29). Mandátový význam jednotlivých volebních obvodů je zkrátka jinak silný.

Pokud by volební podpora politických stran nebyla příliš prostorově koncentrována do určitých oblastí země, pak by teoreticky výše popsané teritoriální zvýhodnění nemuselo příliš ovlivňovat politickou soutěž a nabourávat její férovost. To ovšem pro Japonsko neplatilo, jednotlivé strany měly své kmenové voliče poměrně znatelně soustředěny do určitých oblastí (Christensen 2000: 65-66). Opoziční a středové strany byly silnější ve městech (Christensen 2000: 65). Konzervativní LDP pak tradičně měla nejvíce svých skalních podporovatelů alokováno v zemědělských oblastech a ve srovnání s nimi v urbánních naopak dosahovala podprůměrných volebních výsledků (Watanuki 1977: 11; Lijphart et al. 1986: 168; Scheiner 2006: 48; Hrebenar et al. 2015: 28-29, 138, 151). Prostorový rozdíl ve volební podpoře v urbánních lokalitách se navíc od konce 60. let, i zásluhou vzniku strany *Komeito*, ještě výrazněji vychýlil ve prospěch opozičních stran (Scheiner 2006: 48). Přesto ani ve městech nebyla pozice LDP zcela zanedbatelná a marginální, od 80. let se navíc zlepšila, vlivem větší podpory z kohort mladších městských obyvatel (Hrebenar 2000: 25-26). Okrskové unfair „zvýhodnění“ každopádně působilo znatelně ve volební prospěch dominantní

³⁹ Překlad do češtiny prakticky neexistuje, zjednodušeně řečeno jde o nespravedlivé volební výsledky vzešlé z deformace volebních okrsků. Jedna skupina má větší vliv než skupina jiná.

vládní strany a muselo jí strategicky vyhovovat (Hrebenar 2000: 277; Scheiner 2006: 57; Lijphart 2012: 143). Dodejme, že nejen volební účast, ale také vazba na politické strany a stranická identifikace dosahovala na venkově vyšších hodnot, než ve městech, kde žilo více „přelétavých“ voličů (Crozier et al. 1975: 150; Watanuki 1977: 65,70; Hrebenar 2000: 18; Kuroda 2005: 153; Hrebenar et al. 2015: 8,138). Jednotlivé rurální okrsky spolu navzájem často soutěžily o to, který dosáhne nejvyšší docházky k volbám, což usnadňovalo volební mobilizaci, která byla na venkově jednodušším úkolem (Hrebenar 2000: 18; Youngshik et al. 2012: 149).⁴⁰

Rozdílná teritoriální volební optika je z těchto důvodů považována ze jeden z aspektů, proč LDP dokázala kontinuálně ovládat japonskou národní politiku po tak dlouhou dobu, bylo to krom dalšího právě díky zisku dostatečného množství mandátů z venkovských teritorií (Crozier et al. 1975: 129; Lijphart et al. 1986: 164-165; Scheiner 2006: 57-58; Krauss, Pekkanen 2011: 21; Youngshik et al. 2012: 151-152).

„*Je jasné, že malapportionment sehrává svou roli, ale také platí, že by neměla být zveličována*“ (Lijphart et al. 1986: 166). Navíc byla postupem času vydána některá soudní rozhodnutí, která situaci napravovala u těch nejvíce nespravedlivých případů, leč jen nepatrně (Youngshik et al. 2012: 149-150). Stejně tak volební reforma z roku 1994 jistou měrou napravovala prostorově nerovnoměrný přístup v přepočítávání hlasů na mandáty, avšak jen pro volby do dolní komory, kterých se týkala (Inoguchi, Jain 2011: 109; Youngshik et al. 2012: 18,150-151). Navzdory tomu je volební zvýhodnění jedněch na úkor druhých v Japonsku dodnes přítomné. Rozdíl ve váze hlasu v nejlidnatějších a nejméně zalidněných okrscích je stále v poměru dva ku jedné (Krauss, Pekkanen 2011: 9).⁴¹ I tento nepoměr je samozřejmě stále do určité míry ku prospěchu LDP.

V roce 1996 pro LDP hlasovalo 38,6% Japonců, což pro ni znamenalo zisk 56,3% křesel (Watanuki 2000: 139). Rozdíl se ovšem projevuje zejména v jednomandátových volebních obvodech volených většinově. V roce 2005 LDP získala v jednomandátových obvodech (300) skoro 48% odevzdaných hlasů, které jí stačily k získání 73% křesel rozdělovaných většinově, ve volbách 2012 se tento nepoměr ještě navýšil, když „jen“ 43% podpora znamenala výhru kandidátů LDP v

⁴⁰ Účinnější mobilizaci pomáhalo i to, že rezidenti obývající rurální oblasti se jen zřídka stěhovali, zůstávali ve své rodné domovině, kde byli po dlouhou vystaveni vlivu místních podmínek (Hrebenar et al. 2015: 138).

⁴¹ V roce 2012 byl tento poměr zákonem snížen na zhruba 1:1,8 (Pekkanen et al. 2013: 141).

79% jednomandátových okrsků (Pekkanen et al. 2013: 37). V posledních volbách v roce 2014 LDP vyhrála volby se souhrnným ziskem 33,1% z obou složek voleb (proporční i většinové), přičemž dohromady z 500 mandátů obsadila 291 křesel (tj. 61,3%) (Pekkanen et al. 2016: 25). LDP obecně vzato takřka vždy od svého vzniku obsadila více křesel, než na kolik měla podle počtu jí nakloněných voličů nárok (Pekkanen et al. 2013: 149-152).⁴² I toto vysvětluje, proč se udržovala a stále udržuje u moci (Hrebenar et al. 2015: 138).

4.3.2. Geografické protekcionářství

Z výše popsaného nerovnoměrného prostorového rozložení mandátového ohodnocení jednotlivých volebních obvodů vyplývají určité důsledky pro počínání vládní strany, které mohou být považovány za jistý druh klientelismu, v rámci kterého LDP preferovala v první řadě sobě „věrnou klientelu“ (Scheiner 2006: 2). „*Některé zájmy byly systematicky respektovány, jiné byly ignorovány*“ (Watanuki 1977: 22). Konkrétně řečeno se Liberální demokracie zaměřovala stěžejně na stabilní volební bašty svého dlouhodobého politického úspěchu (Scheiner 2006: 62). Poskytovala rozsáhlou finanční podporu ve prospěch rurálních oblastí, což odpovídá klientelistickým praktikám (Woodall 1996: 11; Sakakibara 2003: 42; Hori 2005: 41; Scheiner 2006: 5, 18). Ethan Scheiner dokonce příklad Japonska pokládá za „*vysoce klientelistický a finančně centralizovaný*“ (Scheiner 2006: 4). Příjemci vládních peněz, zejména menší obce, byly enormně závislí na rozhodnutí centrální národní vlády a jejím rozpočtovém počínání (Scheiner 2006: 4-5). Vláda pomáhala poválečnému zanedbanému a chudému venkovu ke zlepšení tamních životních podmínek tím, že vynakládala finanční prostředky státu do lokálních projektů, které se týkaly stavebnictví, kupříkladu výstavby kvalitnější dopravní infrastruktury (Allinson 2004: 93-95; Scheiner 2006: 2, 5). Štědré veřejné projekty, které lze označit za tzv. „porcování medvěda“ (*pork-barrel politics*), byly hojně užívány k politickému zvýhodnění politiků LDP (Woronoff 1996: 144-145; Scheiner 2006: 62; Youngshik et al. 2012: 143; Kingston 2013: 9). Realizace „*pork-barrel* projektů“ byla umožňována právě nepřetržitou legislativní odpovědností politiků ze stejné strany (Woodall 1996: 136). Díky vládní přízni vůči oblastem periferní

⁴² Výraznou výjimku představují volby do dolní komory v roce 2009, které LDP výrazně prohrála, ačkoli získala v jednomandátové části voleb téměř 39% odevzdaných hlasů voličů, dokázali její kandidáti zvítězit jen v pouhých 21,3% případech (Pekkanen et al. 2013: 37).

povahy v nich mohly být realizovány stavební projekty zkvalitňující tamní silniční spojení, a to i navzdory tomu, že vzhledem k dopravnímu využití nebyly nezbytně potřebné, avšak kterými byla na druhou stranu vytvořena kýžená pracovní místa pro zdejší obyvatelstvo, zároveň měl stavební průmysl zakázky zabezpečující to, aby i menší stavební firmy mohly přežívat (Sakakibara 2003: 35; Hrebenar et al. 2015: 143). Kabinet dále financoval zkvalitňování kanalizací, podporoval výstavbu nových továren za účelem navyšování zaměstnanosti mimo zemědělský sektor, což vedlo k lepšímu finančnímu zázemí rurálních rodin a ve svých důsledcích to posilovalo tendence směrem k vytvoření více industriálně orientované společnosti (Allinson 2004).

Rovněž jednotliví politici zvoleni v barvách LDP samozřejmě v rámci co největšího zvýšení reálných šancí svého budoucího znovuzvolení agrárním oblastem stranili.⁴³ Systém fungoval tak, že národní parlament přerozděloval finanční dotace na základě žádostí jednotlivých politiků LDP, kteří měli vliv na rozhodovací proces a kteří reprezentovali v první řadě volební okrsky, ze kterých pocházeli (Christensen 2000: 22; Allinson 2004: 95; Scheiner 2006: 61).⁴⁴ Panovala vzájemná symbióza, které se účastnili následující aktéři: liberálně demokratičtí politici, úředníci ministerstva zemědělství a samotní voliči (či zástupci zájmových skupin) z řad zemědělců a farmářů, praktikování recipročních „laskavostí“ si vysloužilo pojmenování „železný trojúhelník“ (*kensetsu zoku*), nebo též „triumvirát“ (Watanuki 1977: 11; Woodall 1996: 18; Curtis 1999: 54,62; Hrebenar et al. 2015: 122).⁴⁵ Rosenbluth s Thiesem (2010: 54) soukolí vlády a soukromých dílčích zájmů nazývají jako „*koalice ocele a rýže*“. Rýže je příhodný název, protože největší pozornosti finančních dotačních příspěvků se těšili právě producenti rýže, pro které tato výrobní komodita představovala základní prodejní artikl (Sakakibara 2003: 42; Curtis 1999: 47). Nejen, že jim byly poskytnuty peněžní stimuly, ale také byly uvaleny restriktce na zahraniční dovozce rýžových výrobků (Watanuki 1977:

⁴³ Politici z LDP navíc dost často sdíleli shodné rysy se svými venkovskými voliči, neboť odtud pocházeli a znali starosti a přání svých „sousedů“ lépe než kandidáti jiných stran (Hrebenar et al. 2015: 138).

⁴⁴ Po přidělení dotací místní samosprávy napomáhaly snadnějšímu využití vládních peněz na komunální úrovni (Allinson 2004: 95).

⁴⁵ Podobných „železných trojúhelníků“ existovala celá řada. Politici z LDP a zástupci byrokracie zůstávali jejich konstantními členy, účastníci jednotlivých dílčích zájmů se měnili: namísto zájmů zemědělců to byly například poštovní zájmy, nebo zájmy stavebních firem, velkého byznysu (Woodall 1996: 141; Kingston 2013: 3). Tyto vzájemně výhodné vztahy poskytovaly LDP dostatečnou podporu k dlouhodobě stabilnímu vládnutí (Watanuki 1977: 11; Woodall 1996: 18; Curtis 1999: 54; Hrebenar et al. 2015: 143). A také jí zajišťovaly štědré finanční dary od těchto „klientských“ firem (Woodall 1996: 11).

49; Curtis 1999: 47-48; Allinson 2004: 93). Záslouhou vládních stimulů počet pěstitelů rýžových zrn v čase rostl, „*zdvojnásobil se mezi lety 1960 až 1968 a posléze znovu mezi lety 1971 až 1977*“ (Curtis 1999: 47).

Vzájemná provázanost politiků s úředníky a zájmovými skupinami zvýrazňovala podíl obou jmenovaných aktérů na vládní politice a podporovala klientelismus (Watanuki 1977: 22; Woodall 1996: 10). Vládní výdaje, de facto „úplatky“ volebním okrskům, navíc mohly v čase vysokého ekonomického růstu narůstat, což se také v průběhu 60. let dělo (Watanuki 1977: 11). Voliči z řad farmářů i jiných příjemců dotací oplátkou přinášeli dostatek hlasů liberálně demokratickým kandidátům, velké firmy poskytovaly straně potřebné finanční zázemí (Hori 2005: 50; Rosenbluth, Thies 2010: 54). Lidé měli práci a jejich životní úroveň rostla, díky čemuž neměli mnoho důvodů hlasovat pro opoziční uskupení, proto Liberální demokracie sklízela od obyvatel těchto teritorií nezanedbatelnou porci svých volebních zisků (Allinson 2004: 93; Scheiner 2006: 14). Když k tomu přidáme mnoho soukromých stavebních společností, které z veřejných projektů LDP přežívaly, pak se strana nemusela příliš obávat o své místo na politickém výsluní (Hrebenar et al. 2015: 143). Opozice proti těmto dotačním praktikám v podobě „podplácení“ určitých lokalit čas od času protestovala, čímž si v nich právě preferenčně nepolepšila, a nebyla ani schopna oslovit a zaujmout svým programem dostatek tamních voličů (Scheiner 2006: 25).

Ani od devadesátých let 20. století dále se LDP nevzdala svých volebních základů, když: „*zhruba 50% odevzdaných hlasů v rurálních oblastech pro ni znamenalo zisk 75% mandátů*“ (Scheiner 2006: 5). Obecně vzato tak i po roce 1994 zůstává nejsilnější „stranou venkova“ (Kingston 2013: 99), vyrovnanější volební soutěž se odehrává ve větších sídlech, kde je LDP také schopna získávat nezanedbatelný podíl poslaneckých křesel, maximálně však 40%, oproti opozičním 60% (procentuální poměr je brán za období 1996 až 2003) (Scheiner 2006: 5). Již ve volbách 2007 ale byla opoziční strana DPJ schopna obstojně konkurovat LDP i ve venkovských volebních obvodech, mimo jiné zásluhou premiéra z LDP Koizumiho, který svými reformami (například privatizací pošt) poškodil právě rurální zájmy (Hrebenar et al. 2015: 94). V roce 2009 se trend potvrdil, když DPJ tyto volby s velkým náskokem vyhrála i díky tomu, že byla schopna odebrat LDP „monopol na venkov“, kdy venkov poprvé v historii v takové výši nepodpořil tradiční konzervativní stranu a přiklonil se ke změně politického vedení země (Hrebenar et al. 2015: 97).

4.4. Slabost a roztržštěnost opozice

Roli opozičních stran je podobně jako i volební a stranický systém vhodné rozdělit na minimálně dvě vývojové etapy. První představuje období do roku 1993. Volební soutěž politických stran v této době lze označit za tzv. *uzavřenou*, což znamená, že žádná další strana neměla fakticky přílišnou šanci nahradit LDP ve výkonu funkce (Mair 1997: 211-213; LeDuc et al. 2002: 99). Přesto opoziční formace byly formálně vůči LDP zcela rovné, účastnily se voleb a mohly v nich alespoň v teoretické rovině vyhrát (Scheiner 2006: 1).

4.4.1. Opozice do roku 1993

Opoziční scéna byla od druhé poloviny 50. let 20. století ztělesněná téměř výlučně levicovými Socialisty (JSP), kteří setrvali až do roku 1993, i přes postupný pokles volebních preferencí, nejsilnější opoziční stranou, přesto v permanentní opozici vůči vládě (Rosenbluth, Thies 2010: 59-60). Druhá strana levého spektra reprezentující progresivní část elektorátu, tedy komunistická JCP, byla z počátku volebně výrazně slabá, když v roce 1958 získala jen jediný mandát a v roce 1960 tři mandáty (Hrebenar 2000: 6). Komunistům politicky vůbec nepomohly antikomunistické tendence, které s sebou na ostrov přinesla americká okupační správa v souvislosti se studenou válkou (Allinson 2004: 53; Rosenbluth, Thies 2010: 62). V budoucnu poměrně vlivná strana *Komeito* ještě neexistovala. Z počátku se tedy formálně jednalo o tzv. „systém dvou stran“ (Christensen 2000: 136). Reálně je ovšem na místě o této rané fázi „systému 1955“ hovořit, jak již jsme v práci jednou uvedli, jako o stranickém systému „jediné a půl strany“ (Strmiska 2002: 391). Neboť JSP nebyla schopna vystřídát LDP u moci a kontinuálně plnila roli opoziční strany se ziskem okolo maximálně jedné třetiny hlasů i mandátů (Watanuki 2000: 137, 140; Stockwin 2003: xix).⁴⁶ Na druhou stranu měla dostatečně početný poslanecký klub na to, aby byla schopna blokovat případné pokusy konzervativní strany revidovat ústavní principy, což bylo zejména v počátečních letech po skončení okupace jejím proklamovaným úmyslem (Crozier et al. 1975: 122; Sakakibara 2003: 90; Tsutsui et al. 2007: 275). Levicová JSP v tomto směru úspěšně plnila roli „ochránkyň“ poválečných ústavních pravidel, disponovala k tomu dostatečným

⁴⁶ Proto nelze užít označení „systém dvou stran“, protože v něm je více proveditelná vládní alternace, tak jako například ve Velké Británii.

zastoupením v obou komorách parlamentu k zamítnutí změn (Crozier et al. 1975: 123; Stockwin 2003: xix; Tsutsui et al. 2007: 275).⁴⁷

Co se týče ostatních politických oblastí, vyjma ústavního protekcionismu, je v případě prvního poválečného stranického systému problematické hovořit o nějaké viditelné, kompaktní, kompetentní a věrohodné alternativě, která by byla dostatečně silná a natolik voličsky přitažlivá k tomu, aby mohla pomýšlet na převzetí vládní odpovědnosti, a o které by si totéž mysleli samotní Japonci (Watanuki 1977: 39; Hrebenar 2000: 13-14, 16). Pokud bychom použili kritérií Sartoriho, pak navíc JCP disponovala nulovým koaličním potenciálem a ani u dalších stran: JSP a *Komeita* v zásadě nebyla situace o mnoho lepší (Hrebenar 2000: 14-15; Hrebenar et al. 2015: 7). Jinak řečeno, opozice byla až do 90. let 20. století poměrně intenzivně rozdělena, což napomáhalo uchovávat převahu LDP (Crozier et al. 1975: 129; Kubát 2009: 57). Nejednalo se nicméně jen o důsledek odlišných politických postojů opozičních stran na jednotlivá témata, ale též o účinek volebního systému, který neposiloval soudržnost jednotlivých stran (Christensen 2000; Rosenbluth, Thies 2010). Voliči byli každopádně touto fragmentací zmateni a přílišná roztržičnost alternativní nabídky stran ve svých důsledcích srážela jejich volební zisky (Scheiner 2006: 26). Obecná slabost opozice vládní straně, která měla politickou situaci pod kontrolou, naprosto vyhovovala, v obecném diskurzu chyběl důraz na důležité politické otázky (Cox 2005: 114). Mezistranické soupeření na bázi politických programů bylo značně omezené, s výjimkou JCP, přičemž politiky prosazované opozičními stranami byly příliš rigidní, v čase neměnné a na poptávku voličů a měnících se časů nereagující (Marsh et al. 1999: 92; Reischuer 2000: 296; Krauss, Pekkanen 2011: 21).⁴⁸

K umenšení politické role opozičních stran navíc LDP sama přispívala tím, že svou nekončící přítomností v úřadu snižovala jejich efektivitu, jejich personální složení trpělo nedostatkem odborníků a pokračující volební zmary podkopávaly jejich morálku (Curtis 1999: 62; Reischuer 2000: 296; Cox 2005: 114). Nepotýkaly se však pouze s nouzí na odborníky, ale také s nedostatkem náležitě zajímavých kandidátů pro japonské voliče (Scheiner 2006: 2). Nadto ústřední persony

⁴⁷ K odsouhlasení ústavních změn je zapotřebí dvoutřetinová většina hlasů, opozice dohromady disponovala více než jednou třetinou hlasů chránící současnou podobu ústavních pravidel (Crozier et al. 1975: 123).

⁴⁸ JSP například až do 80. let 20. století nepřehodnotila svůj negativistický program vzhledem k zahraničním vztahům s USA a socialismus byl jejím ideologickým základem (Watanuki 2000: 140).

volebního přerozdělování moci v demokratickém zřízení, tedy právě voliči, nebyli nikterak vysoce identifikováni s jednotlivými politickými stranami, daleko více byli mimoto spjati s lokální politikou, než s celonárodní (Hrebenar 2000: 22). O druhou jmenovanou oblast se příliš nezajímali, byli lhostejní k národní politice i politickým stranám⁴⁹, čas od času je k volbě podnítila jejich místní *koenkai* organizace, do níž patřili a již byli vysoce oddáni (Hrebenar 2000: 17-21; Krauss, Pekkanen 2011: 21).⁵⁰

V takovém prostředí „selhání opozice“ a „lhostejnosti k politice“ se daří klientelismu, respektive klientelismus v takových politických poměrech pomáhá v úřadu udržovat tytéž osoby náležící do jedné, „léty prověřené“ politické strany (Scheiner 2006: 3-4). Výměnný obchod „něco za něco“ navíc může úspěšně realizovat jen strana, která má přístup k vládním penězům, i proto se opoziční strany mohly jen stěží prosadit, nejenže postrádaly dostatečný programový a personální apel, stejně tak nedisponovaly ani „mocí peněz a vlivu“ (Scheiner 2006: 8). Mohly zkrátka nabídnout jen máloco, proto dlouhodobě neuspěly (Scheiner 2006: 17).

Naopak přístup opozice z pohledu vládní garnitury byl o něco flexibilnější. Od roku 1955 do roku 1975 se původně značně nepřátelský postoj uvolňoval, již po roce 1960 se uskutečňovala častější vzájemná bilaterální jednání, byly schváleny některé pozměňovací návrhy podané opozicí a ta na oplátku proti většímu počtu vládních návrhů přestala protestovat (Reischuer 2000: 296-299).⁵¹ Ačkoli rétorika JCP i JSP byla navenek značně poznamenaná ideologickou vzdáleností a rétorikou, přesto JSP alespoň v kuloárech s vládními zástupci jednala („*politics behind the scenes*“) a některé zákony v průběhu 80. let podpořila (Hrebenar 2000: 17; Allinson 2004: 96; Kuroda 2005: 61-62).

Dualistický charakter soutěže, v zásadě dvou-stranický formát ve složení LDP a JSP, vydržel po roce 1955 jen relativně krátký čas natolik intenzivním. Čím dál tím větším problémem v průběhu doby pro protivládní tendence se ukázala být jejich zvýšená fragmentace (Rosenbluth, Thies 2010: 53,59). Z původně v podstatě unilaterální opoziční pozice JSP se postupně stala duální opozice, neboť JCP si u voličů volebně polepšila, když ve volbách do dolní komory v roce 1969 obsadila

⁴⁹ Členy některé japonské politické strany bylo maximálně 7% populace (Hrebenar 2000: 22).

⁵⁰ Výjimku v tomto povšechném shrnutí představovala zejména *Komeito*, která disponovala věrnou a stálou skupinou „vysoce stranicky identifikovaných“ voličů (Hrebenar et al. 2015: 138).

⁵¹ „*Koncem 70. let vzrostl počet vládních návrhů, proti kterým žádná strana nevznesla námitky, ze 48 na 68%*“ (Reischuer 2000: 299).

14 poslaneckých křesel a o tři roky později dokonce 38 křesel (Watanuki 1977: 41; Hrebenar 2000: 6; Rosenbluth, Thies 2010: 62). K tomu v roce 1964 vstoupila na volební trh nová, na náboženské afilii založená strana *Komeito*. Vznikla oddělením od náboženské sekty *Soka Gakkai* na kterou se volebně spoléhala a reprezentovala občany, jejichž zájmy do té doby žádná jiná strana nepojala za své (Palmer 1971: 13; Scheiner 2006: 50; Hrebenar et al. 2015: 138; Inoguchi et al. 2015b: 59).⁵² O tři roky později se strana poprvé probojovala do dolní komory parlamentu se ziskem 25 křesel (Allinson 2004: 96; Hrebenar et al. 2015: 150). K tomu se již v roce 1960 JSP opětovně rozštěpila⁵³, z jejích dvou frakcí vznikla ideologicky umírněnější Demokratická strana Japonska (DSP) pod vedením Sueriha Nishia (Christensen 2000: 136-137; Reischuer 2000: 299; Allinson 2004: 96; Scheiner 2006: 50; Rosenbluth, Thies 2010: 60-61; Hrebenar et al. 2015: 138).⁵⁴ V roce 1976 odštěpení postihlo i LDP, vznikl Nový Liberální Klub, který založil bývalý liberální demokrat Yohei Kono společně s dalšími kolegy (Curtis 1999: 66; Hrebenar 2000: 6; Scheiner 2006: 51).

Všechny nově vzniklé či nově voličsky povzbuzené strany ubraly zisk hlasů obou největších stran, z původně jednostranné opozice se tak postupem času stala opozice multilaterální (Watanuki 1977: 40; Curtis 1999: 32; Christensen 2000: 138-139; Hrebenar et al. 2015: 138). O přízeň japonských voličů soupeřilo od druhé poloviny 60. let přinejmenším pět politických stran: LDP, *Komeito*, DSP, JSP a JCP. Rozšířená nabídka politických stran umožnila Japoncům nehlasovat jen pro jednu ideologicky polarizovanou volbu mezi LDP a JSP, ale nabídla jim možnou preferenci umírněnějších stran, jmenovitě DSP (Inoguchi et al. 2015b: 59).

Popsaná vnitřní rozpolcenost sil s nálepkou „anti LDP“ současně posilovala mocenské postavení LDP (Hrebenar 2000: 11). I když volební výsledky Liberální demokracie měly trvale sestupnou tendenci, vzestup počtu stranických protivníků tento úbytek voličů do značné míry vyvážil a umožnil pokračování jednobarevných vlád LDP, přestože již nedosahovala nadpoloviční podpory odevzdaných hlasů

⁵² Vznik strany *Komeito* byl odvislý od náboženské sekty *Soka Gakkai*, která se ztotožňuje s Buddhismem. *Komeito* se volebně spoléhala na příznivce a členy tohoto hnutí a náboženského směru (Rosenbluth, Thies 2010: 62; Hrebenar et al. 2015: 138). Formálně se na *Sokka Gakkai* stala strana nezávislou v roce 1970 (Rosenbluth, Thies 2010: 63; Hrebenar et al. 2015: 151).

⁵³ Další umírněnější členové ji opustili v roce 1977, když založili Sociálně demokratickou ligu (Scheiner 2006: 51).

⁵⁴ DSP se vytvořila primárně na základě odlišných stanovisek uvnitř JSP na mezinárodní politiku, konkrétně na bezpečnostní smlouvy. Znovu tak ožil starý dělicí rozpor, který vedl socialisty k rozdělení již před rokem 1955 (Reischuer 2000: 299).

všech oprávněných účastníků voleb (Rosenbluth, Thies 2010: 64; Hrebenar et al. 2015: 138). LDP se propadla na méně než poloviční podporu přihodil poprvé ve volbách 1967, ve kterých obdržela „jen“ necelých 49% hlasů, nicméně počet získaných křesel klesl pod magickou polovinu až později, konkrétně o necelou dekádu později v roce 1976 (Hrebenar et al. 2015: 138).⁵⁵

Úbytek procentuálních volebních výsledků se však netýkal výlučně největší LDP, nýbrž i „věčně druhá“ JSP ztratila část svého volebního zázemí, konkrétně si mezi lety 1963 až 1969 pohoršila o osm procentních bodů, na 21% (Reischuer 2000: 299). Je nutno podotknout, že LDP ke své velké výhodě dokázala být v prosazovaných politikách dostatečně adaptabilní, pružně reagovala na měnící se zájmy veřejnosti, kupříkladu důrazem na ochranu životního prostředí, což bylo v přímém rozporu se strnulou politikou konkurenční JSP (Hrebenar et al. 2015). „Ideologická přizpůsobivost konzervativců“ jim usnadnila setrvání u moci i v době rostoucí těkavosti (volatility) elektorátu mající výraznější vliv na volební soutěž od 70. let 20. století dále (Hrebenar 2000: 17; Kingston 2013: 10).

4.4.2. Opozice od roku 1993

Obdobně jako v životě není nic neměnné a jisté, ani v politice není nikdy vše definitivní. I systémy zdánlivě stabilní se náhle hroutí, jako v případě Sovětského svazu v roce 1991, dříve silné strany se v čase stávají slabšími, tak jako třeba v případě Občanské demokratické strany v České republice, politická témata se mění v průběhu doby vlivem ekonomických, migračních i jiných krizí, voliči jsou méně věrni svým stranám, celková volební účast se v celosvětovém měřítku snižuje (LeDuc et al. 2010: 166-168), zájem o politiku upadá (zejména mezi mladými) a takových aktuálních tendencí bychom mohli jmenovat mnohem více.

I v Japonsku se některé z výše uvedených událostí od 90. let minulého století udály. Například průměrná volební účast japonských voličů poklesla po roce 2000 o deset procentních bodů z 72% v 60. letech na 62% (LeDuc et al. 2010: 166). V roce 1996 dokonce volební účast klesla těsně pod 60% (Watanuki 2000: 146). Obdobně i důvěra v politické strany u národa poklesla z nejvyšší úrovně více než

⁵⁵ Preferenční pokles LDP byl zapříčiněn kupříkladu tím, že někteří konzervativní voliči nově podpořili *Komeito*, která právě v roce 1967 poprvé vstoupila do celonárodního volebního procesu, ale roli v procesu sehrály i další strany, které vstoupily na volební trh, v roce 1976 to byl Nový Liberální Klub (Hrebenar et al. 2015: 138).

70% na 21% k roku 2001 (Dalton 2004: 34). Rovněž katastrofické události z roku 2011 a nepříliš efektivní vládní reakce na ně dále poznamenaly negativně důvěru občanů k politikům i k parlamentu (Kingston 2013: 95). Nemělo by být tedy příliš překvapivé, že účast ve volbách do dolní komory v roce 2012 byla ještě o 0,3% nižší než v roce 1996 a dosáhla historického minima 59,3% (Pekkanen et al. 2013: 36). Jestliže volební účast pod novým volebním systémem poklesla (Hrebenar 2000: 18), tak naopak volatilita (přelétavost voličů) ještě dále vzrostla a nyní se pohybuje procento nestabilního elektorátu okolo 50% (Christensen 2000: 18; Hrebenar et al. 2015: 175).

Naopak některé věci zůstaly i po změně volebních pravidel překvapivě neměnné (Hrebenar 2000: 2, Strmiska 2002: 391-392; Kubát 2009: 53). Volební systém uvedený v život v roce 1994 a poprvé otestovaný v praxi v roce 1996 měl politickou stabilitu posílit, ale v reálu nastal spíše opak. Stranický systém se stal více nepřehledným, v krátkém čase vznikalo a následně zanikalo mnoho politických stran (Curtis 1999: 22-26; Hrebenar 2000: 3; Hrebenar et al. 2015: 175). Opoziční scéna tak byla z počátku stejně, nebo dokonce ještě slabší a roztržštěnější, než tomu bylo dříve (Curtis 1999: 25-26; Hrebenar 2000: 3; Strmiska 2002: 392). Přestože byly opoziční strany v systému podstatnější, než tomu bylo do konce 80. let, přesto jejich pozice nebyla z vyjmenovaných důvodů nikterak silná (Hrebenar 2000: 2-3). Ani v období do 90. let, ale ani v období krátce po něm se zkrátka nedokázaly zkonsolidovat a účinně tak čelit Liberálně demokratické straně (Hrebenar 2000: 10; Scheiner 2006: 58). Nešlo o dokonalý dvoustranický (bipolární) formát soutěže, existovala minimálně 4 hlavní politická uskupení: tradiční Liberálně demokratická strana (LDP), nově nejsilnější (po roce 1996) opoziční strana Demokratická strana Japonska (DPJ), „tradičně třetí největší strana“ *Nové Komeito (New Komeito)* a politický nováček s názvem *Japan Restoration Party (JRP)* vzniklý v roce 2012 (Hrebenar et al. 2015: 178). Voliči přesto neshledali v dostatečném počtu v jiných stranách vhodnou variantu ke straně, kterou dlouhá léta preferovali a jejichž hodnotovou pozici dobře znali, opozice nedokázala představit žádnou věrohodnou a jednotnou vizi (Hrebenar 2000: 3). I přes předpokládané omezení volební síly LDP z důvodu schválených reforem se žádná podstatná změna neudála a strana zůstala i v průběhu 90. let 20. století stále určující vládní stranou (Hrebenar 2000: 2).

Situace byla značně nepřehledná, volatilita v rámci nového volebního systému ještě vyšší než v přechozích letech, důležitou postavou ovlivňující politické dění

byl i nadále Ichiro Ozawa (Christensen 2000: 18). Ostřílený politik, který promlouval do politického dění i v minulosti v 80. a 90. letech 20. století, setrval vlivnou figurou opozičního stranického schématu (Curtis 1999: 22; Hrebenar et al. 2015: 92).⁵⁶ Stál za vznikem mnoha stran, mimo jiné i nové nejsilnější strany vůči LDP. Tou byla a dodnes je Demokratická strana Japonska (DPJ), původně vzniklá v roce 1996 (Hrebenar et al. 2013; Inoguchi, Jain 2011). O dva roky později k sobě přibrala ještě další politické strany a přidala ke svému jménu „nová“, proto je v některých zdrojích uváděn za rok jejího vzniku až letopočet 1998 (Kubát 2009: 57; Hrebenar et al. 2015: 80).

Nízká přítomnost pevné stranické identifikace u japonských voličů oslabuje pozice stran (tzn. i LDP), které se stávají více zranitelné, volební rozhodování korigují spíše aktuální krátkodobé faktory: popularita stran, předvolební kampaně a osobnostní charakteristiky předsedů stran a jejich renomé (Christensen 2000: 18; Krauss, Pekkanen 2011: 95; Hrebenar et al. 2015: 176).

Existují i další aspekty, které od 90. let postupně nastaly. Aditivním cílem volební změny bylo potlačení korupčních tendencí a „moci peněz“ (Krauss, Pekkanen 2011: 65). Lité boje více politiků z téže strany byly zavedením nového volebního schématu ukončeny (Krauss, Pekkanen 2011: 65). Volby se tak staly přece jen o něco méně finančně nákladnými, moc a role jak frakcí, tak tzv. *koenkai* o něco málo poklesla, jejich fungování ale zůstalo v podstatě neměnné (Krauss, Pekkanen 2011: 65). Také počet lidí v *koenkai* v rámci LDP se od 70. let udržoval na zhruba stejné linii, s tím, že po volební reformě členství pomalu klesá (Krauss, Pekkanen 2011: 95-97). Naopak postavení volených politiků a politických stran se posílilo, stejně jako pozice vládních kabinetů a ministerských předsedů v tvorbě národní politiky na úkor kdysi vlivných ministerských úředníků, primárně z Ministerstva financí, které rozhodovalo o státním rozpočtu (Krauss, Pekkanen 2011: 93).

V 21. století se opozice konečně dokázala zkonsolidovat a prakticky byla v parlamentu reprezentována takřka výlučně zdaleka nejsilnější Demokratickou stranou Japonska (Kubát 2009: 55). Svého střídání na vládním postu se LDP dočkala až po téměř dvou dekadách od roku 1990 právě touto stranou. Stalo se tak

⁵⁶ Ichiro Ozawa byl členem parlamentu již od roku 1969, neúspěšně kandidoval na předsedu LDP, v roce 1993 ji definitivně opustil, čímž přispěl k jejímu krátkodobému odstavení od moci – podrobněji viz jiná část této práce (Hrebenar et al. 2015: 92).

konkrétně ve volbách do dolní komory parlamentu v roce 2009, kdy LDP volebně dramaticky oslabila, postihla ji vůbec první porážka v její historii (Kubát 2009: 55; Hrebenar et al. 2015: 97). Na uvolněné místo na politický piedestal se dostala Demokratická strana Japonska. Porážka dosáhla enormních rozměrů, DPJ pod vedením zkušeného politického matadora Ozawy obsadila rekordně vysoký podíl parlamentních křesel: 64 %, numericky vyjádřeno vyhrála 308 ze 480 mandátů (z toho 221 z 300 v jednomandátových obvodech, dalších 87 mandátů v proporční části voleb připadlo této ambiciózní straně) (Pekkanen et al. 2013: 8; Hrebenar et al. 2015: 97). DPJ dokázala využít vzrůstající poptávku veřejnosti po politické změně, podpořenou zklamáním určitých segmentů společnosti z provedených reforem, které zapříčinily růst ekonomických disparit do té doby extrémně rovnostářské homogenní společnosti (Hrebenar et al. 2015: 96-97).

Z dnešního pohledu je nicméně signifikantní to, že ani po této kýžené vládní alternaci se politická situace nestala o nic přehlednější a „*chaos zůstal primární charakteristikou japonského stranického systému od roku 2009 do roku 2013*“ (Hrebenar et al. 2015: 178). Určitá specifická „nemoc“ japonské politiky, zejména té opoziční, přetrvala i v novém tisíciletí. DPJ se nedokázala účinně shodnout a sjednotit nad jednotným politickým programem a vizemi, které bude kontinuálně bránit a prosazovat (Hrebenar et al. 2015: 183). Existovaly v ní četné frakční ideologicky nesourodé skupiny, které přetrvaly i po formálním sloučení několika skupinek politiků z nejrůznějších existujících stran (Hrebenar et al. 2015: 98). Připomínalo to svým způsobem situaci v JSP v době fungování předchozího „systému 1955“. Stejně jako JSP, také DPJ se silně spoléhala na podporu odborářů. V případě JSP to byl odborový svaz *Sohyo* (Crozier et al. 1975: 137; Curtis 1999: 46; Rosenbluth, Thies 2010: 59). DPJ byla podporována odborovou organizací *Rengo*, do které se členové *Sohya* po svém rozpuštění absorbovali (Curtis 1999: 46; Hrebenar 2000: 165; Hrebenar et al. 2015: 181).⁵⁷ DPJ se tak stala od druhé poloviny 90. let nástupkyní JSP nejen v pozici největší opoziční strany, stejně tak se spoléhala na odborový svaz a obdobně jako u JSP, i v DPJ vystupovaly vnitrostranické frakce. Odbory dosahovaly menšího politického vlivu, než tomu bylo do 80. let a opoziční strana se ukázala (opět podobně jako JSP) v mnoha ohledech jako politicky nezkušená a neefektivní (Curtis 1999: 46; Hrebenar et al.

⁵⁷ V *Rengu* bylo zapojeno až 8 milionů pracujících, což z něj činilo jeden z největších svazů na světě, přesto bylo svým vlivem na politiky jen málo významné (Curtis 1999: 46).

2015: 183). Vyřkla mnoho předvolebních slibů, jmenovitě kupříkladu omezení moci úřednictva, na jejichž splnění měla jen málo času a jež nakonec ve své podstatě nepříliš úspěšně splnila (Kingston 2013: 96; Pekkanen et al. 2013: 195-197). Ačkoli jí tak voliči v roce 2009 přiřkli poprvé ve volební historii vítězství, díky čemuž se stala novou vládní stranou v dolní komoře parlamentu, přestávali jí postupně důvěřovat, zejména v její výkonnost a způsobilost, k čemuž ostatně sama svým vládním počínáním mohutně přispěla, když neobratně diplomaticky vyjednávala s USA, veřejnost celkově negativně vnímala její zahraniční a obrannou strategii, DPJ navíc pomalu reagovala na přírodní katastrofu a následky jaderné havárie (Pekkanen et al. 2013: 8; Hrebenar et al. 2015: 181).⁵⁸ Nadto si DPJ znepráčetila japonské byrokraty, proti kterým oficiálně brojila, za což politicky nezkušené ministry z jejich řad nechávali úředníci dělat jeden lapsus za druhým. Už v roce 2010 vládní DPJ elektorát potrestal ve volbách do horní komory, které mohutně prohrála (Hrebenar et al. 2015: 174). K prohře přispěl i proklamovaný plán v budoucnu zvýšit daň z přidané hodnoty (DPH), což se samozřejmě nikdy mezi lidmi netěší přílišnému pochopení (Pekkanen et al. 2013: 11; Hrebenar et al. 2015: 184).

Vláda se dostala následkem zmíněných událostí pod velký tlak médií, opozice i vnitrostranických konkurentů čekajících v pozadí na svou šanci, a svou nejednotou a neefektivitou, odkázána sama na sebe, nedokázala těžké časy přečkat bez vážné politické újmy. Podle předvolebního průzkumu veřejného mínění vládní straně nevěřilo téměř 80% respondentů (Hrebenar et al. 2015: 183). Nedůvěra veřejnosti se odrazila na mandátové ztráty, které byly obrovské, když voliči v předčasných prosincových volbách do dolní komory parlamentu v roce 2012 zpečetili po třech letech osud alternativního složení vlády, když svou drtivou většinou opět vrátili „do sedla“ politiky z LDP (Inoguchi et al. 2015a: 28-29). Z původních 308 obsazených křesel si DPJ po volbách dokázala udržet pouhých 57, což byl do té doby nevídaný propad (Hrebenar et al. 2015: 184; Inoguchi et al. 2015a: 29). Lidé evidentně ve své většině tentokrát již neshledali mnoho signifikantních důvodů k opětovnému udělení důvěry DPJ a k jejímu setrvání u moci v dalším funkčním období (Hrebenar et al. 2015: 180). Liberálně

⁵⁸ Jadernou havárii zapříčinila přírodní katastrofa (ničivé zemětřesení a následná vlna tsunami), která postihla Japonsko v roce 2011, země zaznamenala enormní ztráty na životech a vše se podepsalo na velkém propadu kredibility tou dobou vládní DPJ (Hrebenar et al. 2015: 180-183).

demokratická strana dosáhla takového podílu hlasujících, který ji opravňoval k obsazení 294 poslaneckých křesel (Inoguchi et al. 2015a: 29). V pozici opoziční čekatelky s dřívějšími 118 poslanci tudíž dlouhou dobu nestrávila, i po roce 2012 až dodnes je opět nejsilnější vládní stranou v Japonsku (Pekkanen et al. 2016).

5. ZODPOVĚZENÍ PRACOVNÍCH HYPOTÉZ

V úvodu jsme stanovili pro účely práce hypotézy, které měly alespoň z části vysvětlit dlouhotrvající predominantní postavení LDP v Japonsku. V průběhu celé práce a stěžejně v předešlé kapitole byly vyjmenovány důvody pro predominantní postavení LDP v průběhu rekordně dlouhého časového úseku. V této poslední analytické kapitole shrneme výsledky, které se jeví jako nejpravděpodobněji využitelné pro zodpovězení hlavní výzkumné otázky práce, která zní: „*Proč byla LDP schopna si udržovat svou převahu v politickém systému Japonska od roku 1955 dále?*“

Námi stanovená hypotéza číslo 1 zněla: „*Vliv specifického systému mocenských lokálních uskupení a stranických frakcí na volební soutěž, jejich spjatost s parlamentní politikou a voliči.*“

Jinými slovy první hypotéza tvrdí, že na predominantní postavení LDP měla mocenská lokální uskupení a stranické frakce pozitivní účinky. Na základě analýzy literatury bylo zjištěno, že opravdu na volební chování občanů měly velký vliv tzv. *koenkai*, tedy organizovaná volebně-mobilizační uskupení jednotlivých kandidátů s tím, že kandidáti LDP i strana jako celek se na *koenkai* v parlamentních volbách výrazně spoléhali. Také frakce uvnitř strany výraznou měrou napomáhaly kandidátům LDP ke zvolení do úřadu, čímž si strana konstantně udržovala dostatečný počet poslanců v parlamentu potřebný k bezproblémovému vládnutí. Frakce a *koenkai* působily v součinnosti ve prospěch politiků aspirujících na získání poslaneckého mandátu a tedy i ve prospěch strany LDP jako takové.⁵⁹ Lze tedy říci, že hypotéza 1 se potvrdila s tím, že větší dopad na politický a stranický systém měla v rámci tzv. systému 1955, naopak od schválení volební reformy v roce 1994 je její účinek přece jen oslaben, ačkoli stále není bezvýznamný.

Hypotéza číslo 2 byla stanovena takto: „*Dlouhé období ekonomického růstu, s tím spjaté zlepšující se socioekonomické postavení obyvatelstva, a jejich*

⁵⁹ Podrobněji viz předešlé podkapitoly 4.2.1. *Sítě podporovatelů* a 4.2.2. *Frakční politika*.

účinky na neměnné volební rozhodování voličů.“

Předpoklad byl takový, že pokud ekonomika roste, spolu s tím se zlepšuje socioekonomické postavení obyvatelstva, což ho vede k neměnné volbě vládní strany, která je za stav ekonomiky subjektivně a mnohdy i objektivně odpovědná. I tato druhá hypotéza se z části potvrdila, ač platí, že navzdory etapě konjunktury volební preference LDP pozvolna klesaly a lidé volili v nezanedbatelné míře i ve prospěch zcela jiných (nových) stran. Nicméně je možné předpokládat, že pokles podporovatelů LDP byl zapříčiněn i korupčními skandály, které přinášel klientelistický styl vládnutí. Obecně platí, že v dobách, kdy se národní hospodářství propadalo do záporných čísel, nastávaly v Japonsku ty největší volební zvraty. Ať již to bylo v roce 1993, 2009, nebo naposledy v roce 2012. Proto je možné konstatovat, že i druhá hypotéza neměla a stále nemá na japonskou politiku zanedbatelný dopad.

Hypotéza číslo 3 předpokládala, že vinu za dlouhotrvající dominanci jedné strany je možno přičítat ostatním politickým uskupením: „Neschopnost na straně opozičních politických subjektů představovat pro voliče vhodnou alternativu vůči vládnoucí LDP.“

Nabídka politických stran ovlivňuje volební chování v tom, že voliči si nemohou vybírat z neexistujících stran či programových cílů. Jinak řečeno si vybírají jen mezi stranami, které se voleb účastní. Dokud se voleb neúčastnilo dostatek voličsky atraktivních stranických variant vůči LDP, strana dostávala hlasy i od občanů ne zcela spokojených s její politikou. Když v roce 1992 a 1993 vznikly nové strany konzervativní orientace, situace se obrátila natolik, že mnoho bývalých voličů LDP podpořilo nově vzniklá uskupení. Když koaliční vláda neuspěla a záhy se rozpadla, dřívější pravidelní podporovatelé LDP se k ní postupně navrátili.

V Japonsku byla zjištěna problematická programová ukotvenost jednotlivých stran. Zatímco LDP ochotně naslouchala měnícím se tendencím a přáním ve společnosti (například důrazem na ekologickou tematiku), opoziční strany v průběhu systému 1955 (stěžejně JSP a JCP) nedokázaly svými strnulými volebními programy oslovit více než třetinu společnosti. Lidé opozičním stranám příliš nedůvěřovali a nevěděli, co od nich mají očekávat, proto raději svůj hlas velmi konzervativně pravidelně odevzdávali konzervativní LDP. Tyto volební vzorce se příliš neměnily ani po roce 1994, opozice byla zpočátku roztržena, a když už se přece jen dokázala zkonsolidovat a konečně vyhrát volby do dolní komory v roce 2009, nesplnila nová vládní DPJ zdaleka všechny své volební sliby, na základě své

uskutečňované politiky byla elektorátem shledána do velké míry za opravdu nekompetentní vládní variantu. Rovněž hypotéza třetí tak byla po roce 1955 velice významná pro nepřerušenu dominanci LDP a dá se říci, že voliči i nadále věří více LDP, přičemž nemají příliš mnoho jiných alternativ.

Poslední *hypotéza číslo 4* byla v souladu s teoretickým očekáváním, že: „volební systém formuje volební rozhodování“, stanovena následovně: „*Užívání volebního systému SNTV do roku 1994, smíšeného volebního systému po roce 1994, a jejich důsledky na volební zisky LDP.*“

Vliv obou volebních systémů na politický a stranický systém byl citelný. SNTV systém podněcoval vnitrostranické volební souboje mezi více kandidáty, ztěžoval kooperaci opozičních stran a posiloval postavení peněz v systému 1955. Kandidáti si tak budovali *koenkai*, které jim měly shánět hlasy, poskytovali dotace svým volebním obvodům apod.

Po roce 1994 s přijetím nového volebního systému se strany musely přizpůsobit změnám podmínkám. I smíšený volební systém ovlivňoval politickou soutěž, zejména v jednomandátových okrscích se LDP mohla téměř s úplnou jistotou spolehnout, že obdrží více mandátů, než kolik by odpovídalo počtu odevzdaných hlasů pro ni. Když strana obdrží ve volbách 40% hlasů, s kterými obsadí 60% dostupných křesel, samozřejmě to napomáhá uchovávat její politickou převahu. A takováto zvýhodnění v přerozdělování hlasů na mandáty se týkala velkých stran, primárně tedy právě LDP. Tudíž i hypotézu číslo 4 je na místě pokládat v japonském případě za validní.

Vedlejší výzkumná otázka byla formulována takto: „*Jak je možné, že i přes změnu volebních pravidel v roce 1994 je LDP i nadále po většinu času nejsilnějším politickým uskupením stranického spektra?*“

Odpovědi je možno hledat opět ve výše shrnutých hypotézách. Všechny hypotézy do určité výše ovlivňovaly politickou soutěž a je na místě předpokládat, že na různé jedince působily různé faktory jinou silou. Na některé jedince působily více *koenkai*, na jiné předpokládaná nekompetentnost opozice, na další třeba osobnost kandidátů. Platí zároveň, že zatímco v systému 1955 byly výraznějšími faktory ovlivňující predominanci Liberálně demokratické strany *hypotézy číslo 1 a 3*, od roku 1994 se zdají mít větší váhu *hypotézy číslo 2 a 4*. Větší dopad na volební rozhodování po roce 1994 mají také krátkodobé faktory, jako jsou předvolební programatika stran, osobnosti stranických lídrů a jejich obliba, tedy vlivy, které dříve nebyly příliš akcentovány, proto nebyly zahrnuty do čtyř základních hypotéz.

ZÁVĚR

Ambicí překládané bakalářské práce bylo přiblížit českému čtenáři politické fungování významné země, jakou Japonsko bezesporu je. Dominantním cílem bylo pochopení toho, proč v systému stran konstantně od roku 1955 do roku 2009 (s krátkou, necelou roční přestávkou) byla nejsilnější vládní silou v důležitější dolní komoře parlamentu jedna strana – predominantní Liberálně demokratická strana (LDP).

V úvodu jsme připomněli základní koncepce dělení stranických systémů představené chronologicky Mauricem Duvergerem, Jeanem Blondelem a Giovannim Sartorim. Následně jsme představili ústavní principy „země vycházejícího slunce“ a specifické poválečné podmínky, za nichž byly uváděny do účinnosti. Následné části se věnovaly stranickému systému poválečného Japonska, po roce 1955, bylo řečeno, že systém chvíli fungoval v zásadě ve dvou stranickém formátu, avšak nejpozději od druhé poloviny 60. let se začal více komplikovat, LDP i JSP volebně oslabily, což nakonec vyústilo v roce 1993 až v utvoření koaliční vlády bez účasti LDP a tedy v konec predominantního stavu. Reformy schválené vícečlennou vládou měly oslabit nutnost vynakládání enormních peněžních částek na volební kampaně, omezit politickou korupci i další aspekty typické pro „systém 1955“ (*koenkai*, frakční politiku). Reálně ale prozatím plně nenastal žádný předpokládaný účinek provedené volební reformy. *Koenkai* i frakce i nadále mají určitý politický vliv, ačkoli se zeslabil. LDP je stále dominujícím politickým subjektem po většinu doby i po roce 1994, ač je nucena tvořit vládní koalice, předně se stranu *Komeito*, která se tak oproti opozičnímu postavení v „systému 1955“ stala stranou podílející se na vládě. Nestabilita elektorátu vzrostla, ekonomika se plně nevzpamatovala z problémů, které začaly Japonsko ke konci 80. let 20. století trápit. Země navíc čelí mnoha aktuálním demografickým změnám, nejvýrazněji výzvě v podobě stárnutí populace (Kingston 2013: 41). Obdobným trendům v této době čelí více států a není na ně zcela jednoduchý, zaručený, univerzální a rychlý recept, jenže Japonska se tento problém týká především, neboť, jak upozorňuje Kingston (2013: 41), „se jedná o jednu z nejrychleji stárnoucích světových populací“.

Z politologické perspektivy je důležité, že se LDP v zásadě úspěšně adaptovala na politické i voličské změny, což pro ni znamená, že i nadále ovládá vládní pozice v parlamentu. Ačkoli je DPJ v pozici největší opoziční strany pro ni

vážnějším konkurentem, než byla JSP v „systému 1955“. Slíbila voličům omezení byrokratické moci i korupce a rozšíření sociálních programů, díky čemuž byla schopna DPJ vyhrát volby do dolní komory v roce 2009, což JSP nikdy nedokázala. Následně si ale nevedla příliš úspěšně, všechny sliby zdaleka nedokázala naplnit, i proto byla v roce 2012 opět vystřídána LDP. V témže roce si dobře vedly i zcela nově vzniklé strany, takže je otázkou, zda se stranický systém v budoucnu ustálí do konstelace dvou ústředních stran: LDP a DPJ, nebo se znovu více rozštěpí, obdobně, jako se tomu dělo od 60. let 20. století dále, nebo později v období let 1992 až 1996. Jedno však jisté v zásadě je, LDP skončí nejhůře druhá a bude významnou politickou stranou v zemi, která čeká na svůj příští „ekonomický zázrak“.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Allinson, Gary D. 2004. *Japan's Postwar History*. 2. vyd. New York: Cornell University Press.

Amyx, Jennifer, Drysdale, Peter, eds. 2003. *Japanese Governance: Beyond Japan Inc*. London and New York: RoutledgeCurzon.

Caprio, Mark E., Sugita, Yoneyuki. 2007. *Democracy in Occupied Japan*. New York: Routledge.

Cox, Karen. 2005. „Japan – Adapting to a New Electoral System.“ In: *Electoral System Design – The New International IDEA Handbook*. Eds. Reynolds, Andrew, Reilly, Ben, Ellis, Andrew. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance, 114-127.

Curtis, Gerald L. 1999. *The Logic of Japanese: Leaders, Institutions, and the Limits of Change*. New York: Columbia University Press.

Dalton, Russell J. 2004. *Democratic Challenges, Democratic Choices: The Erosion of Political Support in Advanced Industrial Democracies*. New York: Oxford University Press.

Duverger, Maurice. 1981. *Les partis politiques*. Paris: Librairie Armand Colin.

Estévez-Abe, Margarita. 2008. *Welfare and Capitalism in Postwar Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.

Fiala, Petr, Strmiska, Maxmilián. 2009. *Teorie politických stran*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal.

Hrebenar, Ronald J. 2000. *Japan's New Party System*. USA: Westview Press.

Hrebenar, Ronald J., Nakamura, Akira, eds. 2015. *Party Politics in Japan*. New York: Routledge.

Christensen, Ray. 2000. *Ending the LDP Hegemony: Party Cooperation in Japan*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Ikenberry, John G., Inoguchi, Takashi, eds. 2007. *The Uses of Institutions: The U.S., Japan, and Governance in East Asia*. New York: Palgrave Macmillan.

Inoguchi, Takashi, ed. 2015a. *Japanese and Russian Politics: Polar Opposites or Something in Common?* New York: Palgrave Macmillan.

Inoguchi, Takashi, ed. 2015b. *Japanese and Korean Politics: Alone and Apart from Each Other*. New York: Palgrave Macmillan.

Inoguchi, Takashi, Jain, Purnendra, eds. 2011. *Japanese Politics Today: From Karaoke to Kabuki Democracy*. New York: Palgrave Macmillan.

Katzner, Donald W. 2008. *Culture and Economic Explanation: Economics in the US and Japan*. London and New York: Routledge.

Kingston, Jeff. 2013. *Contemporary Japan: History, Politics, and Social Change since the 1980s*. 2. vyd. b. m. Wiley-Blackwell.

Klíma, Michal. 1998a. *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix.

Klíma, Michal. 1998b. „Smíšený volební systém.“ *Politologický časopis* 5, č. 3, 213–230.

Krauss, Ellis S., Pekkanen, Robert J. 2011. *The Rise and Fall of Japan's LDP: Political Party Organizations as Historical Institutions*. Ithaca and London: Cornell University Press.

Kubát, Michal. 2009. „Politický systém Japonska.“ In: *Pacifická Asie: Z politologické perspektivy*. Eds. Šanc, David, Ženíšek, Marek. Plzeň: Aleš Čeněk, 42–64.

Kuroda, Yasumasa. 2005. *The Core of Japanese Democracy: Latent Interparty Politics*. New York: Palgrave Macmillan.

LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G., Norris, Pippa, eds. 2002. *Comparing Democracies 2: New Challenges in the Study of Elections and Voting*. London: SAGE Publications.

LeDuc, Lawrence, Niemi, Richard G., Norris, Pippa, eds. 2010. *Comparing Democracies 3: Elections and Voting in the 21st Century*. London: SAGE Publications.

Lijphart, Arend, Grofman, Bernard, eds. 1986. *Electoral Laws and Their Political Consequences*. New York: Agathon Press.

Lijphart, Arend. 2012. *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. 2. vyd. New Haven & London: Yale University Press.

Lipset, Seymour Martin. 1960. *Political man*. New York: Doubleday & Company.

Mair, Peter. 1997. *Party System Change: Approaches and Interpretations*. Oxford: Clarendon Press.

Marsh, Ian, Blondel, Jean a Inoguchi Takashi, eds. 1999. *Democracy, governance, and economic performance: East and Southeast Asia*. Tokyo and

Paris: United Nations University Press.

McCargo, Duncan. 2004. *Contemporary Japan*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan.

Norris, Pippa. 2000. *A Virtuous Circle: Political Communications in Postindustrial Societies*. New York: Cambridge University Press.

Norris, Pippa. 2004. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. New York: Cambridge University Press.

Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran: Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Palmer, Arvin. 1971. *Buddhist Politics: Japan's Clean Government Party*. Hague: Martinus Nijhoff.

Pekkanen, Robert, Reed, Steven R., Scheiner, Ethan, eds. 2013. *Japan Decides 2012: The Japanese General Election*. New York: Palgrave Macmillan.

Pekkanen, Robert, Reed, Steven R., Scheiner, Ethan, eds. 2016. *Japan Decides 2014: The Japanese General Election*. New York: Palgrave Macmillan.

Reed, Steven R., Thies, Michael F. 2001. „The Causes of Electoral Reform in Japan.“ In: *Mixed-Member Electoral Systems: The Best of Both Worlds?* Eds. Shugart, Matthew Soberg, Wattenberg, Martin P. New York and Oxford: Oxford University Press, 152–172.

Reischauer, Edwin O., Craig, Albert M. 2000. *Dějiny Japonska*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny.

Rosenbluth, Frances McCall, Thies, Michael F. 2010. *Japan Transformed*. Princeton a Oxford: Princeton University Press.

Řichová, Blanka. 2012. *Úvod do současné politologie: srovnávací analýza demokratických politických systémů*. 3. vyd. Praha: Portál.

Sakakibara, Eisuke. 2003. *Structural Reform in Japan: Breaking the Iron Triangle*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Sartori, Giovanni. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství.

Scheiner, Ethan. 2006. *Democracy Without Competition in Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stockwin, J. A. A. 2003. *Dictionary of The Modern Politics of Japan*. London and New York: Routledge.

Strmiska, Maxmilián. 2002. „Transformace stranicko-politických systémů. Studie k proměnám soustav politických stran v soudobých demokraciích.“ *Politologický časopis* 9, č. 4, 383-397.

Tsutsui, William M., ed. 2007. *A Companion to Japanese History*. Oxford: Blackwell Publishing.

Watanuki, Joji. 1977. *Politics In Postwar Japanese Society*. Japan: University of Tokyo Press.

Watanuki, Joji. 2000. „Japan – from emerging to stable party system?“ In: *Party Systems and Voter Alignments Revisited*. Eds. Karvonen, Lauri, Kuhnle, Stein. London and New York: Routledge, 137–149.

Woodall, Brian. 1996. *Japan Under Construction: Corruption, Politics, and Public Works*. Berkeley, Calif: University of California Press.

Youngshik, Bong, Pempel, T.J., eds. 2012. *Japan in Crisis: What Will It Take For Japan to Rise Again?* New York: Palgrave Macmillan.